

Jálics Ferenc

TESTVÉREINK HITE

PRUGG VERLAG

EISENSTADT 1979

JÁLICS FERENC

Testvéreink hite

PRUGG VERLAG

EISENSTADT 1979

A spanyol eredeti címe:
Aprendiendo a compartir la fe
Ediciones Paulinas, Buenos Aires
Magyarra fordította: Özv. Jálics Kálmánné

BEVEZETÉS

Ez a könyv húsz évi lelkipásztori munkámnak a gyümölcse. E hosszú évek során lassankint felfedeztem a magatartást, amely legkönnyebben felébreszti az embertárs hitét. Ezt az apostoli magatartást szeretném az olvasóval ismertetni. A hit sugárzásának persze nem ez az egyetlen módja. Az életnek sok oldala van. Mások másféle tapasztalatokat gyűjthettek, és másképpen sikerült nekik hitüket embertársaikkal megéreztetni. Itt tehát csak a magam tapasztalatáról akarok beszámolni.

Nem szervezési vagy eljárási módszerről van szó. Egy sokkal bensőségesebb valóságra szeretnék rámutatni: arra a magatartásra, arra a mentalitásra, amelynek magva az embertárs tisztelete és elfogadása. Az a meggyőződése, hogy a hit akkor növekszik, amikor a lóról leszállva testvéri kapcsolat alakul ki, nem pedig amikor másokat kioktatunk vagy „tanítunk”. A Jézus Krisztusban való hit nem oktatás által terjed, mint a tudomány, hanem jó emberi kapcsolatokon alapuló légkörben, közvetlen érintkezés által. Az Üdvözítőbe vetett hit felébresztéséhez az emberi kommunikáció gördülékenysége szükséges.

A könyv célkitűzése ennek a magatartásnak az ismeretetésére szorítkozik. Ezért egyik-másik kifejezése azt a látszatot keltheti, hogy leértékelem vagy elítélem az apostoli intézményeket és szervezeteket, pedig szükségességüket az Egyházban nem akarom kétségbevonni és érdemüket nem akarom csökkenteni. Ha mégis negatív formában említem őket, csak az intézményeket képviselő személyek magatartásának fogyatékoságára akarok rámutatni. Elejét szeretném venni annak a tévedésnek is, hogy vitalista és dogmákat nem ismerő kereszténységet tanítok. Ez ellentétben áll meggyőződésemmel. A katolikus Egyház közösségben megélt hitet vall, aminek megvan a tanítása. Annak világos kifejtése szükséges és fontos. Az én kritikám csak azoknak a doktrinális magatartására vonatkozik, akik az ortodoxia tégláiból építenek falat, hogy mögéje rejtse az emberekkel való kapcsolatuk hiányát. Célkitűzésem miatt tapasztalataimat rendszeresen és fokozatosan adom elő. Ezért egyes esetekben kénytelen voltam ugyanazt a ta-

pasztalatot újabb szemszögből megvilágítva ismét felhozni. Így az ismétlések látszatát nem tudtam elkerülni. Kérem az olvasó megértését.

Könyvem elsősorban azoknak szól, akik hitüket embertársaikkal közölni szeretnék. De ezenfelül minden jóakaratú embert is érdekelhet, mert általános érdekű emberi tapasztalatokat tartalmaz. Ez utóbbi főleg az emberi kapcsolatokra vonatkozik.

Ez a könyv gyakorlati útmutató szeretne lenni. Rámutat az itt tanácsolt magatartás elsajátításához szükséges eljárásra. Mikor az ember valamit felfedez, lelkesedik érte, mert érzi, hogy tanult valamit. De idő múltával visszagondolva csak elmosódott érzés marad meg. Magatartást nem lehet egyszeri olvasással, de még a legvilágosabb értelmi felfogással sem elsajátítani, hanem csak gyakorlattal. Egyszerű stílusban igyekeztem írni, hogy az olvasás ne okozzon nehézséget és kielégítse az olvasót. Ha azonban a könyvben bemutatott magatartást magáévá is akarja tenni, újabb elolvasásra célszerű gyakorlatokat fog találni. Remélem, hogy az érdeklődőnek hasznos szolgálatot fog nyújtani.

Két éve az elmélkedésről jelent meg egy könyvem.* Arról szól, hogy ebben az ideges és zaklatott világban is megvan a konkrét lehetősége az egyszerű, szemlélődő imának. Ez a különösképp egyszerű imamód a lélekben békét eredményez, és leegyszerűsíti Istenhez való közeledésünk módját. Most ugyanannak a szemlélődő magatartásnak az emberekkel szemben való alkalmazására szeretnék rámutatni. Az ugyanis tény, hogy embertársainkhoz való viszonyunk határozza meg Istennel való kapcsolatunkat és viszont. Ugyanaz az emberi szív kerül kapcsolatba mind Istennel, mind az emberekkel. Ha az ember Istenhez való viszonyában szemlélődő magatartást tud elérni, akkor az emberekkel szemben is megértő, nyílt lesz; békét és hitet fog sugározni. Viszont Istennel is fokozatosan szemlélődő viszonyba kerül, akiben megvan az a gazdagság, hogy embertársait meg tudja érteni, és könnyen kapcsolatba tud kerülni velük.

* *Aprendiendo a orar* Ed. Paulinas, Buenos Aires, 2a Ed 1976
Magyarul: Tanuljunk imádkozni. Prugg Verlag, Eisenstadt, 1977

Az első három fejezet mások meghallgatásának különös tapasztalata körül forog. Ennek a kifejtése a második és harmadik fejezetben Carl Rogers pszichológus módszerén alapul. Az ő módszere minden emberi kapcsolat első lépésének helyes megvalósításából áll. Megfigyelései ezért minden beszélgetésre alkalmazhatók, de különösképp a vallásos jellegű párbeszédre. Az ő segítségével tanultam meg másokat megérteni, társul szegődni melléjük és tapasztaltam, hogy ezáltal milyen mérhetetlen sok jót lehet tenni. Ezért köszönetemet szeretném kifejezni neki, valamint G. Marian Kinget-nek, akinek írásain keresztül ismertem meg ezt a nagyszerű és annyira emberbaráti magatartást.* A negyedik fejezet a hit terjesztésében a tanúságtételen alapuló tapasztalatok sorozatát szemlélteti. Ezt csak a mások meghallgatásával kapcsolatos magatartással lehet értékelni, mert csak teljesen megértő környezetben valósul meg. Az ötödik fejezetben az előbb említett kétféle tapasztalat egymáshoz való viszonyát mutatom be, amennyiben néhány példával szemléltetem a lelkipásztori beszélgetés levezetését. A hatodik fejezet a módszer közösségi szerepéről szól. A hetedik fejezet gagyogáshoz hasonlóan megértetni igyekszik, hogy még nagyon hosszú utat kell megtennünk a megértés és a keresztény misztériumok közlése terén.**

* Carl Rogers et G. Marian Kinget: „Psychothérapie et relations humaines, Vol. I-II. 3a Ed. Publications Universitaires, Louvain, 1966

** A szerző könyvében kifejezetten az argentinai viszonyokat tartotta szem előtt. Ezért műve magyarul kisebb módosításokkal jelenik meg. (A kiadó jegyzete.)

A MEGÉRTÉSRE VEZETŐ ÚTON

1. Néhány éve megkértek, hogy szeminaristáknak adjak lelkigyakorlatot. A kilenc diakónus- vagy papszentelés előtt álló szeminarista egy lelkigyakorlatos házban jött össze. Velük egyidejűleg érkeztem, a kapuban találkoztunk. Amikor megtudták, hogy én vezetem a lelkigyakorlatot, köszöntöttük egymást és bemutatkoztunk.

— Atya, — rontottak rám a köszöntés után szinte átmenet nélkül — kérjük, ne nyújtsa hosszúra a beszédeket.

— Én? — kérdeztem mosolyogva és csodálkozva. — Nem, én jóformán nem fogok semmit sem szólni. Ti fogtok beszélni.

Hitetlenkedve néztek rám. Nem tudták mire vélni. Egy-másra néztek, majd azt gondolva, hogy tréfáról van szó, megismételték:

— Ne beszéljen sokat, Atya.

— Komolyan mondom — ismételtem meg én is a válaszat —, ti fogtok beszélni.

Elhallgattak, nem tudták, hányadán állnak velem. Este, mikor először jöttünk össze, azt mondtam nekik, hogy velük együtt szeretnék dolgozni, azért érdekel, hogy mit szeretnének elérni a lelkigyakorlaton, mik a kívánságaik. Mindegyik előadta elgondolását. Voltak árnyalatbeli különbségek, de az alapérdeklődés egységes volt: Mi a papság? Kívánságukat magamévá tettem, és a papság mibenlétének tisztázására felkértem őket: mindegyik külön-külön mondja el hivatásának történetét, és hogy miért akar pap lenni. Nagyon érdekes volt. Istennek kilenc útja, de mégis különböző eszményekkel és problematikával. Hallgatva merültem el mindegyik életének történetébe, igyekeztem felfogni és belsőleg átérezni. Egyidejűleg feljegyeztem a megbeszélést igénylő problémákat. Hajnali egy órakor, amikor mind végeztek, már csak rendszerezni kellett a mondottakat. Eredményképpen hat tárgykör szorult meg-tárgyalásra: a hit, az ima, a felettesekhez való viszony stb. Együtt állítottuk össze a napirendet. Két téma naponta, reggel az egyik, délután a másik.

Következtesen azzal kezdtük, hogy kiki elmondta saját problematikáját, mint előző este. Például mindegyik

beszámolt arról, hogyan szokott imádkozni, és milyen nehézségek merülnek fel. Minthogy kilencen voltak, mindig két-három órába telt, míg mindenki sorra került és elmondhatta, milyen utat járt meg a soron levő témára vonatkozólag. Az első összejöveteleken jóformán nem is beszéltem. A harmadik folyamán megkértek, hogy én is mondjam el tapasztalataimat. Érdeklődve hallgatták. Azt mondtam el, amit megéltem, hogy mikre jöttem rá, milyen problémák foglalkoztatnak továbbra is, és milyen velük szemben a magatartásom. Nem tettem oktató megjegyzéseket; az a teológiai tanítás, ami eszembe jutott és amire szükségük volt, természetyszerűen folyt a tapasztalataimból.

Utolsó reggel a végső téma az apostolkodás volt. A városnegyedekben megélt apró kis apostoli tapasztalataikat kezdték elmondani. Rezső azt magyarázta, hogy a város külterületének egyik szegényebb negyedében dolgozott. Legnagyobb nehézsége abban állt, hogy az emberek nem hallgatták meg. Azt mondta, hogy a nép nem akar Jézus Krisztusra hallgatni. Ő Krisztust hirdette, de a fiúk szívesebben mentek a futballmeccsre, mint a misére. Hosszú ideig hallgattuk megismételt panaszait, hogy mennyire akarta továbbadni az evangélium jó hírét, de még a keresztények sem törődnek vele.

— Ide hallgass, — mondtam neki jó idő múlva, mikor egy összefüggés villant fel az agyamban, — ha jól értetem, azt akarod mondani, hogy az emberek ugyanúgy tesznek, mint ti. Mikor a lelkigyakorlatra érkeztem, a köszöntés és a bemutatkozás után az volt első kéréstek, hogy ne beszéljek sokat. Ti jól tudtátok, hogy a lelkigyakorlat vezetője Jézus Krisztust akarja nektek hirdetni, de ti mégis minél kevesebbet akartatok róla hallani.

— Jaj! — mondta Rezső, saját ellentmondását felismerve.

— Pedig csodálatosképpen — folytattam — ti jobban hallgattatok rám, mint más hitszónokra. Ti magatok voltatok azok, akik engem beszéltettetek. Nekem nem volt érdekem, hogy beszéljek. Első nap jóformán csak az összejövetel megindítása céljából mondtam néhány szót. Ti akartátok, hogy én is mondjam el tapasztalataimat, és kérdéseitekkel órákig beszéltettetek. Én azért jöttem, hogy szolgálatotokra legyek. Mindent elfogadtam, amit kívántatok. Örültem, hogy meghallgathattalak titeket, és gazdagodtam

abból, amit életemekről és küzdelmeimről elmondtatok. Ha pedig te – fordultam Rezsőhöz – a külterületen elkezded meghallgatni az embereket, és azok érzik, hogy megérted és szereted őket, kérni fognak, hogy beszélj nekik. De mindaddig, amíg ti tudástoktól öntelten azt másokra akarjátok kényszeríteni, legyen az akár az emberiség legértékesebb kincse, senki sem fog rátok hallgatni. Fölényes magatartás helyett sokkal eredményesebb kölcsönösen megosztani másokkal a tapasztalatokat és a tudást.

Megértették, hogy az emberek miért nem hallgattak Rezsőre. Ő kívülről jött, irántuk nem mutatott érdeklődést, és saját vallásos kincseit éppen abban a pillanatban akarta nekik „eladni“, mikor a jól kiérdemelt hétvégi pihenést akarták élvezni. Mindaddig, amíg mások élményeiben nem veszünk részt, nincs kommunikáció, és nem lehet a hitet közvetíteni.

2. Amikor még teológus voltam, az egyéni lelki gyakorlatok irányításával kezdtem foglalkozni. Fiatalemberek keresték fel a szemináriumot, akiknek néhány napi magány és megfontolás volt az igényük. Egyesek a papi hivatás lehetőségére gondoltak, mások válságba kerülve magányra vágytak.

Ezeknek a szentignáci lelki gyakorlatok elmélkedéseit kellett előadnom. Lelkesedtem értük. Meg voltam győződve, hogy éppen azokra van szükségük, mert az elmélkedések a legalapvetőbb emberi problémákat veszik fontolóra: az élet értelme, a bűn, a megváltás, Jézus követésének útja stb. Már eleinte is úgy éreztem, hogy eljárásommal bizonyos erőszakot alkalmaztam. Ők feltárták egyéni nehézségeiket, és én lelki gyakorlatos rendszerem szerint feleltem. Mindegyik saját élménye szemszögéből vetette fel problémáit, és én a magam gondolatmenetének megfelelően, a magam kiindulási pontja szerint – a lelki gyakorlatok szellemében feleltem.

Nem, nem helyes ez így, mondtam magamnak. Igazságtalannak tűnt fel, hogy az én fogalmaimnak megfelelő eszméket kényszerítsek rá valakire. Módot kellett keresnem, hogy a másikból kiindulva foglalkozhassak vele. Az ő tapasztalatát alapul véve kellett megmutatni, hogy saját útját követve, milyen lépéseket tehet. Ezért elhatároztam, hogy mélyebben merülök bele a megoldandó nehézségekbe.

Mikor egy fiatal ember azzal a szándékkal érkezett, hogy három napot töltsön ott, elkezdtem vele beszélgetni, és hagytam, hogy részletesen elmondja jövetelének okát. Figyelmesen hallgattam két-három óra hosszat. Igyekeztem beleélni magamat helyzetébe. Egész múltját rekonstruáltam magamban: családi kapcsolatainak történetét, tanulmányainak folyamát, barátságait, vallási tapasztalatait, az Úr Jézushoz és a Szent Szűzhöz való kapcsolatát, miként távolodott el Istentől, miként fejlődtek ideáljai, vágyai, nehézségei. Megfigyeltem, hogy milyen képet alkotott saját magáról és jövőjéről. Igyekeztem őt úgy megérteni, mint ahogy saját magát érti meg. Megkísértem az ő szubjektív világába elmerülni, és egy ideig mintegy az ő életét élni, eltekintve minden kiértékeléstől, ítélettől, vagy ideális normákkal való összehasonlítástól.

Miután ily módon hosszasan meghallgattam, visszavoltam a hallottak átgondolására. Az ő helyébe akartam magamat beleélni. Azt kerestem, amire neki van szüksége, vigyázva, nehogy félrevezessen az, ami nekem fontosnak tűnik, vagy amit a lelkigyakorlatok ajánlanak. Az ő életritmusába helyezkedtem bele.

Ez remek eredménnyel járt. Elsősorban megértettem a szentignáci lelkigyakorlatok elgondolásának örök értékét. Kitűnt, hogy a lelkigyakorlatok kiindulási pontja lett mind-egyiknek az első lépése. Ez keresés, helyezkedés: Mi értelme van az életnek? Hová megyek? Mi létemnek a célja? De ezek a kérdések természetesen merültek fel, mint az előző beszélgetés logikus következménye. Nem volt mintegy égből csöppent lelkigyakorlatos téma: „Az ember azért van teremtve, hogy Istent imádja.” A lelki-gyakorlatozó nem is vette észre, hogy a lelkigyakorlatos könyvben már leírt eljárást követi, sőt még az az érzése sem volt, hogy én valami újat kezdeményeztem.

Azt mondtam például: „Emlékszel, hogy évekkel ezelőtt – mint ahogy tegnap elmesélted – felvetted magadnak, hogy miért is élsz, és úgy tűnt neked, hogy életednek nincs értelme? Fel tudnád tenni magadnak a kérdést ismét? Vajon milyen felelet merülne fel benned most?”

Vagy pedig, mikor felülvizsgálta Jézus Krisztushoz való viszonyát, a múlt tapasztalataira emlékeztettem. Azt mondtam neki például: „Emlékszel, mondtad, hogy egyszer ilyen és ilyen körülmények közt érezted az Úr jelenlétét, ami a

szabadság és boldogság érzetét keltette fel benned? Úgy érezted, hogy le vagy neki kötelezve.” Ily módon arra indítottam, hogy vegye fel előző tapasztalatai fonalát, és térjen vissza Jézussal való találkozásának forrásához. Végül úgy élték meg a lelkigyakorlatot, hogy saját életük megoldásán dolgoztak.

Rájöttem, hogy a rossz megtapasztalása alapvető probléma. Sok lelkigyakorlatot vezető pap nem tudja, hogyan közelítse meg a bűn kérdését. Egyesek elmellőzik. Mások viszont olyan nagy szigorral tárgyalják, hogy félelmet keltenek. Sokszor hallottam, hogy ez a lelkigyakorlatok leg-sivárabb része. Ismerve a lelkigyakorlatozó életében a rosszra vonatkozó egyéni tapasztalatokat, egész természetesen és spontán módon lehet utalni rá. Legjobb az illető saját szavait használni.

Ily módon egy fiatalember lelkigyakorlatának vezetésekor „prédikálás” vagy „irányítás” helyett meghallgattam, hogy konkrét helyzete mutassa meg a további lépéseket. A tényeknek kellett magamat alávetnem. A meghallgatás és megértés minden egyébnél alapvetőbb fontosságot kapott.

Később ráébredtem, hogy a másik élményeiből való kiindulás felfedezése még nem elegendő, minthogy az illetőt kívülről ért tényezőkre hivatkoztam. Helyesen jártam el, mert Isten Igéjét kellett hirdetnem, amely az életet megvilágítja. De vannak pillanatok, mikor a feleletnek sokkal teljesebben, az érdekelt tapasztalataiból kell megszületnie. Elértem azt, hogy a másikat helyeztem a középpontba. De ez még nem a teljes megoldás. A másik annyiban vált középponttá, amennyiben őbelőle kiindulva én őt megértettem. Neki haszna volt belőle, de az, aki megértette, továbbra is én maradtam. Fontos meglátásom volt, mikor tudatára ébredtem, hogy magát a megértést a másiknak kell kiviteleni. Az én szerepem segítséget nyújtani, és megteremteni azt a légkört, amelyben a másik világosan meg tudja látni a saját helyzetét. Egy magában véve jelentéktelen esemény vezetett nyomra.

3. Egy napon a szeminárium főbejáratán léptem be. A portás megkért, hogy fogadjak egy hölgyet, aki egy pappal szeretne beszélni.

— Bocsásson meg, Maximusz — magyaráztam az agg orosz portásnak, aki középkori nyugalommal két-három

telefonhívást látott el egyszerre —, sajnos nem tudom elvállalni, mert órát kell adnom.

— Senkinek sincs ideje, hogy foglalkozzon vele — felelt vissza, nemtetszését egyáltalán nem rejtgetve —, már a házban levő összes papot megkértem és mindegyik kimentette magát.

— Jól van Maximusz, — mondtam órára nézve és számígtatva —, húsz percem van, ezt az időt neki szentelem.

Az egyik fogadóba kísértem a hölgyet és leültünk. Valóban izgatottnak látszott. Megmagyaráztam neki, hogy csak húsz perc időm van, azután a szeminaristák várnak órára.

— Atya, — kezdte mondani és lerítt róla ideges lelki állapota — véleményét jöttem kérni. Tudni szeretném, mit gondol a helyzetemről.

Feltűnt nekem, hogy az én véleményemet szeretné tudni és nemcsak „egy pap” véleményét, mert előzőleg nem is ismert. Jeleztem, hogy hallgatom, és ő elkezdte kiönteni a szívét. Az urával való összekülönbözésről volt szó. Egy falat akartak húzni, és az ügyben nem tudtak megegyezésre jutni. A fal problémája nyilvánvalóan felszínre hozott egy már régóta lappangó feszültséget. A helyzet azonban nem volt túl súlyos. A pillanatnyilag enyhe véleménykülönbségek nem tették a kibékülést lehetetlenné. Öt perc alatt elég tisztán láttam a helyzetet, és a bonyodalom megoldását lehetővé tevő lépéseket. De azért továbbra is figyelmesen hallgattam. Tizenöt perc múlva az volt a szándékom, hogy kérése szerint véleményt nyilvánítsak.

— Nézze Asszonyom . . .

De ő félbeszakított és folytatta mondókáját. Még három-négy percre hallgattam, megnéztem az órát, és határozottabb hangon újra megszólaltam:

— Nézze Asszonyom . . .

Nem, Atya, — felelte ismét félbeszakítva. — Ön nem ért meg engem.

Felelete bántott, hiszen még nem is mondhattam el neki a véleményemet, és ő már szememre vetette, hogy nem értem meg. A bennem kiváltott ellenérzés dacára azt éreztem, hogy nem hagyhatom magára ilyen állapotban. Lemondtam az óraadásról, pedig nem szívesen tettem ilyet,

különösen előzetes értesítés nélkül. Minthogy ő megakadályozta véleménynyilvánításomat és megnemértéssel vádolt, elhatároztam, hogy szótlanná válva meghallgatom mindaddig, míg alázatosan meg nem ismétli véleményem kikérését. Ő tovább beszélt, én pedig néma maradtam. Habár bizonyos belső ellenkezéssel, de mégis figyelemmel hallgattam. Még háromnegyed óráig beszélt.

— Atya — mondta végül, miközben már fel is állt —, mérhetetlen hálás vagyok önnek, mert megoldotta a problémámat.

Nem értettem, hogy miért mondta ezt, hiszen én nem mondtam semmit sem. Az ajtóig kikísértem és elbúcsúztunk. Ő elment, és soha többé nem láttam. Megfordultam, és felmenve a lépcsőn próbáltam megmagyarázni magamnak, hogy mi is történt. Ő azt mondta, hogy mérhetetlenül hálás. Világosan emlékszem, hogy ezt a kifejezést használta. Ez egyrészt feloldotta szemrehányása miatt érzett kellemetlen érzésemet, másrészt érthetetlen maradt számomra. Ez az asszony azt mondta nekem, hogy azért jött, mert véleményemet szeretné kikérni, és elment anélkül, hogy bármit is mondtam volna. Viszont azt is mondta, hogy problémáját megoldottam. Talán egy katarzist élt át, ahogy a pszichológusok mondják? Nem, hiszen akkor azt kellett volna mondania, hogy nagyon megkönnyebbültnek érzi magát. Azért jött, hogy megtudjon valamit, és végül megtudta. Továbbá azt is állította, hogy én tudattam vele. Pedig én ki sem nyitottam a számat, és ezt biztosan tudom, mert — meg kell vallanom — megkötöttem magamat, mikor azzal vádolt, hogy nem értem meg.

Mi történt tehát? Aznap életemnek egyik legfontosabb tanulságát éltem meg. Az az asszony az emberekkel való foglalkozásomba és beszélgető képességembe forradalmi újítást hozott. Az embertársak iránt sokkal mélyebb tiszteletre vezetett, és egy új, a másik önállóságát felkelteni hivatott pedagógia felé irányított. Egyszóval engem tanított meg arra, hogy sokkal mélyebben tudjak kommunikálni.

Ez a hölgy izgatott, zavart állapotban jött. Nem értette meg önmagát, és nem tudta, hogyan oldja meg a problémáját. Egész biztosan számtalanszor át- és átgondolta helyzetét, anélkül, hogy tisztázni tudta volna. Minél többet foglalkozott vele, annál bonyolultabb lett. Mikor jelenlé-

temben ki tudta magát fejezni, gondolatai rendeződni kezdtek. Mikor már mindent elmondott, világosan látott, és már nem volt tanácsra szüksége. Ő maga találta meg a megoldást.

Akkor már nyolc éve foglalkoztam lelki tanácsadással. Mindig hosszasan meghallgattam a tanácskérőket. Legalább egy óráig tartó meghallgatás nélkül soha sem beszéltem. De itt valami alapvetően új dologra jöttem rá. Nem megértés és irányításnyújtás céljából való meghallgatásról volt szó, hanem a másik tudatosodásának kísérőjévé válni, bízva abban, hogy ha tökéletesen ki tudja magát fejezni, tudatosul benne a saját helyzete, következképpen meg tudja problémáit oldani. Ez a régi lelkivezetők és tanácsadók eljárásától igen eltérő módja a segítségnek. Csak arról van szó, hogy bizalomgerjesztő légkört teremtsünk, amelyben a másik ki tudja fejezni magát anélkül, hogy a következményektől félve gátolva érezné magát. Az eljárásnak ez a módja növeli az embertárs önállóságát. Az önálló személy pedig készségesebb a dialógusra, fogékonyabb a szeretetre és szolgálatra.

Előző magatartásom szerint meghallgattam a másikat, de a fontos mégis az általam nyújtott megoldás volt. Most a súlypont a másik személyre tolódtott át, arra a képességre, hogy tisztán tudjon látni és megoldja saját problémáit. Ez azt jelentette, hogy az illetőt még inkább a közép-pontba helyeztem. Számomra ez megtérés volt az embertárs felé. Mennyivel keresztényibb magatartás!

Valamivel később eszembe jutott, hogy hallottam már valamit erről a magatartásról. Valamikor beszéltek egy belga jezsuita, André Godin egy könyvéről.* Megkerestem és elolvastam. A könyv Carl Rogers tanítására utalt. Az ő két kötetét már régebben megvettem, mert egy híres holland lelkivezető egy hosszú és igen hasznos beszélgetés közben személyesen ajánlotta. Annak idején nem tartottam nagyon fontosnak, belepte a por a könyveim közt. Ez az a könyv, amelyre a bevezetésben utaltam.

Elkezdtem tanulmányozni. Azonnal rájöttem, hogy nem tudok sem megérteni, sem pedig valakit a saját maga kifejezésének ösvényén elkísérni. Az említett hölgy esetében

* La relation humaine dans le dialogue pastoral. Desclée de Brouwer, 1963

ugyanis belső ellenállás volt bennem, és úgy nem lehet segíteni. Máskor meghallgattam az illetőt, de arra összpontosítottam a figyelmemet, hogy megtaláljam a megoldást. A könyvet elolvasva tudatára ébredtem, hogy tanulmányoznom kell a dolgot és gyökeresen megváltoztatnom magatartásomat. Munkába fogtam, és egy egész évig hetenkint többekkel beszélgetve arra korlátoztam magamat, hogy kísérőként szolgáljak nekik.

Miután ezt a magatartást sokat gyakoroltam, s annyira elsajátítottam, hogy már egészen természetes lett, rájöttem, hogy ez az eljárás mód általában minden párbeszédnek lényeges eleme. A párbeszéd különböző mozzanatai közt egyik ugyanis a meghallgatás. Egyéb elemei is vannak, mint: önmagunk kifejezése, tanúságtétel, véleménycsere, közös nevezőre jutni, közösen határozni stb. De az alapvető és pótolhatatlan mozzanat, minden mélyreható beszélgetésnek a gyökere: megérteni és elkísérni.

Enélkül a meghallgatás nélkül nincs eredménye a beszélgetésnek. Mennyi megbeszélés dől dugába manapság! Pedig a párbeszédre alkalmas magatartás nélkül nem lehet másokat a hitben segíteni. Egy alkalommal felnőtt hitoktatók csoportját tanítottam mások meghallgatásának erre a formájára. Amikor megértették, hogy miről van szó, egy hosszú apostolkodási tapasztalatokkal rendelkező férfi felkiáltott:

„Atya, ez egészen rendkívüli! Itt arról van szó, hogy más szinten kell meghallgatni, sokkal mélyebb színvonalon. Mi – folytatta lelkesedéssel – felületes módon hallgatjuk meg az embereket, most viszont tudatára ébredtem, hogy mélyrehatóan kell meghallgatni. Nem a mondatot, nem a gondolatot, hanem a felebarátot kell megérteni.”

Nekem ez annyira fontosnak tűnik, hogy a két következő fejezetet a megmagyarázására és megtanítására fogom fordítani. Először minimális elméleti megalapozást szeretnék nyújtani. A következő fejezetben áttérek a gyakorlatra.

AZ ÖNÁLLÓSÁG NÖVEKEDÉSÉNEK ELŐSEGÍTÉSE

Az a kérdés érdekel: Hogyan érti meg az ember önmagát, és hogyan lehet neki ezen a téren segíteni?

1. Az „én” és az embernek önmagáról alkotott képe

1. Az ember képes önmagát megérteni és saját problémáit megoldani. A kereszténység azt tanítja, hogy bízzunk az emberben, mert Isten teremtette, és azért alapjában véve jó. A Szentírás szerint a bűn csak később keletkezett, meggyöngítette tájékozódó képességünket, de a rossz nem erősebb a jónál. Az ember a lelke mélyén mindig Isten képmása maradt. A megváltás kegyelme megújítja ezt a belső istenképmást. Ehhez az ellenszolgálatás nélküli megváltáshoz azonban, ami szabad elhatározásunkat megelőzte, hozzá kell járulnunk. A kegyelem megadja az embernek a képességet, hogy ha irányt vesztett, ismét megtalálhatja a helyét, hogyha eltévedt, visszatérhet a jó útra.

Ez a tanítás nem ismeretlen, és senkit sem lep meg. De további értelmezése azt is jelenti, hogy az embernek van – valóságosan megnyilvánuló vagy legalább rejtett – képessége önmagának megértésére, és ennek következtében meg tudja oldani saját problémáit. Ez a képesség nagyon fontos, mert lehetővé teszi az ember kiteljesülését, így szert tud tenni önállóságra és vállalni saját felelősségeit. Ez az a csíra, amelyből a szeretet fakadhat. Enélkül, vagyis egy bizonyos önállóság nélkül az önzetlen és személyes szeretet képtelenség.

Másrészt nagyon jól tudjuk, hogy az ember ezt a képességét nem mindig gyakorolja. Valóban egyesek sem nem ismerik magukat, sem problémáikat nem oldják meg. Ha keresztények vagyunk és hisszük, hogy az ember a teremtéskor alapvető józan észet kapott, amit a megváltás növelt, azt is hinnünk kell, hogy megvan benne legalább is az alapvető adottság, hogy ezt a képességét gyakorolja, vagyis megértse önmagát és megoldja saját problémáit. Ha ezt nem hisszük, abban sem hiszünk, hogy képes szeretni.

Az ember nincsen arra kárhoztatva, hogy egész életében kiskorú maradjon, és kénytelen legyen problémái megoldására másoktól utasítást kapni. Ezért megoldások nyújtása helyett sokkal emberibb és keresztényibb arra

serkenteni, hogy önmaga megértésének képességét mozgásba hozza. Mérhetetlen a különbség. A helyzetet értelmezni és kész megoldást nyújtani olyan, mint egy kert közepén egy csokor rózsát elhelyezni. Bármily szépek is, nem abból a földből nőttek ki, és ott nincsen gyökérük. Viszont az önmegértés képességét felkelteni olyan, mint megtermékenyíteni és megművelni a talajt, hogy virágokat teremjen. Az első esetben pillanatnyilag megoldottunk valamit, de meggátoltuk a természetes növekedést. A második esetben viszont talán hosszabb és több türelmet igénylő, de alkotó jellegű utat választottunk. Ahelyett, hogy valakit meggyőzünk a hitről, sokkal keresztényibb az önállóságra való képességét felkelteni, hogy elkezdjen a saját útján járni. A hit nem fog késni. (Magától értetődik, hogy sem a kegyelmet, sem pedig a tanúságtételt nem akarjuk figyelmen kívül hagyni.)

Az önállóságra ébredés képességének előfeltétele a kedvező emberi kapcsolatok légköre. Olyan veszélytől mentes légkörre van szükség, amelyben az én jól érzi magát. Ha nem érez fenyegető veszélyt, kezdi megérteni önmagát, rendezi saját elgondolásait, és egész természetesen találja meg, amit tennie kell.

Érdemes megjegyezni, hogy önmagunk megértése és teendőink felismerésének képessége arra irányul, amit ki-k mint a saját növekedésének útját ismer fel, és nem szükségszerűen arra, ami tárgyilag vagy mások meglátása szerint a szükséges megoldás. Azt azonban meg kell vizsgálni, hogy miként látja az ember önmagát helyesen és reálisan. Az embernek önmagáról alkotott fogalmát nevezzük az én képének.

2. Az én képe igen fontos szerepet játszik cselekedeteinkben. Az ember mindig azon iparkodik, hogy önmagát megvédje, felemelje, növelje. Szembehelyezkedik minden-nel, ami énjét lekicsinyíti, értékét csökkenti vagy ellentmond neki. Ha reális képe van sajátmagáról, viselkedése megfelelő. Ellenkező esetben elérhetetlen célokat tűz ki maga elé.

Tegyük fel, hogy egy közepes keresetű munkás tudja, hogy munkája elfogadható, bár nem rendkívüli. Tételezzük fel azt is, hogy jó férj és kiváló családapa, aminek szintén tudatában van. Egész magatartását helyzetének ez a felismerése irányítja. Nem csalódik, ha nem kap jutalmakat és

dicshimnuszokat, de biztosnak érzi magát a munkájában, és megelégedett, mert tisztességes életet biztosít övéinek. Helyzete belső biztonságot ad neki. Reális képe van saját-magáról és ezért magatartása körülményeihez alkalmazkodik.

Az „én” megvalósítása irányít minden emberi cselekedetet. Ez nem önzés. Ha pedig az, akkor annak helyes és elengedhetetlen megnyilvánulása, anélkül, hogy szembe-helyezkedne az altruizmussal. Senki sem keresheti a másik boldogságát sajátmagának valóságos és mindenek fölé helyezett boldogsága rovására. Az altruizmus csak az én kiterjedését szolgálhatja, nem pedig megsemmisítését. Az említett munkás felesége boldogságára vágyik, mert szeretné, hogy együtt legyenek boldogok. Az altruista a „mi” megvalósulását keresi. Ez az „én” korlátainak a kiterjedése. Így keresi egész otthonának boldogságát, gyermekei szintén bele vannak foglalva a „mi” fogalmába. Olyan mértékben foglalkoztatja barátainak, klubjának, gyárának, politikai pártjának és hazájának a boldogulása is, amilyen mértékben képes egyre több és több embertársat belefoglalni énjének közösségébe. Mikor az „én” érdekeinek feláldozásáról van szó, azt kivétel nélkül magasabbrendű értékek ellensúlyozzák. Ha a munkás túlórában dolgozik, feláldozva megérdemelt pihenését, hogy önfeláldozásával gyermekei tanulmányait tegye lehetővé, övéinek hálája és szeretete bőségesen kárpótolja. Az áldozat mindig olyasvalamiről való lemondás, amiért az „én” magasabb fokon kárpótlást nyer. Olyan ez, mint Jézus áldozata. Lemondott életéről, hogy mi éljünk, de saját életét adva nekünk, földi léténél magasabbrendű módon tovább él velünk. Az evangélium arra tanít minket, hogy el kell vesztenünk életünket, de hozzáteszi: „hogyan nyerjük azt”.

Ilyen alapon mindenki megvan a képesség, amely arra készteti, hogy önmagára vonatkozóan döntsön, és ezáltal irányítsa boldogságra vezető életútját. E képesség sikeres működése az „én” képének reális voltától függ. Akinek helyes képe van önmagáról, teljesítőképességének megfelelő célokat tűz ki magának, helyes viselkedést tanúsít, és azzal összhangban lévő kielégülést nyer. Ennek következtében inkább megtalálja a helyét, és jobban megvalósulva boldogabbnak érzi magát.

Akinek azonban helytelen képe van önmagáról, olyan célokat tűz ki magának, amelyek az önmagáról alkotott

képnek felelnek meg, de nem a valóságos körülményeknek. A fent említett munkás életében: ha keresetképességet túlbecsüli, a kisebb díjazás állandó elégedetlenséggel tölti el. Más munkát keres, ahol többet fizetnek, de többet is várnak el. Minthogy a követelményeknek nem tud megfelelni, csalódottnak és leértékeltnek érzi magát. Elégedetlensége miatt eltávolodik másoktól, mert senki sem szeret állandóan rosszkedvűek társaságában élni. Ha viszont önmagáról alkotott képe azért téves, mert képességeit nem értékeli kellőképpen, ismét jelentkezik a rossz érzés, csak más formában. Tegyük fel, hogy alábecsüli munkáját. Nem mer megfelelő alkalmazást elvállalni, nem fejleszti ki tényleges képességeit és ezért marad elégedetlen. Ha reális képessége helyett mást hitet el magával, ezen a tévedésen alapuló elhatározásai feltétlenül elégedetlenné teszik.

Az embernek önmagáról alkotott képe meghatározza cselekedeteit és ezért közvetve a boldogságát. Ha ez a kép megfelel a valóságnak, cselekvésmódja helyénvaló, és az illető megtalálja önmagát. Ha azonban torz, magatartása nem megfelelő, és az elégedetlenség érzése elkerülhetetlen.

3. Az ember kiteljesedésre törekszik. Pozitív tapasztalatai növelik önbizalmát, önmegbecsülését, és ezáltal egyre pozitívabb képet alkot önmagáról.

De vannak negatív tapasztalatai is, amelyek képességeinek határait érzékeltetik. Ezek fájdalmat okoznak, mert ellentétben állnak a kiteljesülésre irányuló törekvéssel, és útját állják az én növekedési vágyának. Ez a vágy pedig nagyon erős, mert minden ösztönét felöleli. Ha a fájdalom dacára számol velük, énjének képe reálisabbá válik. Tegyük fel, hogy egy fiatalember szeretne autóversenyeken résztvenni, de reakciói nagyon lassúak. Ez határozza meg lehetőségeit. Az önmagáról alkotott képet a tapasztalat valóságához kell alakítania: lassankint, ha belső küzdelmek árán is, lemond arról, hogy híres autóvezető legyen.

Előfordulhat, hogy egy önmagában véve negatív és fájdalmas tapasztalat külső fenyegető körülmények következtében súlyosbodik. Lehetséges, hogy valakit szerettei elítélnek valamiért, és ezért fennáll a veszély, hogy elveszti szeretetüket és megbecsülésüket. Ebben az esetben, talán öntudatlanul, hajlamossá válik tapasztalatának negatív

tényezőit letagadni. Csökkenti fontosságukat, és igyekszik elfelejteni őket. Tudatalatti énjé e vágy segítségére jön, és behunyja a szemét tapasztalatának negatív szempontjai előtt. Ennek nagyon súlyos következménye, hogy az „én” képe valótlanná kezd válni.

Tegyük fel például, hogy egy gyermek féltékeny újonnan született kis testvérére. Azt mondja, hogy a kicsi rossz, túl kell adni rajta, vagy meg kell ölni. Az a tény, hogy ezt ki tudja fejezni, nagyon jó, mert pontos képet alkot érzéseiről. Azt fejezi ki, amit érez. A szülőknek nem kell megakadályozni az érzelmek kifejezését, csak a külső kivitelezést, nehogy testvérkéjének ártson. Hamarosan elfogadja testvérkéjének létét, és a féltékenység megszűnik. Az önmagáról alkotott kép a valósághoz igazodott, mert már nem egyetlenkének tekinti magát, hanem elfogadja, hogy egyik a két testvér közül.

Ha ellenben a szülők azt mondják neki, hogy a féltékenység és a testvérke el nem fogadása rossz, és ezért már nem szeretik, akkor a gyerek veszélyben érzi magát. Szülei szeretetének elvesztése részére súlyos fenyegetés, ami létét félelemmel tölti el, hiszen ez alapvető igénye. Igyekezni fog a veszélyt elhárítani. Az első az, hogy féltékenységét nem fogja többé kifejezésre juttatni. De a fenyegetés azonkívül az érzelmek világát is érinti. Lelkiállapota rossznak minősíti önmagát. Ilyen benyomások leértékelik önmaga előtt: énjének képe leromlik. Az érzelmek kiküszöbölésére törekszik. Elnyomva érzelmeit, apránként meggyőzi magát, hogy már nem is érzi. A féltékenység lassankint kevésbé tudatossá válik, a tudatalattiba hátrál, és közvetetten kezdi kifejteni hatását. Testvérét már öntudatlanul támadja. Hamis képet alkotott önmagáról, és nem érti meg, ami történik. Azoknak az elmarasztaló ítélete, akiktől függ, eltorzította az önmagáról alkotott képet.

Sokan ehhez hasonlót élhetnek meg, mikor nehézségek közepette az evangéliummal ellenkező érzelmeket tapasztalnak. Az evangélium azt mondja, hogy nem szabad gyűlölni, de ők ténylegesen tapasztalják a gyűlöletet. Az evangéliumi eszmény Isten fenyegető ítéleteként hathat, ezért kezdik elhitétni magukkal, hogy nem gyűlölik a felebarátot. Nem ismerik be őszintén valóságos élményüket, így a magukról alkotott kép már nem felel meg a valóságnak. Van valami, amit letagadnak, ami nem tudatos, de tovább-

ra is fennáll és agresszivitást okoz. Nem vesznek róla tudomást. Hogyan lehet, hogy az ember bántalmazza embertársát – gondolják –, mikor Istenért szereti? Valóban azt kellene mondaniuk, hogy gyűlöletet éreznek a felebarát iránt, bár egyidejűleg megvan bennük a vágy, hogy ezen Isten kedvéért felülemelkedjenek. A gyűlölet és az ellenkező vágy szimultán élmények. Tévedésük abban áll, hogy élményüknek egy részét ki akarják küszöbölni, éppen azt a részét, amely gyötrelmüket okozza, mert félnek Isten szeretetének elvesztésétől. Más szóval azt a részt, amely ellentétben van azzal a képpel, amelynek Isten előtt szeretnénk lenni.

Egy ténnyel állunk szemben. Fenyegetésként lehet megélni az erkölcsi vagy szociális törvényekkel való összhang hiányát, de még azt a veszélyt is, hogy elveszítjük kedveseink szeretetét és megbecsülését, mert a valóság érzékelésének csökkenését okozhatják. Sokkal könnyebb megszépíteni a valóságot, mint az ént veszélynek kitenni.

Két meggondolást szeretnék még a mondottakhoz hozzáfűzni. A tudatosság és a szóbeli kifejezés nem azonos a külső cselekvéssel. A szóbeli megnyilatkozás a lelkiismeret alakítását és a valóság elfogadását elősegítő egészséges folyamat. Sőt azáltal, ha valaki rádöbben egy indulatára vagy korlátjára, a baj zavaró hatása csökken, mert megszűnik a tehetetlenség érzése által okozott türelmetlenség. Ha torzult érzelmekről van szó, mint az említett féltékenységnél, azok kezdenek eltűnni. Az egyes személyek közti megnyilatkozások viszont szíthatják a feszültséget. Egyes pszichológusoknak az a véleménye, hogy a nemi élet problémáinak gyógyítása nagyon szabad szexuális életben rejlik. De mikor én itt a lelkiismeret és a kifejezés szabadságáról beszélek, nem vonatkoztatom a fizikai kifejezés szabadságára, ami természetesen nem mindig gyógyító erejű.

A második meggondolás megértése érdekében egy párbeszéd résztvevőjének helyzetébe kell magunkat beleképzelni. Aki egy negatív megnyilatkozást meghallgat, azt vagy mint külső tényt vagy mint belső élményt fogadhatja el. A gyerek féltékenységét elfogadni nem jelent semmi rosszat. Abban sincs rossz, ha érzelme felett nem bíraskodunk, hanem egyszerűen csak azt mondjuk, hogy megértettük mondanivalóját: „Azt mondod nekem, hogy meg

szeretné ölni." Egészen más volna a külső cselekedetet helyeselni, vagyis elismerni, hogy a testvérkét meg kell ölni. Egy ateistának mondhatom, hogy megértem és elfogadom, hogy az ateizmushoz jutott el. Egészen más dolog lenne magát az ateizmust helyeselni vagy elítélni. Ezzel a megoldással már elébe vágunk a következő fejezetek mondanivalójának.

Remélem, hogy ezek után világosan áll az olvasó előtt az „én” képe elfajulásának a folyamata. Az ember meg akarja valósítani önmagáról alkotott elképzelését. Hajlamos, hogy énjét már eszményi alakban lássa, olyannak, mint amilyen lenni szeretne. A gyerek szereti gondolni, hogy már magasabb a barátjánál. A keresztény szentebbnek képzei magát tényleges állapotánál, mert a magáról alkotott kép gazdagítására törekszik. Ezért nehezebbé esik hibáit elismerni. Ezekhez a belső körülményekhez még hozzá kell adni a roppant nagy társadalmi hatást. Mit gondolnak róla szerettei és azok, akiktől jövője függ: szülei, társai, a papok, hitoktatói stb.? Ezeknek a véleménye nagyon erős erkölcsi nyomást szokott jelenteni, ami könnyűszerrel keltheti a veszélyeztetettség érzését, ha közvetlenül vagy közvetve az önmagáról alkotott képnél kevesebbre értékelik. Az ilyen fenyegető jellegű veszélyeztetettség elvakító tényezőként szerepel, mert megnehezíti a helytelenített magatartás felismerését és elismerését. Következménye az önmagáról alkotott kép eltorzulása. Ez pedig zavart és bizonytalanságérzetet kelt, mert lépten-nyomon tapasztalja a különbséget a közt, amit magáról gondol, és aminek az életben bizonyul.

2. Hogyan lehet az önállóságot elősegíteni?

1. Határozzuk meg már most annak a magatartását, aki apostoli szándékkal áll embertársa mellett, és részesíteni szeretné hitében. Beszélőtársa minden esetben mondani szeretne valamit: hogy miért jött, mit remél, mik a szándékai. Megeshet, hogy kereső lelkiállapotban egy problémáját szeretné tisztázni, ezért helyzetéről vagy esetleg vallásos élményeiről szeretne képet nyújtani. Akadnak olyanok, akik szükségesnek érzik, hogy a vallásra vonatkozó kritikájukat megbeszéljék. Az is előfordulhat, hogy az ember egy ünnepségen vagy baráti körben akad össze valakivel, aki hirtelen kifakad a vallás ellen, és akkor az apostol vitába szeretne vele bocsátkozni.

Megeshet, hogy az apostollal szemben álló beszélőtárs csak hallgatni szeretne. De még ebben az esetben is ki szeretné ezt fejezni és elmagyarázni, miért is akarja meghallgatni, és mit remél megtudni.

Azért soroltam fel ezeket a lehetőségeket, mert mind-egyikben valóságos lelkipásztori magatartásra van szükség, vagyis a másikkal való kapcsolatot elősegítő, mindent meghaladó tiszteletre.

Nemcsak egy módszertani fogásról van szó, hanem a felebarát iránti tiszteletteljes, bizalomkeltő magatartásról. A bizalom képesíti a másikat, hogy tapasztalatait újra átgondolja és tisztázza, mert megértő légkörben jobban tudja önmagát megérteni. Sokkal többre tud jutni a beszélgetésben, ha az ellentétes vélemény fenyegető veszélyének még az árnyéka sem érinti. Akár bíráló, akár pozitív a vélemény, azért jelent veszélyt, mert kötelező, érték-skálával hasonlít össze, lemér és beskatulyáz. Ez gátolja a szabadság és önállóság érzését, pedig azt elő kell segíteni. Megértő légkört kell biztosítani, mert abban az ön-maga előtt letagadott tények hamarosan tudatossá válhatnak, hiszen kevés kivételt leszámítva, ilyenek mindig vannak. Az illető önállóságától függ tapasztalatainak újra-értékelése és azoknak a tényezőknek a tudatosítása, amelyek a hittől elidegenítik. Az önállóság annak is feltétele, hogy valami újat magáévá tudjon tenni, és előítélet nélkül tudjon meghallgatni.

Az önállóság veszélymentes gyakorlása alapfeltétele annak is, hogy beszélgető társunk saját vallási világába annyira elmélyedhessen, hogy Istennel kapcsolatba tudjon kerülni.

A megértő légkör megteremtésének ára, hogy lemondjunk a közbelépés minden fajtájáról: ne ítéljünk, ne magyarázzunk, ne kutassunk, ne tanácsoljunk. Még azt a szabadságot is meg kell adni a másiknak, hogy kedve szerint beszéljen vagy hallgasson, folytassa a témát, vagy megokolatlanul megváltoztathassa. Mindent önállóságának elősegítésére kell irányítani.

Az önállóságot nem lehet egyéb magatartáshoz hasonlóan tanítani. Önálló cselekvésre alkalmas környezetben valósulhat csak meg.

Meg kell értenünk, hogy a beszélgetésnek ebben a mozzanatában nem vagyunk a főszereplők. Az embernek meg

kell teremteni a másik önállósulásának kedvező körülményeket, azt a biztonságos környezetet, amelyben a másik minden veszélytől mentesen központi szerepet játszhat saját ügyeinek megoldásában, saját keresésében, vagy adott esetben önálló társként szerepelhet két szabad ember közti párbeszédben. Ezzel mozgásba hozzuk a másik belső erőit, ami a vallásos légkör kialakulásának elengedhetetlen feltétele.

Ki szeretném hangsúlyozni, hogy ennek a biztonság-nak a megadása csak része egy párbeszédnek, egyik legkevesbé figyelembe vett alkotó eleme, amelynek hiánya azonban a vallásos beszélgetések leggyakoribb meghíúsítója.

2. A bizonytalanság az én képének veszélyeztetettségéből keletkezik. Jusson eszünkbe, hogy a boldogság vágya az én képét állandóan javítani akarja, és romlását csak nehezen tudja elviselni. Minden lebecsülő vélemény a veszélyeztettség érzését kelti.

Ez a veszély állandóvá és rendszeressé válva az észlelési tér nagyfokú csökkenését eredményezi. Ezért a bizonytalanság mindig együtt jár az attól való félelemmel, hogy nem tudja, hányadán áll saját magával. Ugyanis a bizonytalanság megakadályozza az élmények negatív elemeinek tudatosulását, nehogy az én pozitív képe kárt szenvedjen. Ezért a veszélyt jelentő körülményekkel szemben védekező állásfoglalásra vezet.

A bizonytalanoknak a legjobb segítség, ha biztonságérzetüket sikerül felkelteni. Fenygető légkör helyett szilárd biztonságot kell nyújtani. Csak a legkisebb veszélytől is mentes légkörben hagyja el az illető védekező magatartását és lát meg helyzetében olyan elemeket, amelyek előzőleg nem jutottak el tudatáig. Önmagát a valóságnak megfelelőbben kezdi meglátni. A biztonság segíti hozzá, hogy szígyenét önmaga és mások előtt le tudja küzdeni, lehetővé teszi a magáról alkotott kép helyesbítését, magatartásának és problémái eddigi megoldásának újra átgondolását.

Hogyan lehet a másiknak biztonságot nyújtani? Elsősorban meg lehet nyugtatni. Ez a probléma fontosságának a lecsökkentéséből, biztatásból, serkentésből áll. Lehet azt mondani, hogy a dolog nem is olyan súlyos, hogy min-

denki belekerül hasonló helyzetbe, hogy nem kell felnagyítani, hogy egészen természetes dologról van szó, vagy esetleg hogy a probléma csak elképzelt. Hasonló biztonságot lehet nyújtani dicsérettel és elismeréssel.

Az ilyenfajta biztatás mind súlyos hátránnyal jár. Érzéstelenítésként hat. Ugyanis a bizonytalanság csökkentésére irányuló indítékok mind külsők: összehasonlítás másokkal, statisztikai adatok, szuggesztió stb. Továbbá a tulajdonképpeni hiba abban rejlik, hogy újabb függés köteléke által ad biztonságot. Ez azért igen súlyos, mert a valóságos biztonság alapját aknázza alá azt, hogy képesnek érezze magát saját problémái megoldására. Ha valamiről azt állítom, hogy nem súlyos, holott az illető sokáig annak tekintette, azt az érzést keltem fel benne, hogy saját helyzetéről képtelen helyes véleményt alkotni. Habár pillanatszerűen a megnyugtató véleményre támaszkodva álbiztonságot érez, ez mégis nagy bizonytalanságot okoz. Valaki azt mondja nekünk, hogy méltatlannak érzi magát a szentáldozásra. Az előbb említett forma szerinti biztató felelet abból állhatna, hogy csak nyugodtan járuljon szentáldozáshoz, mert ha méltatlanság miatt távol kellene magunkat tartani, senki se áldozhatna. Az illető talán elmegy áldozni, de azt gondolja, hogy Jézushoz való viszonyáról és saját vallási állapotáról képtelen helyesen vélekedni. Ez pedig csak fokozza bizonytalanságát. Ha elmegy áldozni, azt a kapott vélemény alapján teszi, de belsőleg egyre növekvő bizonytalansággal fog állandóan küszködni.

Egészen másféle biztonságot kell teremteni. Az illetőnek saját tapasztalata felé kell megnyílnia. Mikor az ember már nem fél ettől, mikor válogatás nélkül tudja tudomásul venni, és már nem helyezkedik védelmi álláspontra vele szemben, akkor keletkezik biztonság.

Az aggodalom és félelem mindent átható kusza lelkiállapotra vall. Hasonlóképpen a biztonság is általánosult állapot. Nem vonatkozik meghatározott dologra, és nem idézhető elő közvetlenül. Másnak igazi biztonságot nyújtani abból áll, hogy felkeltjük benne a saját problémái felismerésére és megoldására való képesség tudatát. Azt azonban fontos tudni, hogy ezt nem szavakkal kell elérni — az visszaesést jelentene az előzőleg említett hibákba —, hanem bánásmódunk és modorunk által kell az önállóság megtapasztalását elősegíteni.

Biztonság adása a másik független elhatározásának serkentéséből áll. Nem kell biztatni, hogy beszéljen arról, amiről szeretne, hanem hagyni kell, hogy beszéljen róla. Bármily csekély szabadságának ez a gyakorlása a beszélgetés folyamán, mégis önállóságot ad. A beszélgetés lefolyásából kell megértenie, hogy ritmusát tiszteletben tartják, hogy joga van minden ok nélkül megváltoztatni; félbeszakíthatja gondolatmenetét, elhallgathat, témát változtathat anélkül, hogy a már elmondottakból következtetést vont volna le. A körülményekkel kell tudomására hozni az iránta érzett tiszteletet és a csatlakozási szándékot. Logika hiányára, ismétlésekre vagy más furcsaságokra nem kell a figyelmét felhívni. Az ember ezáltal elismeri, hogy a másik képes a beszélgetést irányítani.

Az ilyen bánásmód a másokban egy kis önbizalmat faszaszt. Nem a kapott útbaigazítás érzését kelti fel, hanem az önálló cselekedetet követő egészséges kielégülést, legyen az választás, elhatározás vagy valami felelősségvállalás. Ezért nem veszélyeztetni önállóságát. A megelégedettség ad egy kis biztonságot, ami viszont elősegíti az önállóság gyakorlását.

3. Olyan légkört kell teremteni, amiben az illető úgy érzi, hogy szeretik. A légkör azonban ne legyen birtoklásra hajló. Az ember tárgyakat birtokol. Uralmában vannak, rendelkezik felettük; észreveszi hibáikat, céljai elérésére kedve szerint megváltoztathatja és használhatja őket. Nincsen önmagukban független végcéljuk, azért bármikor alárendelhetők saját érdekeinknek. Valakit szeretni viszont annyit jelent, hogy elfogadjuk saját gondolataival, saját érzelmeivel olyannak, amilyen. Nem használhatjuk saját céljaink megvalósítására. Az ember még azt sem engedheti meg magának, hogy meghatározza azt az eszményt, amit a másinak meg kellene valósítani, vagy megállapítsa ahhoz viszonyított hibáit. Valakit szeretni azt jelenti, hogy elfogadjuk másnak, mint mi magunk, tudomásul vesszük, hogy nem a mienk és nem birtokoljuk. A szeretet nem egymásba ömlésre törekszik, nem felszívódás általi azonosságra. Még kevésbé tart igényt ennek ellentétére, hogy saját eltérő személyiségét megtagadva hasonuljon a másikhöz. Szeretni annyit jelent, mint kölcsönösen elismerni egymás önállóságát, tiszteletben tartani a különbségeket, és érdeklődő kapcsolatot tartani fenn. Meghitt környezet akkor alakul ki, amikor a másik az tud lenni, ami tényleg. Saint-

Exupéry ezért a magatartásért a következő levélben fejezte ki háláját barátjának:

„Annyira belefáradtam a vitákba, az elvakultságba, a fanatizmusba! A te házádba egyenruha nélkül is beléphetek anélkül, hogy a Koránból valamit elhadjak, vagy megtagadjak bármit is belső világomból.

Ha veled vagyok, nem kell mentegetőznöm, védekeznem, nem kell semmit sem igazolnom.

Felülemelkedve esetlen szavaimon, olyan érveléseimen, amelyekkel magamat csapom be, te énbennem mindig csak az embert látod, tiszteled bennem a meggyőződés, szokások és a személyes barátság hordozóját. Ha más vagyok, mint te, ezzel ahelyett hogy lealacsonyítanálak, felmagasztallak.

Én, úgy mint mindenki más, szükségét érzem, hogy elismerjenek. Előttem tisztának érzem magam, és feléd tartok. Szükségem van rá, hogy oda menjek, ahol makulátlan vagyok. Hálás vagyok neked, hogy elfogadsz olyannak, amilyen vagyok.

Mit csinálhatok olyan baráttal, aki engem megítél?

Barátom, olyan szükségedet érzem, mint egy hegycsúcsnak, ahol lélegzeni tudok.

Szükségét érzem, hogy visszaemlékezhessem arra a kis vendéglő asztalra, ahol együtt voltunk, és felidézhessem annak a naphoz hasonló békének mosolyát.

Ha még fogok harcolni, azt nagyrészt érted fogom tenni . . . * *

Saint-Exupéry azt akarja ezzel mondani, hogy barátja házában olyan légkört talált, amelyben nagyon jól érezte magát, mint egy hegycsúcson, ahol szabadon lehet lélegezni. Úgy érzi, hogy ott szabad, tisztelik és elfogadják. Saját érzéseiből semmit sem kell rejtegetnie, semmit sem kell igazolni vagy megvédeni. Tisztelettel elismerik, sőt még a különbségek sem váltanak ki elítélést vagy feszültséget, hanem kölcsönös gazdagodást.

Amikor az ember saját érdekeit és célkitűzéseit akarja a másokra erőszakolni, a meghitt légkör elvész. Ezért kedvező, ha az otthonban kényelembe lehet helyezkedni, mert a feszültségek felengednek. Ugyancsak előnyös egy vendéglő vagy eszpresszó, ahol az ember barátaival megihat egy kávét vagy elsörözgethet. Amikor azonban valamit kivitelezni akarunk, ezt a légkört sokkal nehezebb fenntartani. Apostoli célkitűzéseink érdekében, mint egy szervezet előmozdítása, az iskola, a plébánia, a hitoktatás, valamilyen egyesület vagy akár csak egy ünnepély ügyének sürgetése, könnyen esünk bele az aktív végrehajtó magatartásába. Ezek a körülmények könnyen oda vezethetnek,

* Saint-Exupéry (1900—1944), francia író, mint repülőtiszt Törökországban állomásozott a második világháború alatt. (A fordító)

hogy – ha talán csak enyhén is – de alárendeljük nekik a személyeket.

Hasonló dolog történik, amikor felebarátunkat a hitre szeretnénk elvezetni. Vágyunkat, hogy eljusson a hitre vagy növekedjen benne, ő ítéletnek érezheti, s ebben az esetben elzárkózik. Ha úgy érzi magát, mint akinek „a Koránból valamit el kell hadarni“, sem szabadnak, de még jó szívvel elfogadottnak sem érezheti magát.

A segítségre irányuló jóakarát is előidézhet hasonló helyzetet. Látszólag ellentmondás, de a másik önállóságának feltétlen tiszteletben tartását beárnyékolhatja a másik szolgálatára vagy segítségére való igyekezet. Már az is nagy érték, ha ennek tudatában vagyunk.

Hát akkor nem lehet apostolkodni? Itt ennek a könyvnek elsőrendű fontosságú pontját érintjük. Az apostolkodás nem annyira az „átadáson“, a „meggyőzésen“ alapszik, mint a személyes kapcsolaton, a sorsközösségen és a belső javak megosztásán. Elsősorban be kell fogadni, elismerni, megérteni és tiszteletben tartani a másik önállóságát azzal a meggyőződéssel, hogy ő képes a maga erejéből növekedni, és azután rákényszerítés helyett tanúságot kell tenni. Az apostolkodás aktív tényezőjének a meggyőzésről a tanúságtételre kell áttevődni. Ezzel már utaltunk a negyedik fejezet témájára, Mielőtt azonban oda eljutnánk, még alaposan szemügyre kell venni a megértő magatartást.

3. Milyen magatartás kedvez a másik önkifejezésének és önállóságának?

1. Hogy a másik ki tudja magát fejezni, annak első feltétele, hogy ne érezzük magunkat nálánál különbnek. Nem szavakkal kifejezett felsőbbrendűségről, vagy a másik lebecsüléséről van szó. Arra a fölényességre gondolok, ami viselkedésünkbe csúszhat bele, ha bármily kérdésben válasza jogosultnak tartjuk magunkat, ha mint megfigyelő hallgatunk, vagy ha vitába ereszkedünk. Érdekes megjegyezni, hogy a vitában mindegyik fél felsőbbrendűségét vagy legalább is magasabb fokon álló tudását bizonygatja. Leginkább azt érzi meg a másik, mikor az ember azt a jogot tulajdonítja magának, hogy az ő magaviseletéről, véleményeiről vagy ténykedéséről értékmeghatározó, erkölcsi, vallási vagy gyakorlati bírálatot alkosson.

2. Hogy velünk beszélgető embertársunk ki tudja magát fejezni, annak további feltétele, hogy bele tudjuk magunkat képzelni az ő világába, hogy élményeiben részt véve a világot az ő szemszögéből lássuk meg. Ennek annyira kifejezettnek és tudatosnak kell lenni, hogy szavakkal is képesek legyünk róla bizonyosságot tenni. Ahelyett, hogy az elmondottak tárgyi tartalmához ragaszkodnánk, egyéni jelentőségét kell átélni. Ha valaki például azt mondja, hogy meleg van, szavainak tárgyi tartalma a hőmérő által jelzett fokokra vonatkozik, viszont egyéni jelentése a hőség okozta kellemetlenség. Ez lényeges különbség. A másik megértése feltételezi azt a képességet, hogy a hőmérőtől és az önmagunk által tapasztalt hőmérséklettől eltérő dolgokra tudjuk figyelmünket irányítani.

A másiktól kiinduló megértésnek az a feltétele, hogy az ember pillanatnyilag megfelelkezve saját értékeléséről, érzelmeiről, igényeiről, mellőzze a reális, objektív és logikus kritériumokat, amelyeket a napi életben alkalmazna.

Mások megértésének ez a képessége az ember személyiségében mélyen gyökerező szükségleteken, érdekeken és meggyőződéseken alapszik. Ki lehet fejleszteni, de ez a személyiség mélyreható átalakulását igényli. Csak pillanatnyi akaratilag elhatározással az ember nem képes kénye-kedve szerint megvalósítani. Mutathatja magát türelmesebbnek, megértőbbnek, nagylelkűbbnek, mint amilyen, de nem tanúsíthat nagyobb megértőképességet, mint amennyije van, épp úgy, mint ahogy nem tudja magát eszesebbnek mutatni, mint amilyen.

A kifejlesztéshez értékrendjének, szükségleteinek és érdekeinek átállítása szükséges. Meg kell tanulnia, hogy a másikat helyezze érdeklődésének középpontjába, ahelyett, hogy magából indulna ki. Nemcsak arról van szó, hogy megfigyelésünk alapján jobban értékeljük a másikat, hanem hogy az értékelés ne saját énközhöz viszonyítva történjék.

Az élet konkrét helyzetei mindig megmutatják, hogy kinek és milyen mértékben van képessége másokat megérteni. Ez ugyanis egybeesik a szociális érzékkel. Akik nincsenek tudatában, hogy egyes kijelentéseik fájdalmat vagy nemtetszést okozhatnak, azoknak nincsen képességük másokat megérteni. Azok sem rendelkeznek vele, akik nem látják meg a másik szükségletét, érdekeinek irányát és

természetét, vagy képtelenek őt mélyebb szinten meghallgatni.

Azok viszont, akik két személy találkozásának harmóniáját vagy annak hiányát érzékelni tudják, meg tudnak másokat érteni. Vannak, akik a látszólag jelentéktelen nézeteltérések mögött megérik a rejtőző kibékíthetetlen ellentéteket. Egyes tanítók észreveszik, hogy osztályukban melyik gyerek boldogtalan. Mások felismerik a szülőknek a gyerekekhez vagy a házastársaknak egymáshoz való viszonyának árnyalatait. Ilyenek a szavak egyéni jelentésére is fel tudnak figyelni. Ez pedig elengedhetetlen követelménye, hogy helyet tudjunk adni mások önállóságának.

Erős tekintélyi alapon álló, ellentmondást nem tűrő személyek, akik akarathoz túlzottan ragaszkodnak, ezt a magatartást nem tudják magukévá tenni. Ugyancsak nehezebbre esik a szociális érzék kifejlesztése a merev tanokhoz ridegen ragaszkodóknak vagy moralizálóknak, mert doktrinális és erkölcsi sémáik szemüvegén át látják a másikat.

A keresztény természetszerűen óhajtja, hogy mindenki megismerje Jézus Krisztust. Ez a vágy gátolhatja képességét, hogy az eltérő vagy vele ellenkező megnyilatkozások személyes jelentőségét észrevegye.

A megértő képesség nem azonos a rokonszenvvel. Utóbbi kizárólag érzelmi indítékokon alapszik, míg a megértő képesség ismereti elemeket is tartalmaz. Mindkettő visszhangot vált ki. A rokonszenvben ez a rezonancia az által keletkezik, hogy hasonló élményeket idéz elő, vagy rokon érzéseket vált ki. A másokra összpontosított megértésnél viszont nem magunkra vonatkoztatva, hanem az érdekelt szemszögéből fogjuk fel az ő élményét. Az ember a lehető legjobban résztvesz a másik tapasztalatában, habár érzelmileg független marad.

3. A harmadik feltétel, hogy autentikusnak (hitelesnek) kell lenni. A hitelesség nem azonos az őszinteséggel. Az őszinte ember azt mondja, amit gondol, az autentikus viszont azt, amit valóban érez. Ha Jancsiban van egy tudatalatti belső ellenállás, hogy barátját, Pétert meglátogassa, mégis azt mondja neki, hogy szívesen elmenne hozzá, az őszinte, de nem hiteles. Őszinte, mert azt mondja, amit gondol, de nem hiteles, mert amit mond, nem felel meg valóságos érzelmeinek. Addig nem tud hiteles lenni, amíg nem vesz tudomást arról, ami benne történik. Az őszinte-

ség a szóbeli kifejezés és a gondolat azonosságára vonatkozik, míg a hitelesség a szóbeli kifejezésre és az egzisztenciálisan megélt valóságra.

Ezért az autentikus ember beszélgetőtársával szemben nem színlel közvetlen magatartást. Nem úgy jár el, „mintha” nem bírálná a másikat, „mintha” valóban elfogadná, „mintha” azt szeretné, hogy a másik önálló legyen. A hitelesség követelménye a megfelelő magatartásnak nemcsak elgondolása, hanem valóságos megélése. Akivel beszélgetünk, ösztönszerűen megérezheti a hitelesség hiányát, ezért biztonság híján a légkört nem érezné szívélyesnek.

4. Vajon egy parancsoló modorú személy képes-e olyan mélyrehatóan meghallgató magatartást tanúsítani, aminek az egyenrangúság érzete a feltétele? A leírt magatartás gyakorlati kivitelezése nem könnyű, hiszen a másikat egyenrangú félnek kell tekinteni. Ha egy nagyon határozott modorú személy nem annyira merev, hogy saját tapasztalatába zárkózik, megtapasztalhatja az említett magatartás emberi és keresztény értékét. Ebből kiindulva igyekezhetsz elsajátítani, de minthogy értékskáláját kell átrendezni, önmaga átformálása kitartó gyakorlat nélkül nem fog sikerülni. Mindenképpen hinnünk kell a lehetőségében. Az egyenrangúság magatartásának megértése még nem jelenti annak elsajátítását. A vágy a megtanulás kezdete, de még nem az eredmény. Csak komoly és kitartó gyakorlat által lehet megvalósítani, mint ahogy azt a következő fejezetben ki fogom fejteni. Aki abból a meggyőződésből kiindulva szeretne hitében másokat is részesíteni, hogy olyan kincs birtokában van, amit a másik csak alig vagy egyáltalán nem ismer, belső ellenállásba ütközhet, amikor az egyenrangúság beállítottságára törekszik.

5. Végül érzelmi érettséggel is kell rendelkezni, hogy akivel beszélünk, ki tudja magát fejezni. Itt különösen két tényezőről van szó. Az első az, hogy a másik élményeiben anélkül kell résztvenni tudni, hogy kényünk-kedvünk szerint saját elgondolásainknak megfelelően akarjuk irányítani. Érthető, hogy tapasztalatainkat át szeretnénk adni. Azonban amikor arról van szó, hogy a másik önállóságát kell megnyilatkozása folyamán alátámasztani, le kell mondani arról, hogy vezetője, bírálója vagy példaképe legyünk fejlődésének. A vezetés magunkhoz ragadása nélkül kell segíteni.

Tételezzük fel, hogy András életpályát akar választani. Apja szívvel-lélekkel orvos, és nagylelkűen szolgálja a betegeket. Munkája teljesen kielégíti, és azt szeretné, hogy fia hasonlóképpen boldog legyen. Ezért fiát is orvosnak szánja. András jó fiú, de még nem tudja, hogy mi szeretne lenni. Hajlik az orvosi pálya felé. Apját nagyrabecsüli, és bizalommal meg akarja vele beszélni jövőjét. Szívesen lenne mérnök vagy ügyvéd is. Tegyük fel, hogy a mérnöki pálya inkább neki való. Valamivel boldogabb lenne, inkább megtalálná önmagát. Beszélgetnek. Ha az apa érzelmileg érett és András lelki folyamatát magáévá tudja tenni, úgy, hogy még tudat alatt sem akar vezetője, mértékadója vagy mintaképe lenni fiának, akkor András eljut oda, hogy felismeri hajlamában a kis különbséget a mérnöki és az orvosi pálya közt, és mérnök lesz. Ha azonban az apa nem éli magát bele a fiában végbemenő folyamatba, nem tudja csakis hajlamainak kifejezésére segíteni, anélkül, hogy saját érzelmeit bele ne keverné, akkor a fiú nem veszi észre a két hajlandóság közti csekély eltérést, és az orvosi pályán köt ki. Ebben az esetben az apa nem kereste egész önzetlenül a fia javát. Nem korlátozta magát arra, hogy kísérőül szegődjön, és nem hagyta, hogy ő maga dolgozza ki jövőjét. Nem szolgálta fia autonómiáját. Ez gyakran előfordul, amikor valaki nemcsak egy objektív kérdést segít tisztázni, hanem maga is érdekelve van. Érzelmi egyensúlyra van szükség, hogy az ember még észrevétlenül se javasoljon olyat, amihez érzelmileg kötődik.

Az érettség másik követelménye, hogy a közvetlen kapcsolatot birtoklásra hajlás nélkül tudjuk fenntartani. Mikor bizalmas légkört teremtünk és egy rendszerint elégedetlen személlyel bensőséges kapcsolat alakul ki, az — hiszen nagy szükségét érzi a szeretetnek — fenntartás nélkül szokta jogait és felelősségét felkínálni. A szó szoros értelmében könyörög, hogy az ember vegye kezébe irányítását és vállalja felelősségét. Ez felkeltheti a birtoklás, oltalmazás és irányítás vágyát. A másikat önállóan keresni hagyni: erre csak akkor leszünk képesek, ha mi magunk kielégülést élvezünk mindennapi életünkben, vagyis megtaláltuk helyünket az életben, és elégedettek vagyunk. Az érzelmileg kielégületlen, elégedetlen személy nem tud az oltalmazás és birtoklás kísértésének ellenállni.

Harmadik fejezet

A MEGÉRTÉS GYAKORLÁSA

Az előbbi fejezetben láttuk a megértés szükségességét, ebben pedig a gyakorlatára akarok útmutatást adni. Mikor vallási alapon összeköttetés kezd kialakulni valakivel, személyes kapcsolatot is fel kell venni. Ezért szükséges fel fogni, amit közölni óhajt. Tudomására is kell hozni, hogy megértettük és elfogadtuk. Ezt úgy kell kifejezni, hogy meg legyen győződve: félreértés és elvetés nélkül elfogadtuk mondanivalóját. Csak ebben az esetben mer önmagáról, lelkivilágáról, az Úrral való kapcsolatáról többet mondani.

Magatartásunk ráüti bélyegét a feleletre. Ezért most a beszélőtársnak adott feleletekre irányítjuk figyelmünket. Ha ilyen analitikus gyakorlatnak vetjük alá magunkat, az csak az általa elérhető mélyebb lekipásztori magatartás érdekében történik. Ha a magatartást magunkévá tettük, a szabályokat elfelejthetjük. De még azután is hőmérőül szolgálhatnak, hogy megértésünk intenzitásának állandóan tudatában legyünk.

1. A felelet általános jellegzetességei

1. Hallgassunk meg egy fiatal lányt, aki a vasárnapi misehallgatásról akar valamit mondani. Öt különböző feleletet fogok felhozni, amelyek más-más lekipásztori magatartásnak felelnek meg. Az olvasó válassza ki azt a feleletet, amelyet legszívesebben adna, és azután rendezze el a többi egyéni ízlése szerint. Nem tárgyilagos rendről van szó, hanem hogy melyik tetszik neki jobban, melyik rokonszenvesebb.

Első eset: Mariska, 19 éves tanuló:

Jó ideje nem megyek misére. Túl hosszú és unalmas. Ilyen üres szertartásoknak nem látom értelmét. A prédikáló papok szörnyű távol állnak a valóságtól, a nép pedig rutinszerűen megy, vagy csak kötelességből. Az emberek elszórakoznak és unatkoznak. Ezért csak nagyon ritkán megyek. Azelőtt szívesen mentem, de már jó ideje nem jelent nekem semmit, azt gondoltam, hogy igazabb, ha nem megyek.

Az öt felelet a következő:

A.: Megértem, hogy nincs kedved menni, de nekünk katolikusoknak menni kell. Bűn, ha nem megyünk, és eltávolít Istentől.

B.: Az történt, hogy te elidegenedtél Istentől, és azért nem szereted a misét. Belső ellenállásod bizonyosan egyéb válságnak tudható be.

C.: Mindegyikünk megélt már pillanatokat, mikor eltávolodott Istentől. De a krízis elmúlik, és azután az előbbinél talán mélyebb módon találjuk meg az utat.

D.: Sohasem kísérelted meg, hogy olyan templomba menj, ahol jó a prédikáció?

E.: Nem szeretsz misére menni.

Most jegyezzük fel az öt kérdést tetszésünk szerinti sorrendben. Melyik feleletet adnánk, és milyen sorrendben? Íme az öt felelet magyarázata:

Az első felelet *bíráló jellegű*. Mariska magatartását a katolikus erkölcstannal méri össze. Rámutat az Egyház szerinti keresztény magatartás súlyosságára. Ez bírálat.

Mariska azt fogja érezni, hogy egy neki pillanatnyilag egyáltalán nem fontos törvény ítéli el. Aki ezt mondja, bíróként áll előtte, azért magasabbrendűnek mutatja magát. Ő maga viszont mint alsóbbrendű elítélt rossznak van beállítva. Hiányát érzi a megértésnek, és bírójának erkölcsi rendje veszélyezteti. Ezért fenyegetésként éli meg a választ, ami bizonytalanságot vált ki benne. Feszélyezve érzi magát, ennek következtében aligha tud újabb élményt kifejezni.

A második válasz *magyarázó*. A magatartás helyes vagy helytelen voltára nem tér ki. Mariskát sajátmagára nézve igyekszik kioktatni. Szeretné benne tudatosítani, amit anélkül él meg, hogy számot adna magának róla. Arra mutat rá, hogyan kellene saját helyzetét látnia, felismerve azokat a mélyenfekvő tényezőket, amelyek eljárására hatással vannak.

Ez a válasz még fenyegetőbb, mert önállóságát és egyéni felelősségérzetét veszélyezteti. Olyasmire oktatja, amit ő nem érez. Ha a másik személy kénytelen a benne végbe-menő folyamatra rámutatni, de ő maga még csak felismerni sem tudja, teljesen elveszti a gyeplőt saját helyzete irányítására, és még bizonytalanabbá válik.

A harmadik válasz *támaszt*, biztonságot szeretne nyújtani. Meg akarja nyugtatni és problémáit megszüntetni. Alapjában véve azt mondja, hogy Mariska aggályoskodása nem indokolt. A szükségesnél több problémát okoz magának. A dolog nem olyan súlyos, mint amilyennek képzei. Majd elmúlik, hiszen mások is túljutottak ilyesmin.

Ez Mariskának az ügyel kapcsolatos feszültségi állapotát igyekszik megszüntetni. Az ajánlott megnyugvásnak nagy ára van: lemondani saját ítélőképességéről, saját önállóságáról, és arra a biztonságra támaszkodni, amit a másik nyújt, de ő maga nem érez. Ilyen fokú mellőzés és leértékelés megfosztja minden önbizalmától, és arra készíti, hogy idegen, részére ellenőrizhetetlen ítéletekre támaszkodva éljen.

A negyedik felelet *felderítő* jellegű, kérdés. Egyéb adatokat igyekszik felkutatni. Aki kérdez, feltételezi, hogy a probléma sokkal bonyolultabb, mint ahogy Mariska azt előadja.

Ez a felderítő magatartás alkalomadtán segíthet, de egyszersmind megakadályozhatja nagyobb fokú bizalom kifejlődését. Ha a kérdés olyan kényes pontot érint, amiről nem akar beszélni, közvetlen veszéllyé alakul át. Legalább is előre nem látott helyzetnek teszi ki Mariskát.

Az ötödik válasz *visszatükrözi* azt, amit Mariska a saját problémájáról észlel. Aki felel, Mariska mellé helyezkedik és az ő szemével néz. Amit mond, igyekszik felfogni és magáévá tenni. Bizonyságot tesz befogadóképességéről, úgy fogja fel a mondanivalót, mint ahogy azt Mariska remélte. Nem bírál, nem marasztal el, nem hasonlít össze, nem értelmezi a mondottakat, hanem elfogadja, és ezáltal Mariskát elkíséri keresésében.

Ennek következtében Mariska úgy érzi, hogy megértésre talált. A bizalom további megnyilatkozásra képesíti, mert szabadabbnak érzi magát. Ezáltal tudatosan helyzete, és elkezdheti kiértékelni, újra átgondolni. Egyszerűen úgy érzi, hogy megértést, elfogadást, szeretetet talált. Semmilyen veszély nem fenyegeti, és aggodalma lecsökken.

Vegyük szemügyre más eseteket. A három következőre öt-öt felelet van megadva: bíráló, magyarázó, felderítő, támaszt nyújtó és visszatükröző. A válaszok nincsenek ebben a sorrendben, hogy az olvasó megállapíthassa jellegű-

ket, és feljegyezhesse elhelyezésüket. A három példa után adva van a helyes megoldás.

Második eset: János, 30 éves, ügyvéd, nős, három gyerke van.

Az Egyház határozataival nem tudok egyetérteni. A papok írják elő a normákat, pedig nekik nincsen házastársi tapasztalatuk. Itt van például a „*Humanae Vitae*” enciklika. Hogyan lehetséges, hogy a huszadik században az Egyház ennyire merev? Ez középkori beállítottság. Ma már senki sem fogadja el.

Következnek a válaszok:

I.: Valószínűleg általános lázadást érzel magadban, és ez nagyon hasonló ahhoz, amit az apád iránt érzel. El-lene is mindig lázongtál.

II.: Vajon tanulmányoztad-e alaposan az enciklikát, és megláttad-e mindazokat a lehetőségeket, amelyeket nyitva hagy?

III.: Megértem, hogy egészen rendkívüli helyzetben vagy, de az Egyházhoz való hűség elfogadást kíván. A lázadás nem felel meg Krisztus szellemének.

IV.: Nem tudod elfogadni az enciklikát.

V.: Megértem, amit mondasz, de fontosságát nem kell eltúlozni, mert az Egyház is nyitva hagy sok ajtót.

Harmadik eset: Péter, 16 éves:

A mi Buenos Aires-i csoportunk nagyszerű: Heten-kint összejövünk és remekül érezzük magunkat. Beszélgetünk és vitatkozunk. Mindig választunk egy témát: barátság, jegyesség, hit stb. Rengeteget tanultam ezeken az összejöveteleken. A múlt nyáron táborozni mentünk a hegyekbe. Az idén dolgozni akarunk és valami hasznos szolgálatot tenni a szegényeknek.

A feleletek:

I.: Ki irányít benneteket?

II.: Csak folytassátok. Kívánom, hogy jól menjen.

III.: Nagyon jól érzed magad ott.

IV.: Ti szükségét érzitek az együttlétnek, nem szeretitek az egyedüllétet.

V.: Valóban nagyszerű barátok közt lenni és nyáron hasznos munkát végezni. Így lehet megtanulni a felebarát szolgálatát.

Jegyezzük meg, hogy Péternek nincs nehézsége, nem panaszkodik, nem akar semmit sem megoldani, csak örömet osztja meg. Ez okozza, hogy a kiértékelő válasz pozitív bírálatból áll. Kevésbé fenyegető egy negatív bírálatnál, de mégis bírálat. Aki mondja, bíróként föléje helyezi magát, mert normákkal állítja szembe. Az értelmező, vagyis magyarázó válasz látszólag nem helyénvaló. A mondottakat visszatükröző válasz azért helyes, mert tanúságot tesz a mondanivaló átvételéről és elfogadásáról.

Negyedik eset: Zsuzsi, 53 éves, 3 nagy fia van:

A mai ifjúság borzasztó. Nincs hitük. Az én időmben vasárnap elmentünk a szüleinkkel misére, de ma-napság . . . semmire sem értékelik. Felsőbbrendűnek tartják magukat, nem tisztelik Isten parancsolatait, de még őt magát sem. Azt hiszik, mert egyetemre járnak, hogy már mindent tudnak. Sőt még ki is gúnyolják az embert, mert eleget akar tenni Isten iránti kötelességeinek.

A feleletek:

I.: Asszonyom, nem kell az ifjúságot elítélni. Más világban élnek, mint mi. Ha meg tudjuk őket érteni, meg fognak változni.

II.: Minek tulajdonítja ön, hogy a fiatalok így gondolkodnak?

III.: Ön úgy érzi, hogy a fiatalok elutasítják.

IV.: Asszonyom, a dolog nem olyan súlyos. A fiatalok sokat beszélnek, de alapjában véve a látszatnál kevésbé radikálisak. Mikor elvégzik az egyetemet és meg kell keresni a kenyerüket, nagyon megváltoznak.

V.: Asszonyom, ön borzasztónak tartja a fiatalságot, de meg kellene vizsgálni, hogy nem azért tartják-e nevetésnek az öregeket, mert részükről bizonyos türelmetlenséget tapasztalnak.

A feleletek sorrendje a következő:

	második eset	harmadik eset	negyedik eset
bíráló	III	V	I
magyarázó	I	IV	V
támaszt nyújtó	V	II	IV
felderítő	II	I	II
visszatükröző	IV	III	III

Ezekben a válaszokban meg lehet látni a különbséget, hogy az élményt az illető belső világával vagy a külvilággal hozzuk-e kapcsolatba. Valakinek a belső világa tudatos tapasztalatainak, benyomásainak, észleléseinek, érzelmeinek, szándékainak és emlékeinek összessége. A valószínű megértés abból áll, hogy belemerülünk élményeinek világába, és úgy éljük meg, mintha magunk ugyanazt tapasztalnánk. Nincsen szó teljes azonosságról, mert megmarad a tudat, hogy mások vagyunk, és hogy nem vagyunk a másik. A külvilággal való kapcsolatba hozás viszont a mondanivaló objektív oldalának megfigyelését jelenti. Heylesebben: az ismertetett helyzetet saját szemszögünkől fogjuk fel. A tárgyakat ilyen módon észleljük, mert azoknak nincs szubjektív világuk. Ha valakit a magunk szemszögéből, szubjektív világára való tekintet nélkül nézünk, tárgynak tekintjük.

Vallásos jellegű beszélgetésben nagyon fontos a beszélő belső világára való vonatkozást állandóan figyelemmel kísérni. Tegyük fel, hogy valaki azt mondja:

- Nem hiszek Istenben.
- Isten azonban mégis létezik – a külvilággal kapcsolatos válasz lenne.
- Te nem hiszed, hogy Isten létezik – a belső világra való utalás.

A különbséget nem nehéz észrevenni. Az első válasz alapján a beszélgetésből vita támad, ami azonnal ellentétet idéz elő. A második viszont növeli a bizalmat, mert visszatükrözi a kapott értesülést. Az volt a közlés, hogy nem hisz Istenben, amit a másik megértett és elfogadott. Mást nem mondott.

2. A feleletnek a domináló élményre kell utalnia, nem pedig külső dolgokra, vagy mellékes élményekre. Élmény mindaz, ami az énre vonatkozik: szándékok, benyomások, meggyőződések, beállítottság és érzelmek. Ezek alkotják a mondanivaló magvát, azért kell a feleletnek ezekre irányulni. Hiszen azokat akarja az illető kifejezésre juttatni.

Lássunk néhány példát:

Ötödik eset: Dénes, 42 éves, nő

Baráti körünk már évek óta összejár. Nagyon jó viszony van közöttünk. Az egyetlen, aki nem olvadt be közéink, a papunk. Iván atya kétségtelenül jó ember.

Amíg kedélyesen együtt étkezünk, vagy szabadon beszélgetünk, nincs semmi baj. De nem tűr ellentmondást. Mindig azt akarja, hogy övé legyen az utolsó szó. Mások véleményét nem hallgatja meg, és ezért nem ismeri. Már nem tudjuk, hogy mitévők legyünk.

A. felelet:

Iván atya valóban kicsit önkényeskedő, de meg kell őt érteni. Az a szándéka, hogy önök elfogadják az Egyház tanítását.

B. felelet:

Önöknek kellemetlen Iván atya magatartása.

Az első válasz a külső tényre vonatkozik, míg a második azt tükrözi vissza, hogy Dénes és barátai hogyan élik meg ezt a külső tényt. A második tanúságot tesz Dénes közlésének helyes megértéséről. Növeli a bizalmát anélkül, hogy a külső tényről, Iván atyáról bírálatot mondott volna. Ha Dénes nehézsége valóban ez, akkor több időre van szüksége lelkiállapotát vázolni. Amíg ezt be nem fejezte, nincsen értelme olyan feleletnek, amely nem egyszerű visszatükrözése Dénes állításainak. Itt ismét megfigyelhető a külső tényekre és az élményekre vonatkozó feleletek különbsége.

Hatodik eset: Ágnes, 13 éves

Iskolánkban a hittanórák borzalmasak. A minket tanító öreg apáca hajthatatlanul merev, és nem ért meg minket. Senki sem állhatja. Ő beszél, és nekünk meg kell tanulni a leckét. A történelemtanárnőt nagyon szeretjük, mert érdekes és szeret minket. Jolán, a barátnőm azt mondja, hogy az ő iskolájukban a hittanóra alatt igen érdekes beszélgetés folyik. Jól érzik magukat és rengeteget tanulnak. A mi iskolánkban pedig nagyon unalmas a hittanóra.

A. felelet:

Úgy van, a hitoktatás módját meg kell újítani.

B. felelet:

Nagyon elégedetlen vagy a hittanórákkal.

A három utóbbi példában meg lehetett figyelni, hogy a másik megértésének és józan belső erői felszínre hozásának érdekében a válasznak az élményre kell vonatkozni és nem a külső tényre. Utóbbit később meg lehet tárgyalni.

3. Figyelmünknek és következőképpen a feleletnek a személyre és nem a problémájára kell irányulni. Az érdek-

lődés központja a személy. Ez volt a két első fejezet tartalma és tanulsága. A személy fontosabb a megoldandó kérdésnél. Azt mindig a személy szempontjából és szemüvegén át kell tekintetbe venni.

Hetedik eset: Dóra, 30 éves, férjénél van:

Nem tudom, hogy Magda leányomat küldjem-e első áldozásra, vagy nem. Már kilenc éves, de nem akar menni. Egyszer már kezdett oktatásra járni, de nem érezte magát jól társai közt, és kénytelen voltam engedni, hogy elmaradjon. Azóta eltelt egy esztendő. Beszéltem a plébánossal, és úgy látszik, hogy az idei csoport sokkal jobb a tavalyinál, de ő elvesztette a kedvét. Pedig jó és jámbor kis leány. Nem tudom, hogy mit tegyek.

A. felelet:

Nyilván Magda nem tudja, hogy a helyzet megváltozott, és már nem olyan, mint tavaly volt. Az bizonyos, hogy senkinek sem tesz jót, ha akarata ellenére vesz részt valamiben. Azt gondolom, hogy jobban meg lehetne neki magyarázni az oktatás szükségességét, de különösen a szentáldozás mibenlétét, ez meg fogja hozni a kívánt hatást. A kedvét kell felkelteni.

B. felelet:

Őn azon töpreng, hogy küldje-e vagy ne.

Az első válasz központjában Magda és a hitoktatás van, míg a második Dórát helyezi oda. A kérdéssel kapcsolatos viszonyát tükrözi vissza. Ez bizalomgerjesztő légkört teremt. Az ő személyére irányított figyelem megadja azt a feltételt, hogy a kérdés megoldása érdekében ő maga tudjon néhány lépést tenni. Végeredményben a kérdés nem annyira súlyos, hogy ő ne határozhatna. Amire szüksége van, az nem a kész megoldás, hanem egy segítő kéz, hogy ő maga lásson tisztán és határozzon.

Nyolcadik eset: Ede, 11 éves, anyját kérdezi:

Anyukám, Apuka miért nem jön velünk áldozni a misén?

A. felelet:

Igen . . . ő azt mondja, hogy nincs kedve . . . sokszor hívom, hogy jöjjön velünk.

B. felelet:

Téged bánt ez a kérdés. Szeretnéd, ha Apuka velünk jönné.

Ebben a nyolcadik esetben közvetlen kérdésről van szó. Az anya nem hagyhatja felelet nélkül. Mégis helyes, ha előbb egy pillanatra a gyereket helyezi a középpontba, vagyis az első válasz őrá vonatkozik és nem a problémájára. A továbbiakban egy hosszú példa fogja szemléltetni, hogyan megy át a közlés megisméltése az objektív vonalra. Ede egy neki fontos kérdéssel foglalkozik. A kérdés apjához való viszonyát érinti, minthogy komolyan megkérdőjelezi vallásgyakorlatát. A kérdést az anyának teszi fel, nem pedig az apjának, akire közvetlenül vonatkozik. Ez arra enged következtetni, hogy még nem mondott el mindent, ami bántja. Ha a válasz a problémára vonatkozik, valószínűleg nem is fog többet mondani. Meg fog elégedni az ismert tényezők tárgyalásával. Ha viszont a válasz őrá irányul: „Téged bánt ez a kérdés“, folytatni fogja problémája kifejtését. Ebben az esetben három személy közül lehet valakit a középpontba állítani: az apát (azt mondja, hogy nincs kedve), az anyát (sokszor hívom), vagy Edét. Könnyű védekezni (sokszor hívom), vagy a hibát másra tolni (azt mondja, hogy nincs kedve). Azonban a figyelemnek a jelenlevő Edére való irányítása nagyobb szociális fogékonyságról tesz tanúságot.

4. A válasznak a közlés tartalmát kell visszatükröznie, nem pedig azt, amit az illető akaratlanul juttat kifejezésre. Tételezzük fel, hogy egy tanuló vizsgázni megy. Arckifejezése, reszkető keze, hangjának színezete félelmet árul el. Bár nem akarja mutatni, mégis észrevehető. Azt akarja mutatni, amit a vizsga anyagából tud. Ez a példa a közölni szándékolt és az akaratlanul megnyilvánuló közti különbségre mutat rá. Az első fejezetben megállapítottuk, hogy az embernek nehezebbre esik azt elismerni, ami énjének képét lerontja. Azért azt sem könnyű elfogadni, ha szándéka ellenére valami negatívumot árul el. A felhozott esetben a tanuló egész egyszerűen letagadná, hogy fél. Bírálatot érezne, és még idegesebbé válna.

Ezért a válasznak azt kell visszatükrözni, amit a másik közölni akar, mondanivalója tartalmát.

Nemcsak mozdulatokkal és arckifejezéssel, de szavakkal is lehet valamit akaratlanul kifejezni, mert egy kijelentésnek olyan értelme is lehet, amit a beszélő nem akart mondani. A válasznak nem ezt kell visszatükrözni. Ez könnyen ellenőrizhető. Ha a beszélőtárs elfogadja a feleletünket, akkor szándékos mondanivalóját tükröztük vissza.

Egy összejövetelen valaki megkérdezi:

– Mikor lesz vége a gyűlésnek?

Ez a kérdés jelentheti:

– Sok dolgom van még. Sietek.

– Várnak a gyűlés után. Tudnom kell, mikor lesz vége.

– Alig várom, hogy vége legyen ennek a gyűlésnek.

– Drága az időm.

– Fontos személy vagyok.

– A gyűlés nem nagyon érdekkel.

– Ez a gyűlés nem jól megy.

– Lemondtam arról, hogy egyenesbe hozzam ezt a gyűlést.

– Itt már nincs semmi keresni valóm.

Ezek közül az értelmezések közül csak az első kettőt fogja elfogadni, mint az ő állítását. A többi rossz fényt vet énjére, és azért, ha a válasz utal rá, negatív reakciót vált ki:

– Nem, azt nem akartam mondani.

A többi nem volt része közlésének. Lehet, hogy megfelel a valóságnak, de közlésük nem volt szándékos. Aki felebarátja élményében szeretne részesedni, annak a szerepe nem az, hogy tudatalatti érzelmeit elébe tárja, hanem hogy biztonságos környezetet teremtsen, amelyben ő maga tudja ezeket beismerni.

Kilencedik eset: Jakab, 50 éves, nő:

Vallási szempontból lakónegyedemben az emberek nagyon közömbösek. Semmi sem érdekkel senkit. Nem lehet mit kezdeni velük.

A kifejezett közlések:

– Szeretném, ha vallásosabbak lennének.

– Kedvem lenne valamit csinálni.

A következő magyarázatokat valószínűleg nem fogja sajátjának elismerni:

– Képtelen vagyok valamit kezdeni velük.

– Én vagyok az egyetlen, akinek felelősségérzete van, senki más.

– Ott, ahol lakom, sokkal vallásosabb vagyok a többiekénél.

– Akarom, hogy tudjátok, hogy én vallásos vagyok.

Minthogy az ilyen jellegű beszélgetésben nem cél a valóság objektív értékelése, hanem azt kell felfogni, hogy a másik hogyan látja, nincs szükség a másik figyelmét az

akaratlanul megnyilvánult tényezőkre felhívni. Ha megértő légkört tudunk teremteni, ő fog tudatára ébredni azoknak a szempontoknak, amelyeket énje védelmében előzőleg nem tudott felismerni. Ezért a helyes visszatükrözés ismeretjelje a beszélgetőtárs jóváhagyása. Végeredményben a közlés helyes megismétlésére a válasz leginkább így hangzik:

- Igen, úgy van.
- Azt akartam mondani.
- Helyes, azonfelül . . .
- Világos, mert . . .
- Hogyne, hiszen . . .

Az „azonfelül” és a „mert” tapasztalatom szerint nagyon gyakori, és azt jelzi, hogy a beszélő meg van elégedve a visszatükrözéssel, azért kedve támad még mást is mondani. Minthogy előző közlése megértésre talált, úgy érzi, hogy még könnyíthet magán. Ha a reakció nem pozitív, a visszatükrözés nem volt megfelelő.

2. A válasz konkrét formái

1. Az előző fejtegetésben arról bizonyosodtunk meg, hogy válaszukban a beszélő személyét és közölni óhajtott érzelmeit kell a középpontba helyezni. Most a válasz formájára, a visszatükrözésre irányítjuk figyelmünket.*

Mikor a velünk beszélgető személynek alkalmat akarunk nyújtani, hogy kifejezze magát, nem akarunk bírálni, magyarázni, felderíteni, sem pedig helybenhagyni. Kizárólag élményében akarunk részesedni. Ezért válaszuknak a közölni óhajtott élményt kell visszatükrözni. Ennek oly módon kell kifejezést adni, hogy közlésével azonos legyen, vagy legalább ráismerjen mondanivalójára. Tehát azt a választ nevezzük visszatükrözésnek, amelyik megismétli, összefoglalja vagy hangsúlyozza a közlésnek kifejezett

* A spanyol szövegben a „reflejo” szó, mint újonnan használt szakkifejezés szerepel. Ugyanabból a töből származik, mint a magyar reflektor, reflektálni, reflexió. A reflexió a Magyar Értelmező Szótár szerint „Valakinek a véleményéhez fűzött válasz; elmélkedés, gondolkodás; fizikailag hullámok visszaverődése.” Minthogy a szakkifejezés értelme nem fedi a közhasználat szerinti értelmezést, tévedések elkerülése végett itt a nehezebb „visszatükrözést” használjuk. A szakkifejezés értelme a szövegben nagyon világosan ki van fejtve, és azért nem szorul külön magyarázatra. (A fordító)

vagy csak beleértett értelmét az előzőekben ismertetett szabályok szerint.

A közlés egyszerű megisméltése primitívnek vagy pusztá technikának tűnhet fel. Hatása azonban pozitív. Könnyebbé teszi a beszélőnek és serkenti, mert megszokta, hogy legtöbbször ellentmondással, bírálattal, vagy legalább megértést nélkülöző monológgal kerül szembe. A visszatükrözés viszont nem okoz félbeszakítást vagy diszharmoniót. Biztonságot nyújtó megértést jelent, és arra ösztökél, hogy az illető félelem nélkül, önállóan tudja magát beleélni saját tapasztalatába. Ez nem technika, hanem az egymást követő állításokat figyelemmel meghallgató és megértő magatartás. Ha a velünk beszélő iránt érdeklődést érzünk, és élményét úgy fogjuk fel, ahogy megéli, magatartásunk nem fog üres technikának feltűnni.

Előzőleg megállapítottuk, hogy beszélgető társunk viselkedésének lehet olyan jelentése, amit az illető nem akart kifejezni. De azonfelül lehet olyan bennfoglalt, ki nem fejezett jelentése is, amit a beszélő mondanivalója hű visszhangjának ismer fel. Figyeljük meg a következőket. A vasárnapi misén résztvevő hívő, ha az ellenkezője nem nyilvánvaló, hallgatólagosan a következőket fejezi ki:

hisz Istenben,

hisz Jézus Krisztusban,

hisz a katolikus Egyház küldetésében,

kapcsolatba szeretne kerülni Istennel (kér, hálát ad, vagy legalább teljesíti vallási kötelezettségét),

a keresztény közösség tagjának érzi magát,

Istenbe vetett hite annyira fontos, hogy képes érte vasárnapi pihenésének egy részét feláldozni.

Ezek az elemek nem tudatalattiak, hanem magától értődők, ha felvetjük őket, a hívő nehézség nélkül elismeri. Vizsgáljuk meg egy kijelentés hallgatólagos szempontjait. Valaki azt mondja:

– Már nem bírom tovább, teljesen ki vagyok merülve.

Ha a szavak valóságos tapasztalatot fejeznek ki, akkor egyidejűleg azt is mondja:

– Minden lehetőt megkísérlem.

– Mostanáig még reménykedtem.

– Eddig volt még erőm.

– Valami elvette a kedvemet a további fáradozástól.

– Már lemondtam mindenről. Feladom a harcot.

– Hiába volt minden fáradozásom.

Ezek a kijelentések a szavakban rejlenek. Ha az ember visszatükrözi, megadja a beszélőnek a jóváhagyás lehetőségét, hogy megfelel-e annak, amit ki akart fejteni.

Tükrözzük vissza az első hallgatólagos tartalmat:

- Már minden lehető erőfeszítést megtettél, hogy a problémát megoldd.

Akivel beszélünk, talán észreveszi, hogy kedvét nem azért vesztette el, mert problémája megoldására kimerített minden lehetőséget, hanem mert nem is alkalmazta még a kellő eszközöket. Ez a válasz további megnyilatkozásra szólítja fel. Ezáltal lehetővé teszi az élmény lépésről lépésre való átbeszélését. Akiknek problémáik vannak, rendszeren nincsenek eléggé tudatában helyzetüknek, annak, amit megélnék. Ami problémájukból tudatos, nem egészen egyezik tapasztalatukkal. Pontosan ez okozza a zavart.

A második válasz:

- Már nem bírod tovább, ebben a pillanatban legalább is így érzed.

Ez a válasz más szempontot világít meg: hogy lelki állapota átmeneti. Az illető tudatosíthatja problémájának relatív voltát. De lehet az is, hogy nem ismeri fel benne saját állításának hű tükörképét:

- Nem, ez nem pillanatnyi nehézség. Nem múlt érzelmről van szó.

Ebben az esetben még mélyebben fejezi ki reménytelenségét. Mikor az ember valamit teljesen kimondott, rendszeren az inga törvénye szokott életbe lépni. Elkezdni tapasztalatának ellenkező, de ki nem mondott oldalát érezni. Ez a törvény nagyon fontos. Sokszor visszatükröztem az elcsüggedtnek a remény teljes hiányát:

- Kétségbeesettnek érzed magad.
- Semmi reményt nem érzel.

A felelet rendszeren:

- Nem, tényleg nem.

Ez a tudatosulás fordulóponthoz vezet. Az a tény, hogy teljes reménytelensége megértésre talált, felkelti a tudatot, hogy nem is olyan teljes, hogy érez egy kis reményt, csak hogy a heves krízis elnyomta áttekintését, és nem tudta reményét tudatosítani. Sokszor hallottam kis idő múlva:

- Most már kezdek egy kis reményt érezni.

Ezek a példák szemléltették, hogy minden kijelentésben lehet hallgatóságos, ki nem mondott állítás. A visszatükrözés alkalmat nyújt ennek hosszabb kifejtésére, tagadására vagy pontosabb meghatározására. Lehetővé teszi továbbá, hogy az illető mélyebben merüljön el tapasztalatának világába.

Még a puszta leírás is tartalmazhat ki nem fejezett közlést:

- Tegnap hajnali négy órakor feküdtem le.

Ez a látszólag minden érzelmi és személyes tartalomtól mentes egyszerű kijelentés a körülmények szerint a következő közléseket tartalmazhatja:

- Ma fáradt vagyok.
- Ne várjanak tőlem ma semmi olyat, amit máskor kérhetnek.
- Tegnap jól szórakoztam.
- Megkérdezhetnének, hogy mit csináltam, szeretném elmondani.

Ezért a visszatükrözés megismételheti ezeknek az elemeknek bármelyikét:

- Fáradt vagy.
- Nincs kedved dolgozni.
- Jól szórakoztál.
- Szeretnéd elmondani, hogy is volt.

Látszólag lényegtelen események és adatok fontos hallgatóságos közléseket tartalmazhatnak:

- Az uram gyárban dolgozik. Jó állása van. Én az otthonomnak és a gyerekeimnek szentelem magam.

A bennfoglalt közlések:

- Ebben nincs semmi nehézség.
- Mindenki a maga helyén van.
- Ebben a tekintetben a mi otthonunk normális.

Ellenben ha a tények a következők:

- Én gyárban dolgozom. Jó pozícióm van. A férjem tördik az otthonnal és a gyerekekkel

a közlés tartalma a következő:

- Ez nagy probléma.
- A mi otthonunkban valami a feje tetején áll.

Alapvetően fontos megérezni a bennfoglalt elemeket, ha az ember a másik szívéig szeretne eljutni. Azért is szükséges, hogy megérezze a visszatükrözés fontosságát.

A visszatükrözés nagy benyomást kelthet. Mikor az ember valakiről beszél, saját magát is meghatározza. Aki azt gondolja, hogy az emberek mind alacsonyok, önmagát magasnak tartja. Aki másokat lenéz, fölényességéről tesz tanúságot. Ezért ha a válasz annak a magáról nyújtott képét tükrözi vissza, akivel beszélünk, akkor nem ad hozzá semmi újat az ő üzenetéhez, de mégis hathatósan hozzájárul énjének tudatosításához.

- A mi plébániánk híveinek halvány sejtelve sincs, mit jelent kereszténynek lenni. Misére nem járnak. Együttműködés nincs. Semmi sem érdekli őket.

Az illető saját személyére vonatkozólag hallgatólagosan azt mondja:

- Én vagyok az egyetlen, aki tudom, mit jelent kereszténynek lenni.
- Szeretném őket rávenni, hogy misére járjanak.
- Én járok misére.
- Én közreműködöm, és szeretném, ha ők is csatlakoznának.
- Én szívemen viselem a plébánia ügyeit, de nem tudom elérni, hogy őket is érdekelje.
- Én kiválóbb vagyok náluk.

Érintettük az akaratlan kifejezés és a tudatos közlés közti határt. Akaratlan kifejezés, ami szándékunk ellenére nyilvánul meg. Közlés, amit az ember tudatni akar, azaz mondanivalójának tartalma. Az utóbbi lehet nyíltan megmondott vagy beleértett. Ha hallgatólagos a visszatükrözés, alkalmat ad szabatos meghatározására, megmagyarázására vagy megtagadására. A fenti, utoljára említett esetben az illető a felemlített szempontok nagy részét nem volna hajlandó elismerni. Azonban lehet olyan feleletet is találni, hogy saját kijelentése tükrében lássa meg önmagát.

- Úgy érzed, hogy sokkal jobban résztveszel a plébániai életben, mint a többiek.
- Nagyon egyedül érzed magad a plébániai közösségben.

2. A visszatükrözésnek magyarázó fokozata szerint három fajtája van. Az első, a megisméltetés visszatükrözi az illető saját szavait. A második, az érzelmek visszatükrözése, az uralkodó érzelmet vetíti ki. A harmadik a megvilágító visszatükrözés. A három közt nincs pontos határ.

A megismétlésen alapuló válasz a beszélő saját szavaival felel. Megismétli vagy összefoglalja az állítást vagy elbeszélést. Akkor alkalmazható, ha leírásról van szó, mikor a közlésnek nincs jelentős érzelmi tartalma, vagy mikor az érzelmi tartalom nyomatékosan kifejezésre jutott. Szerepe a mondottak rendezése. Olyan, mint a szövegben az írásjelek. Arra is alkalmas, hogy hosszú leírásokat egyszerűsítsen. Hallgassuk meg két barát beszélgetését:

- Minap eljött Henrik, és meghívott hozzájuk. Ott arra biztattak, hogy csatlakozzam a baráti körükhöz. Nagyon érdekes fiatalokból áll. Nem tudom, van-e kedvem odajárni.
- Nem tudod, hogy van-e kedved.
- Nem, valóban nem tudom. Jól ismerjük egymást. Több barátom van köztük, akikhez gyakran elmegyek . . .
- Elmész hozzájuk.
- Igen, ezért kedvem volna elfogadni a meghívást. Másrészt tanulnom kell, és ez sok időt venne igénybe. Sokat hiányoztam, és el vagyok maradva az anyaggal. Néhány vizsgát kellene letenni, és az sok időt vesz igénybe.
- Sok időt vesz igénybe.
- Igen, ez az, ami foglalkoztat, de lehet, hogy bizonyos szempontból ez csak kifogás. Alapjában véve kicsit félek . . .
- Kicsit félsz.
- Igen, félek. Már próbáltam bekapcsolódni máshová, de hiába. Nem akarok még egy ilyen kudarcot.
- Félsz a kudarctól.
- Még más miatt is félek . . .
- Más miatt.
- Igen, nekem az a benyomásom, hogy soha sem fogok beilleszkedni tudni . . .
- Soha.
- Igen, a többiek könnyedén vesznek fel kapcsolatokat. Én hallgatók. Nekem nagyon nehezemre esik mások előtt beszélni . . . nem jutok szóhoz . . .
- Nehezedre esik.

Ez a beszélgetés talán lerövidítettnek tűnik fel, mert az illető hihetetlen gyorsasággal fejezi ki valódi indítókait, és hamarosan eljut oda, hogy nyíltan beszél féltékenységéről. Ez gyakori eset, ha a másik meghallgatja, és megismétlő visszatükrözéssel válaszol. Ebben a beszélgetésben meg lehet figyelni, hogy a megismétlésen alapuló válasz hogyan utal az uralkodó élményre. Ezzel valamiképpen irányítja a beszélgetést. Az első válaszban megismétli az elfogadásra vonatkozó kétséget. Ez határozottan kifejezésre jutott. Ezért a válasz megismétlő. A második felelet (Elmész hozzájuk) egyszerű ismétlés. A pillanatnyi hallgatást felhasználva tanúságot tesz, hogy figyelemmel kíséri. A harmadik ismétlés (Sok időt vesz igénybe) válasz az újonnan felme-

rült aggályoskodásra. Meg lehet figyelni, hogy leginkább az utolsó szavakat ismételjük meg. Az előző mondatrész megismétlése megszakítaná a gondolatmenetet. Egy hosszabb leírás összevonása vagy az utolsó szavakban megnyilvánuló érzésre utalás kedvező lehet, mert kiemelő jellegű. A következő válasz (Félsz) nagyon fontos. A félelem, mint ahogy a későbbiekben kitűnik, a kérdés feldolgozásában döntő tényező. A három utolsó megismétlés a félelemre irányítja a figyelmet, amivel utat nyit annak további kifejezésére.

A megismétlő visszatükrözés azt a biztonságot nyújtja a beszélőnek, hogy megértést, tiszteletet és elfogadást talált. Az érzelmek visszatükrözése egy lépéssel tovább megy. A szándékot, a magatartást és az érzelmeket akarja felszínre hozni és a figyelem középpontjába állítani. Jobban mondván a kulisszák mögé világít. Az említett megnyilvánulásokat előtérbe hozza. Olyasmit tükröz vissza, ami nyilvánvalóan hozzátartozik a mondanivalóhoz, habár a beszélő nem sokat törődött vele. Mint a reflektor, a figyelem gócpontját akarja elirányítani, az előtér megvilágítása helyett a háttérből ragad ki valamit. A szó szoros értelmében vett visszatükrözésnek nevezhetjük. Ennek természetes lefolyása érdekében a másik élményében való intenzív részvételre van szükség. Például: Lujza nagynénje viselkedéséről panaszkodik:

- A nagynéném kibírhatatlan. Mindent lekritizál. Soha nincs megelégedve. Velünk él, és anyám bármit tesz, ő mindig talál benne valami kifogásolni valót. Természetesen anyám főztje soha sincs kedvére, mi rosszul vagyunk nevelve, az ő idejében minden más volt. Nekem szememre veti, hogy túl hangos vagyok, csak szórakozás és a fiúk járnak az eszemben. Szüntelenül az idősebbek iránti tiszteletre figyelmeztet.

Megismétlő válasz az lehetne, hogy:

- Kibírhatatlan.

Ez a kifejezett mondanivalója. Az érzelemre vonatkozó visszatükrözés lehetne:

- A nagynénéd feldühösít. (vagy egyszerűen: Ez téged feldühösít.)

Lujza mondanivalójának a magva pontosan az a düh, amit nagynénje benne előidéz. Ha a szavakat vesszük tekintetbe, ez nem áll előtérben. Megkönnyebbültnek érzi

magát, ha segítséget kap, hogy ezt közvetlenül kifejezésre juttassa. Anélkül nem érzi, hogy mindent megmondott, ami a szíven fekszik, mert a nagynéniről beszél, holott igazában önmagáról akar valamit közölni: a nagynénivel kapcsolatos élményét, vagyis a dühét. Ha világosan szavakba öntve látja, amit ő maga nem tudott kifejezni, kellemes érzés tölti el, és bizonyos távlatból látva a dolgot, értelmebben tud reagálni. Enélkül az alig tudatos düh hatása alatt marad.

Megfigyeltük az érzelmek visszatükrözését. Külső eseményekről és személyekről folyik a beszélgetés. Az érzelmekre vonatkozó válasz észreveszi a mondottakat sugalmazó élményt. Amikor az érzelmi alap nagyon heves, mint az említett esetben, ez igen fontos. Ha a probléma más-hová van kivetítve, realisabb meglátást segít elő. Nagyon érdekes olyan személyek érzelmeit visszatükrözni, akik megállás nélkül órákig beszélnek, de magukról semmit se mondanak.

Az érzelmek visszatükrözése oly elemeket helyez bele a képbe, amelyek tagadhatatlanul a közlés lényegéhez tartoznak, amíg a visszatükrözés harmadik fajtája, a megvilágítás olyan elemeket vetít vissza, amelyek a mondottakból logikusan következnek, de nem alkotják kifejezetten részét. Nagy fogékonyságot feltételez olyasmit észrevenni, ami a közlést áthatja, de nincs kifejezetten megmondva. A megvilágító visszatükrözés nagy segítséget jelent beszélgető társunknak önmegismeréséhez. Ez az alapvető értéke. Viszont azt a veszélyt rejti magában, hogy csökkenti az illető kezdeményező képességét és felelősségérzetét.

A megvilágító visszatükrözés eltér a másik tudatos élményétől, és ezért ki van téve annak a lehetőségnek, hogy az illető nem ismeri fel, mint saját mondanivalójának a tükörképét. Ezért és a másik iránti tiszteletből is, a beszélőnek teljes szabadságot nyújtva, ilyenkor kifejezetten a jóváhagyását szoktuk kikérni, ilyen szavakkal:

- Ha jól értettem . . .
- Úgy tűnik nekem, hogy azt akarod mondani . . .
- Ha nem tévedek . . .
- Nem vagyok biztos, hogy jól értettelek-e meg, de azt hiszem, azt akartad mondani, hogy . . .
- . . . nem tudom, ezt akartad-e mondani.

Az igazoláson vagy jóváhagyáson kívül ezeknek a kifejezéseknek az is a célja, hogy fenntartsa a meghallgatás,

megértés, elfogadás folyamán létesült kapcsolatot, és ezáltal kísérőjévé válják az illetőnek. Minthogy a megvilágítás közel áll a pszichológiai magyarázathoz, csak kivételesen ajánlatos alkalmazni. Megvilágítások például mindazok a válaszok, amelyekkel az előzőleg említett személynek feleltünk, aki azt panaszolta fel, hogy az ő plébániáján nincs együttműködés, mert rámutattak, hogyan határozza meg önmagát, a plébánia híveit kritizálva.

3. A visszatükröző felelet szerepe a párbeszédben

1. Megállapítottuk, hogy minden párbeszéd alkotó eleme az a megértő magatartás, ami által felebarátunk közléseit felfogva és visszatükrözve, kísérőjéül szegődünk. Rámutattam arra is, hogy tekintélyi elv alapján álló személyeknek nagyon nehéz ezt a magatartást elsajátítani. Most azt szeretném szemléltetni, hogy az olyan megbeszélésben, amikor az egyik személy a másiknak feljebbvalója, vagy bármi okból hatalma van felette, hogyan lehet ezt a magatartást mégis megvalósítani, feleleteiben kifejezésre juttatni. Tóni az apjával így beszélget:

- Osztályomban minden gyereknek van kerékpárja — mondja Tóni.
- Te vagy az egyetlen, akinek nincs — felel az apja.
- Igen, az egyetlen.
- Ez neked nem tetszik.
- Nem, nekem nem tetszik.
- Értem, Tóni.
- És az órák után elmennek kerékpározni. Szórakoznak, majd megjönnek és elmesélik, hogy mit csináltak, mennyire mulatságos volt . . .
- Úgy érzed, hogy ki vagy zárva.
- Igen, ők meg kérdeznak, hogy te miért nem veszel nekem . . .
- Azt kérdezik.
- Igen.
- Hm (szünet).
- Vegyél nekem egy kerékpárt.
- Tóni, tudom nagyon jól, hogy szeretnél egy kerékpárt. Nagyon szívesen ajándékoznék is neked egyet, de pillanatnyilag nincs rá pénzem. Egyelőre sok minden valóban szükséges dolog hiányzik még. Érted?
- Hm. (Egy kis szünet után) — De nekem kellene . . . Nem tudnál részletre venni egyet?
- Majd eljön a kellő pillanat. Igen, Tóni, lehet részletre vásárolni, de a te szüleid nem vesznek semmit sem hitelre. Helytelennek gondoljuk nem feltétlenül szükséges dolgokat vásárolni, mikor az embernek nincs meg hozzá a pénze. Nem könnyű később fizetni érte. Majd meglátod, ha felnősz, — rövid hallgatás után — de én megértem, hogy ez téged jelenleg nem elégít ki. Továbbra is kerékpár nélkül maradsz. Tudod, hogy kapsz egyet, ha majd lesz rá pénzem. Megérted?

Vizsgáljuk meg ezt a párbeszédet, mert egyszerűségében nagyon érdekes. Az apa meleg, megértő légkört teremt, és anélkül, hogy szavakkal kifejezné, biztonságot nyújt. Könnyű lenne azt mondani, hogy nem nagy eset, ha az embernek nincs kerékpárja.

Vegyük sorra a feleleteket egyenként: Tóni előadja a tényt: osztályában mindenkinek van kerékpárja. Az apa az érdeklődés középpontját a fiúkról Tónira helyezi át.

— Te vagy az egyetlen, akinek nincs.

Az, amit Tóni mondani akar, nem más gyerekekre vonatkozik, hanem sajátmagára. A többi közvetve jön szóba. Tóni nem merészelt ajtóstól berontani. Az apa felfogja a helyzetet, és áthelyezi az érdeklődés középpontját. Ez a helyzetet kellőképp világítja meg. Az apa már tökéletesen résztvesz a tapasztalatban, és közvetlenül rámutat a kirekesztettség érzelmére.

Tóni megragadja az alkalmat, megerősíti és hangsúlyozza kizártságát.

— Igen, az egyetlen.

Az apa tanúságot tesz, hogy megértette a gyerek lelki állapotát és elfogadta érzelmeit:

— Ez neked nem tetszik.

Tóni megismétli érzelmei kifejezését, az apa pedig megértését.

— Nem, nekem nem tetszik.

— Értem, Tóni.

Ez az utolsó válasz nem pusztán visszatükrözés, szavakba foglalja a megértést. Az apa időt ad neki. Ezután Tóni részletes leírást nyújt:

— És az órák után elmennek . . .

Az apa ismét Tónira irányítja a figyelmet, kifejezve kirekesztettségét.

— Úgy érzed, hogy ki vagy zárva.

A megismétlés által nyert időre azért volt szükség, mert az érzelmek kifejezése sokkal lassúbb, mint a gondolatoké. Az apa megértése elég bizalmat ad Tóninak, hogy közvetve kezdje pedzeni, amit szeretne.

— Igen, ők meg kérdeznak, hogy miért . . .

Az apa igen zseniálisan se fel nem ingerül, se elébe nem vág fia óhajának. Nem kíméli meg fiát a fáradtságtól,

hogyan kérését megfogalmazza és előadja. Megismétléssel válaszol:

— Azt kérdezik.

Tóni küszködik magával. Az apa ismét ad neki időt.

— Igen.

— Hm (újabb szünet).

Végül Tóni eljut oda, hogy előadja kérését:

— Vegyél nekem egy kerékpárt.

Tóni csak most fejezte ki magát kellőképpen. Az apa most már felhagyhat a meghallgatással, és a párbeszéd újabb szakasza következik. Most már Tóninak kell meghallgatnia apját, habár ő továbbra is nagyon megértő. Mielőtt megtagadná a kérést, szavakkal fejezi ki a megértést. Az utolsó válaszban meg lehet figyelni, hogy elhatározását nem próbálja igazolni a vétel lehetetlenségével, hanem magára vállalja, hogy a jelen körülmények közt nem akar ilyen adósságot vállalni.

Ez a példa azt szemlélteti, hogy a velünk beszélgető élményében való részvétel nem teszi az őszinte beszélgetést lehetetlenné, hanem annak alkotó eleme. Az ember ugyanabban a beszélgetésben meghallgat és nyilatkozik. Valahányszor beszélgető társunk valamit ki akar fejezni, receptív beállítottságra van szükség, hogy részt tudjunk venni tapasztalatában. Meg kell ismételni közlését, hogy felbátorodva többet tudjon közölni. Nem a tény megértése kell a meghallgatásból a nyilatkozatra való áttéréshez. Hogy én megértettem a másik mondanivalóját, az még nem elég. Sokkal fontosabb, hogy ő fejezze ki magát megfelelően, mint ahogy a példa bemutatta. Az apa nagyon hamar átlátta a helyzetet, mégsem sietett igazolni magát vagy tekintélyére hivatkozni. Időt adott fiának, hogy megjárja a kifejezés nehéz útját.

Lássunk egy másik, igen egyszerű példát. Egy pap fogadószobájában egy vidékről érkezett asszonnyal beszélget fiának megkeresztelése ügyében.

— Jónapot, Atya.

— Jónapot, hogy tetszik lenni?

— Köszönöm, nagyon jól.

— Örvendek. Szolgálatára lehetek valamiben?

— Igen, Atya, meg szeretném kérni, hogy keresztelje meg a fiamat.

— Azt akarja, hogy megkereszteljem.

— Igen, már két hónapos.

— Úgy látja, hogy már ideje van.

- Igen, az anyósom is biztat, hogy kereszteljük már meg.
- Biztatja.
- Tetszik tudni, mostanig nem voltak itt a keresztszülők, és nem lehetett megrendezni az ünnepséget.
- Most már itt vannak.
- Igen, Atya, Saltából jöttek . . . Mi ugyanis saltalak vagyunk.
- Saltából valók.
- Igen, és nagyon vallásosak vagyunk. Mindegyikünket a saltai székesegyházban kereszteltek meg, és mindig elmegyünk a Cso-
datevő Krisztus kilencedére.
- Buzgó hívők.
- Igen, Atya, nekünk fontos a hitünk. Azt szeretném, hogy a fiam
meg legyen keresztelve és jó keresztény váljék belőle.
- Vallásosan akarja nevelni.
- Úgy van, Atya. Ismeri Róbert atyát?
- Róbert atyát?
- Róbert atyát Saltából.
- Nem, nem ismerem.
- Ő keresztelte az idősebb gyermekeimet. Nagyon jó volt hozzánk.
- Önök szeretik őt.
- Szerettem volna, hogy ő keresztelje meg ezt is, de nem tudunk
elmenni Saltába.

Vizsgáljuk meg, hogy mi történt a beszélgetés folya-
mán. Először kölcsönösen üdvözlik egymást. Az Atya kezdi
a beszélgetést, az asszony hogyléte felől érdeklődik és
felajánlja szolgálatát. Válaszként az asszony megmondja
jövetelének okát, hogy fiát szeretné megkereszteltetni. Az
Atya megismétli óhaját az első visszatükröző felelettel:

- Meg szeretné kereszteltetni.

Ezzel időt ad, hogy az illető többet mondjon és tanú-
ságot tesz arról, hogy meghallgatja; nem mondja, csak
teszi. Az asszony újabb adatokat szolgáltat, amelyek egy-
részt igazolására szolgálnak, másrészt belső vágyát feje-
zik ki.

- Igen, már két hónapos.

Az atya válasza gyakorlatilag az asszony érzelmét visz-
zatükröző felelet.

- Úgy látja, hogy már ideje van.

Az asszony ismét utal a sürgősségre, és új adatot szol-
gáltat:

- Igen, az anyósom is biztat, hogy kereszteljük már
meg.

Az atya megismétli:

- Biztatja.

Az asszony újabb adatokat szolgáltat:

- Tetszik tudni, mostanig nem voltak itt a keresztszülők,
és nem lehetett megrendezni az ünnepséget.

Az ünnepség nagyon fontos neki. A papnak nem jelent sokat, de megérti. Az asszony sokkal jobban érzi magát, hogy ezt megmondhatta. Így az atya jobban vesz részt élményében. A pap megismétli a pozitív részre utalva:

- Most már itt vannak.
- Igen atya, Saltából jöttek.

Neki ez kedves emlékeket jelent. Mint a következőkben látni fogjuk, onnan származik, a keresztszülőket onnan választja. Vallásilag és régi szokások alapján is oda nyúlnak vissza gyökerei. Mintegy azonossági igazolása, hogy hithű katolikusok. Az atya türelmesen megismétli:

- Saltából valók.

Ezután kifejezett tanúságot tesz hitéről:

- Igen, és igen vallásosak vagyunk. Mindegyikünket a saltai székesegyházban kereszteltek meg, és mindig elmegyünk a Csodatevő Krisztus kilencedére.

Már bizalmasan nyilatkozik vallási életéről. Mikor egy pap meg szeretne keresztelni egy gyermeket, érdekli, hogy szülei hívók-e vagy nem. Meg kellene kérdezni őket. Ebben az esetben ez természetesen nyilvánul meg. Elég, hogy valóban meghallgatja. Azért megismétli:

- Buzgó hívők.

A következő mondatban az asszony a vallásos nevelésre vonatkozó meggyőződését juttatja kifejezésre:

- Igen, Atya, nekünk fontos a hitünk. Azt szeretném, hogy a fiam meg legyen keresztelve, és jó keresztény váljon belőle.

A pap egyházi nyelvre fordítja le:

- Vallásosan akarja nevelni.

Az asszony már annyira otthonosan érzi magát, hogy kapcsolatba hozza Róbert atyával. Azt gondolja, hogy esetleg ismerik egymást:

- Úgy van, Atya. Ismeri Róbert atyát?

A visszatükröző felelet ez lenne:

- Azt szeretné tudni, hogy ismerem-e Róbert atyát.

Itt ennek nem sok értelme lenne, és ezért természetesen megváltoztatja magatartását és azt válaszolja, hogy nem ismeri. Majd az asszony kijelenti, hogy Róbert atya nagyon jó volt hozzájuk. Az atya pedig kifejezetten az érzését tükrözi vissza:

- Önök szeretik őt.

A válasz pozitív, mert Saltába szerettek volna menni, hogy ő keresztelje meg a gyereket. Az asszony már nincs feszélyezve. Öt perc alatt elmondta, hogy hisz, hogy Saltából való, beszél földijeinek vallási hagyományairól, hogy az őseitől kapott hitet tovább akarja adni, a családnak Róbert atya iránti szeretetéről, a tervezett ünnepekről. Az atya semmit sem kérdezett, és mindez öt perc alatt került felszínre. Sőt, amennyiben az atyának kérnie kellene, hogy vegyen részt valami összejövetelen vagy oktatáson, tudni fogja, hogy mire alapozza kérését. Nagyon értékes, hogy az asszony mindezt önként tudta kifejezésre juttatni. Azzal a meggyőződéssel távozik, hogy ez a pap legalább is olyan jó, mint Róbert atya.

Mikor és kinek kell visszatükröző választ adni, csak hűségesen befogadva a közölni valóját?

A visszatükrözés formájában adott válasz mindig szükséges, ha a beszélő önmagából akar valamit előhozni, ami rendszerint nehezebbre esik. Az ilyen válasz időt ad, és növeli a bizalmat. Fel kell tételezni, hogy a beszélő belső gazdagságából akar valamit közölni, és mindaddig ki kell tartani hasonló válaszokkal, amíg nincs pozitív jel, hogy nem akar egyebet mondani. Ehhez még hozzá kell fűzni, hogy a vallásos tárgyú beszélgetés mindig meghitt, bensőséges jellegű, ami bizalmas légkört igényel. Azért vallásos témáról beszélgetve feltétlenül szükséges az ilyen válaszok mellett elég sokáig kitartani.

Mielőtt valamit tanítani akarok, hallgatni szoktam, és visszatükröző feleleteket adok. Amíg a mondanivalóm iránt nincs kifejezett érdeklődés, sokkal didaktikusabb semmit sem mondani, és keresztényibb a másik közölnivalója iránt érdeklődni. Az erőszakosan támadókkal és kritizálókkal szemben szintén szükség van erre a magatartásra. Akkor is így szoktam felelni, amikor nyilvánosan kétértelmű kérdést vetnek fel, vagy legalább fennáll a gyanú, hogy a valóságos probléma a kérdés mögött rejlik. A visszatükröző válasz hamarosan felszínre hozza. Azoknak, akik vég nélkül tudnak beszélni anélkül, hogy bármit mondanának érzelmeket szoktam visszatükrözni. Azzal a beszélgetést reálisabb síkra lehet helyezni. Általában helyes a visszatükrözést alkalmazni, amikor egy beszélgetésben a személyes kapcsolatot nagyon laza.

Hogy mások meghallgatása szokássá váljon, bizonyos önfegyelemmel kell gyakorolni. A visszatükrözés a szociá-

lis érzék kifejezője. Mikor már természetessé vált, észrevétlenül megyünk át a meghallgatásból és az azzal járó feleletekből saját mondanivalónk kifejezésére.

4. Tanácsok

Nem könnyű leírni azt a mérhetetlen sok jót, amit a felebarát mondanivalójának készséges befogadása és tiszteletteljes meghallgatása által tenni lehet. Hatására az illető azonnal bizalmat érez, kezd megnyílni, és a szabadság érzete nagyobb önismeretre vezet. Egyszóval fellélegzik. Számtalanszor tapasztaltam, hogy a fesztelenség következtében Istenről is természetesen kezd beszélni.

Bizonyos kontemplatív lelkület a titka, hogy ezt a magatartást értékeljük, kívánjuk és megszeressük. Elsajátítására rá kell szánni az időt, nem szabad sietni. Célravezető a szabad természet ölen eltöltött idő. Ne legyen mindig sűrűs tennivalónk, és ne hagyjuk magunkat saját célkitűzéseink és elgondolásaink által elvakítani. Nem vagyunk világmegváltók. Testi és lelki feszültségeinket le kell vezetni. Ez a körülöttünk élők iránti érzéket fejleszti ki. Ne próbáljunk mindenkit megjavítani, ne gondoljuk, hogy minden szenvedéstől meg tudunk másokat szabadítani. A szemlélődés által a szeretet érdektelenebbé válik, megelégszik azzal, hogy kísérőként szegődjön másokhoz.

Találkoztam kiváló és modern gondolkodású papokkal, akik órákig tudtak beszélni erről a tiszteletteljes és a másokra összpontosított szeretetteljes magatartásról. Mikor azonban néhány tanácsadó beszélgetésüket elmesélték, akkor láttam, hogy ők maguk nem alkalmazták, amit prédikáltak, de még nem is voltak tudatában annak, hogy meggyőződésükkel homlokegyenest ellenkező módon jártak el. Embertársainkkal szemben nem könnyű szemlélődő magatartást felvenni. Akikben nagy a segítő készség, könnyű szerrel nyújtanak támaszt vagy gyámkodnak. Akik nagy tapasztalattal rendelkeznek, világosan látják a megoldást, és tanácsokat osztogatnak, nem is gondolva, hogy ezáltal megváltozik a másikhöz való viszonyuk. Ez indított arra, hogy érzékelhetően mutassam be a megértő és szemlélődő beszélgetések feleleteit. Ezek alapján bárki kivizsgálhatja és megállapíthatja, vajon más személyekkel való kapcsolataiban eljutott-e a szeretetnek ennek a fokára. A következőkben az érdekeltek részére néhány gyakorlatot szeretnék javasolni, illetve leírom, hogy miként sajátíthat-

tam el én magam, és hogyan tanítottam meg rá másokat. Véleményem szerint egy fiatal papot sem szabadna lelkipásztorkodással megbízni, amíg nem járatos ebben a magatartásban. Meggyőződésem szerint még minden kereszténynek is, aki valamiképpen kapcsolatba kerül vallási problémákkal, szüksége van arra, hogy a felebarátot komolyan és mélyrehatóan megértse. Az is tény, hogy ez a kontemplatív magatartás minden hitre és vallásra vonatkozó beszélgetésben nagyon szükséges.

Mikor meggyőződtem arról, hogy ez a szemlélődő és befogadóképes magatartás nagyon sok jót eredményez, elhatároztam, hogy megtanulom. Elővettem az előzőekben már említett könyvet, amelyben a jelen könyv példáihoz nagyon hasonlóak voltak, de pszichológiai kezelés folyamatát mutatták be. Kiválasztottam egy példát, figyelmesen elolvastam, és anélkül, hogy megnéztem volna a válaszokat, magam próbáltam megadni. Kezdetnek nagyon hasznos gyakorlat, amit melegen tudok ajánlani. Az olvasó például olvassa el figyelmesen ennek a fejezetnek az elején az ötféle válasza vonatkozó részt: bíráló, értelmező azaz magyarázó, felderítő, támaszt nyújtó és visszatükröző. Miután mindegyik jelentését jól megértette, olvasson el egy példát, és azután kísérelje meg írásban megadni mind az ötféle választ anélkül, hogy megnézné az adott feleleteket. Végül hasonlítsa össze a könyvben talált válaszokkal. Miután ezt többször elvégezte, áttérhet a következő pontra ugyanazzal a módszerrel.

Részemre sokkal könnyebb volt ezeket a gyakorlatokat mással végeztetni. Valakinek a helyébe képzeltem magam, és néhány mondattal elkezdtem panaszkodni, kitalált vagy valószínű okból. Megkértem a másikat, hogy írja le az ötféle feleletet. Végül felolvastattam az első típusnak megfelelő választ, és kielemeztük. Így folytattuk, míg mind az öttel nem végeztünk. Különböző esetekkel megismételtük az eljárást, míg az illető meg nem tanulta. Ha többen voltunk, a gyakorlatok végeztével megkértem, hogy valaki beszéljen egy problémáról, ami nyilvános megtárgyalásra alkalmas, és én adtam a visszatükröző válaszokat. Így megfigyelhették, hogyan lehet hosszabb dialógust folytatni visszatükröző válaszokkal.

Ezzel egyidejűleg el kell kezdeni magát az életet megfigyelni. Észre kell venni, hogy akármilyen beszélgetés

közben milyen viszony fejlődik ki az illetők közt. Lehetséges, hogy nagyon szent dologról folyik a párbeszéd, a résztvevők viszonya mégis harciasná válik. Mindegyik tagadja, amit a másik állít. Ez meddő beszélgetés. Hogy a kontemplatív magatartást magunkévá tesszük, egyidejűleg szem előtt kell tartani a beszélgetés témáját és a résztvevők közt kialakuló viszonyt. Kövessünk többször türelmesen és hosszabb ideig beszélgetéseket, amelyekben senki sem hallgat a másikra. Ezáltal megtanulhatjuk párhuzamos figyelemmel kísérni a témát és a beszélgetők közt kialakuló viszonyt. Erre még vissza fogunk térni.

A következő lépés olyan beszélgetések megfigyelése lehetne, amelyekben az ember saját maga aktív szerepet visz. Azt is megfigyelhetjük, hogy beszélgetés közben milyen jellegű válaszokat szoktunk adni. Támaszt nyújtok-e azoknak, akiknek nehézségeik vannak? Képviselője vagyok-e az erkölcsnek? Interpretáló pszichológus vagyok-e vagy gyakorlott detektív, aki mindent felderít? Belekeverem-e állandóan saját problémáimat olyan dolgokba, amikhez semmi közük sincsen? Vagy barát vagyok-e, aki meghallgat és kísérőtársul szegődik? Mielőtt az ember meg tudná változtatni magatartását, előbb meg kell ismernie saját szokásait. Azután a változás egész természetesen fog bekövetkezni.

Figyeljük meg a beszélgetők érzelmeit. Ne akadjunk fenn szavain vagy az őt foglalkoztató témán. Kísérreljük meg az élményt magunkévá tenni. Ez növeli a mások iránti fogékonyságunkat. Mint harmadik, némán meghallgatva egy beszélgetést, megkísérelhetjük a beszélgetők mélyebb érzelmeit kitalálni. Rengeteg árnyalata van az érzelmi életnek. Egy halottról beszélgetve az egyik szomorúságot, lehangoltságot és levertséget érezhet, a másik fájdalmat vagy félelmet. Lehet valakiben belső ellenszegülés, nem akar beszélni róla. Egy másik szereteténél fogva sokkal közelebb érezheti magát hozzá. Az is lehetséges, hogy valaki elnyomva érzelmeit, teljesen közömbössé válik. Beszélgetés közben az ilyen alapvető érzelmeket nem szokták kifejezetten szavakba foglalni. Megérzésük adja meg a megértés lehetőségét. Ezért kedvező, ha megtanuljuk kitalálni. Mikor múlt élményekről, pl. egy halálesetről van szó, mindenki más érzelmeket hordoz magában. Meg lehet tanulni ezeket az arcokról leolvasni, vagy a szavakból megérezni.

Végül elkezdhetünk visszatükröző válaszokat adni. Ha eleinte nehezünkre is esik és talán mesterkéltnek tűnik fel, hallgassunk, és csak „Igen“-nel vagy igenlő „Hm“-mel feleljünk. Lassankint majd rátérünk a megismétlő visszatükrözésekre vagy a hosszabb formákra, amelyeket a megvilágító visszatükrözéssel kapcsolatban említettünk. „Ha jól értettem, azt akarod mondani . . . “ Így lassankint megtanuljuk, hogy saját élményeinkkel ne szakítsuk félbe azt, akinek nehezebb esik érzelmei kifejezése. Mindig fel kell tételezni, hogy beszélgető társunk még sok ki nem mondott érzelmet hord magában. Azonkívül tudnunk kell azt is, hogy mindenki van egy alapvető vallásosság, amiről nehezen beszél. Csak ha bensőséges és szívélyes megértésre talál, fog felengedni. Ez segíti a másik iránti érdeklődés fenntartását. Idővel ennek a megértő magatartásnak hosszabb ideig való fenntartását is meg lehet tanulni.

Negyedik fejezet

A TANÚSÁGTÉTEL

1. Az élmények kifejezése

1. Eddig azt állapítottuk meg, hogy hitünknek másokkal való megosztása érdekében meg kell tanulnunk őket meghallgatni, megérteni, elfogadni és utalni arra, amit mondani akarnak. Most azzal fogunk foglalkozni, amit mi magunk szeretnénk közölni. Az apostolok az üdvösséget hirdették. Jézus Krisztusról beszéltek. Tanúi voltak üdvözítő halálának a keresztfán és dicsőséges feltámadásának. Ha hitünket másokkal is meg akarjuk osztani, meg kell találni a módját, hogyan tehetünk tanúságot Jézus Krisztusról.

Tanúságot tenni alapján véve annyit jelent, mint szavakkal állítani, hogy hiszünk Jézus Krisztusban, feltámadásában és abban, amit ez nekünk itt a földön és a jövőben jelent. Ha elgondoljuk az apostolok tanúságtételét a főtanács előtt vagy az üldöztetések folyamán, megértjük hatalmas erejét. Az első századok folyamán a Jézus Krisz-

tusban való hit megvallása üldöztetéssel és halállal járt. Gyökeres elkötelezettséget, teljes odaadást jelentett.

A negyedik századtól kezdve, mikor az egész római birodalom keresztény lett, még közalkalmazott sem lehetett, aki nem volt az, sőt üldözni kezdték. A keresztény élet teljesen megváltozott, elvesztette erejét, és sok esetben politikai, anyagi, sőt nagyon jövedelmező előnyt jelentett. Minthogy tényleges vallási jelentése már nem volt egyértelmű, a pusztán szóbeli kijelentésen kívül a valóságos hit megállapítására más jelekre volt szükség. Ilyen értelemben beszélünk az élet tanúságtételéről, vagyis a szóbeli állítással összhangban levő életről. Ha azt hirdetjük, hogy Isten a szeretet, az élet tanúságtétele abból áll, hogy szeretjük egymást. Ha ez nem áll fenn, életünkkel megtagadjuk, amit szavakkal hirdetünk.

Manapság sem más a szó szoros értelmében vett tanúságtétel, mint kifejezni azt, amit élünk. Szent János apostol ezt a következőképpen jellemzi:

„ . . . amit hallottunk,
amit a szemünkkel láttunk, amit szemléltünk
és a kezünkkel tapintottunk: az élet Igéjét . . .
Amit láttunk és hallottunk,
azt nektek is hirdetjük,
hogy ti is közösségben legyetek velünk.
Mi ugyanis az Atyával és az ő Fiával, Jézus Krisztussal vagyunk
közösségben.” *
(Jn 1,1-3)

Szent János azt mondja, hogy tapasztalatát hozza tudomásunkra, azaz valamit önmagából. Kifejezőbben megfogalmazva: a tanúságtétel nem más, mint önmagunkról adni tanúságot, megnyílni, megnyilatkozni.

Az első, aki magát kinyilatkoztatja, Jáhve. Megjelenik Mózesnek az égő csipkebokorban, felfedi kilétét és üdvözítő szándékát. Jézus Krisztus ugyanazt teszi. Megmutatja magát apostolainak. A Tábor hegyén dicsőségében jelent meg. Nyilvános élete folyamán bizalmas közlésekben részesítette apostolait, hogy lassankint személyisége gazdagságának élményszerű megismerése által ösztönszerűen megérezzék lényének transzcendens voltát és irántuk való szeretetét. Közölve azt, amit megélt, az Atya küldötteként

* A szentírási idézetek a Szent István Társulat szentírási bizottsága által készített és Budapesten 1973-ban kiadott fordításból valók.
(A fordító)

jelent meg. Annyira egyesülve van vele, hogy azonosnak mondja kettejüket:

„Uram, mutasd meg nekünk az Atyát s az elég lesz nekünk.”
kérte Fülöp. „Már oly régóta veletek vagyok — felelte Jézus —
és nem ismerisz, Fülöp? Aki engem látott, az Atyát is látta.”

(Jn 14,8-9)

Jézus tanúsága az Atyáról nem olyan, mintha egy harmadik személyről tette volna, hanem mint amit saját belső énjéről, küldetéséről, gondolatairól, kapcsolatairól tesz. Önmagát nyilatkoztatja ki, és ebben megjelenik az Atya.

A tanúságtétel saját életünk feltárásával jár, közlése annak, ami vagyunk és amit élünk. Tehát önmagunkról kell tanúskodni, szavakba önteni azt, amit megélünk. Ez nem más, mint megosztása a tapasztalatoknak, gondjainknak, fájdalmainknak és örömeinknek: kifejezése az életben és eseményeiben talált értelemnek; belsőnk felfedése. Mikor valaki megnyitja a szívét és az Jézus Krisztusba vetett hittel van tele, tanúságot tesz róla. Ez a személyes feltárulás, ez az ellenszolgálatást nem váró emberi közlés az az aléptmény, amelyre a hit közlése fel tud épülni.

Emlékszem, hogy évekkel ezelőtt egy barátom, aki Zairében, Afrikában volt misszionárius, élénk színekkel festette le, hogy kellett számtalan kalandon keresztül eljutni híveikhez. Az egész körzetben nem voltak utak, se vasút, se repülőtér. Hajóval és csónakkal, ösvényeken és kátyúkon kellett átvergődnie, vezetőket és alkalmi szállító eszközöket keresve, ha akadtak, vagy sok ideig várni, hogy esetleg jön valami karaván. Végtelen soká tartott, míg híveit elérte, mert a közlekedésnek nem volt meg az aléptménye. A különböző törzsek közt sem volt érintkezés. Nem volt sehol kövezet, se híd, se sínek, se posta, se telefon vagy telex. Mi annyira hozzá vagyunk szokva a közlekedés és híradás aléptményeihez, hogy használatkor még jóformán észre sem vesszük őket. Ezt saját környezetünkben is érdekes megfigyelni. Ahol nincs kikövezett út, oda esőben még a tejes kocsik sem megy be. Mikor nagy a sár, az élelmiszerboltok nem kapják meg utánpótlási szállítmányaikat. A szemetes nem viszi el a szemetet. Mikor lerakták a kövezetet, mindennapivá válik a közlekedés, a szakadatlan jövésmenés. Hamarosan műhelyek és gyárak létesülnek, amelyek út nélkül nem tudtak volna létezni. Csak látni kell eső napon egy lakónegyedet, ahol még járdák sincsenek. A közlekedés előfeltétele az aléptmény. A hit közlésének

aléptítménye az az emberi kapcsolat, amelyben életünket és élményeinket a másikkal megosztjuk.

Milyen visszatetszést okoz, ha valaki jó emberi kapcsolatok híján akar hitet közvetíteni! Gondoljunk csak egyes szektákra, akik házról házra járva akarják vallásos árujukat az emberek nyakába varrni. Kötelességük bizonyos időt apostolkodásra fordítani. Ezt anélkül teljesítik, hogy önmagukból valamit adnának, vagy emberi kapcsolatokat teremtenének. Meggyőződésüket akarják az emberekre ráerőszakolni, emberi kapcsolatok felvétele nem érdekli őket. Katolikus környezetünkben is előfordulhat ilyesmi, ha valaki például mint hitoktató életével nem tesz tanúságot.

Az emberi kapcsolat adás-vevés jellegű. Üzeneteket kapunk és viszonzunk. Tanúságot kapunk és teszünk.

Élményeink kifejezése még akkor is nagyon pozitív, ha negatív dolgok, mint hibák, elégedetlenség vagy hitetlenség kerülnek felszínre. Ezért meg vagyok győződve, hogy ha élményeinket megosztjuk, még akkor is a hit felé irányítjuk a többieket, ha valaki hitetlenségéről tesz tanúságot. Ha közlésünk tartalma az, amit megélünk, akkor reális, mert az életről beszél, Isten pedig az Élet. Ha a közlést tisztelettel fogadjuk, van kapcsolat, az pedig szeretet. Ahol szeretet van, ott Isten is jelen van.

Hibáinkat beismerni sokba kerül, mert az ember óvja saját képét. Hibám beismerése több alkalommal hozzájárult hitem tanúságának elfogadásához, mert nem mutattam magam tökéletesnek. Az embereknek mindig gyengeségekkel fűszerezett világában a tökéletesek tanúságtétele, akik csak erényeket tulajdonítanak maguknak, mindig fiktív és irreális benyomást kelt. Hiszem, hogy Jézus Krisztus ezért jött közénk mint védtelen gyermek, egy szegény országba, politikai hatalom nélkül és hagyta magát foglyul ejteni, mint akárki más. Sebezhetőnek akart mutatkozni, mert enélkül az ő hihetetlen híradása, hogy az Atya mérhetetlenül szeret minket, joggal irreálisnak tűnhetett volna fel az embereknek. Emlékszem, hogy bizalmas légkör kialakulása után, mikor az én hitbeli élményeim után érdeklődtek, én sem titkoltam elmúlt kétségeimet. Részletesen elmondtam, hogyan éltem meg őket. Majdnem mindig balzsamként hatott azokra, akik bizonytalansággal küszködtek. Azt mondták, ha egy pap tudott hitében ingadozni,ők sincsenek még elveszve. Miután meghallgatták, miképp ke-

rekedtem felül kételyeimen, sokkal tájékozódottabbaknak és megerősödtebbeknek érezték magukat, mint ha elméletileg állapítottam volna meg a hitbéli kételyek legyőzésének lehetőségét.

2. A tanúságtételnek vannak feltételei. Elsősorban a nagyon bizalmas légkör. Nem lehet minden élményt bárkivel közölni. Soha sem szabad erőltetve többet mondani, mint amit az ember jó szívvel tud vagy szeretne kifejezni. Először mindig ki kell puhatolni a légkört. Ha kétséges, hogyan fogják fogadni, valami jelentéktelent lehet előre-bocsátani az érdeklődés felmérése érdekében. Pozitív eredmény esetén azután lehet valamit felhozni, ami jobban megközelíti azt, amit mondani szándékozunk, ismét megfigyelve az érdeklődés és a befogadás fokát. Ha ez nem kielégítő, a tisztelet nem bizalomkeltő, egyelőre hallgassunk. Ilyen esetben a tanúságtételnek egyetlen módja, ha előzőleg a légkört nagy türelemmel és fáradtsággal megváltoztatjuk. Mások meghallgatása által lehet a jelenlevőkben az elfogadást, tiszteletet és érdeklődést kifejleszteni. Ezek a bizalmas megnyilatkozás előfeltételei. Ennek kivitelezése volt az első három fejezet témája.

A tanúságtétel másik feltétele, hogy akarjunk megnyilatkozni, akarjunk a másikkal kapcsolatba kerülni. A novíciátusban azt tanultam, hogy az ember soha se beszéljen önmagáról, mert ez azt jelentené, hogy túlságosan fontos-ságot tulajdonít magának, és hogy nem alázas. Ez helyes. Azonban éppen úgy igaz az is, hogy aki nem beszél magáról, ismeretlen és elszigetelt marad, nem vesznek róla tudomást, és nem lehet vele kapcsolatba kerülni. Viszont mikor az ember önmagáról beszél, megosztva érzelmeit és élményeit másokkal, védtelenné és sebezhetővé válik. Kiteszi magát a veszélynek, hogy félreértik, vagy ellene használják fel a mondottakat. De mégis kapcsolatot teremtett.

A tanúságtétel vágya annak az emberi szükségletnek felel meg, hogy szeressünk és osztozzunk. Kialakulhat azonban olyan helyzet is, amelyben a lehető legkevesebbet szabad kinyilvánítani. Ez akkor fordul elő, mikor az emberi kapcsolat nem ellenszolgáltatás nélküli, mikor valamilyen érdek szövődik bele. Az anyagi haszonlesés, a hatalomra, az uralomra való törekvés vagy egyéb előnykeresés szembeállítja az embereket egymással.

Mikor a katona szembekerül az ellenséggel, magatartása harcias. Ellenfelét le akarja győzni. Stratégiát alkal-

maz, hogy diadalmaskodjon. De hadmozdulatai közben az ellenfélnek nem szabad terveit ismerni, szándékai titkosak. Sőt félrevezetés céljából csinál megtévesztő mozdulatokat is. Ellenfele kémeket küld ki, hogy erejéről, helyzetéről, terveiről adatokat szerezzen. Gondoskodnia kell arról is, hogy az ellenfélnek ne jusson tudomására semmi, ami terveit megghiúsíthatná, vagy gyenge oldalait elárulhatná. Ha kivitelezni tudja terveit és meglepi az ellenséget, a sajátjánál sokkal nagyobb erőket is le tud hengerelni. Ebből látható, hogy a szembenállás külső helyzete mennyire megsemmisítheti élményeink és gondolataink önkéntes megnyilvánulásának vágyát és lehetőségét.

A kereskedőnek is megvannak a maga tervei, de magatartása részben különböző. Mindig mosolygónak mutatkozik, és mindenhez jó arcot vág. Vigyáz a látszatra. Manipulációval dolgozik. Sok mindent hajlandó eltűnni, áldozatokat hozni és egyes célkitűzéseit elodáztatni, ha azzal hosszúlejárátú céljait reméli elérni. Megvan a maga stratégiája. Manipulációs harcait beszélgetésekkel, egyezményekkel, szövetségekkel és szerződésekkel vívja meg. Abban nagy mester, hogy a szükségesnél többet ki ne mutasson. Gondolataiban nehéz olvasni. Képzeljünk el egy kereskedőt, aki tárgyalás közben kijelentést tesz hite felől. Először is az jut az eszünkbe, hogy vajon ezzel a kijelentéssel mi a szándéka. Egyházi vonalon vár-e valami jó üzletet, vagy milyen hátszemet akar kihasználni? Maga a kereskedelmi helyzet kívánja meg, hogy az ember bizonyos fokig nyilatkozzék, de vetélytársai, sőt még szövetségesei se tudják meg egészen, amit gondol.

A családban, a kereskedelemben, az intézményekben, a kormányzásban stb. naponta találkozunk manipulációs helyzetekkel. Ezek arra kényszerítenek, hogy „politikus” magatartást vegyünk fel, ha olyan környezetben szeretnénk célkitűzéseinket megvalósítani, amelyben mások ellentétes célokért küzdenek.

Életünk nem lehet mindig a szó legteljesebb értelmében tanúságtétel. Csak olyan légkörben tudjuk kifejezni, amit megélünk, amelyben a kapcsolatok érdektelenek, és senki sem akarja a másikat meggyőzni vagy valamire kényszeríteni. Aki nyilatkozik, ellenszolgáltatást nem várva akarja belső gazdagságát megosztani. Szeretetből, nem pedig érdekből tárja fel magát.

Jegyezzük meg, hogy minél szervezettebb az apostolkodás, annál inkább játszanak benne szerepet az érdekek és annak következtében a fenti magatartás. A plébános, sőt még a hitoktató is állandóan érdekekkel összekötött helyzetbe kerül. A szervezett apostolkodásnak nehézsége abban áll, hogy az intézmények keretében az érdekelttekkel szabad és érdekmentes kapcsolatokat is kell teremteni. Csak ha ez sikerül, lehet a szó szoros értelmében vett tanúságtételről szó.

A szerepek működésének megfigyelése által hasonló következtetésekre juthatunk. Mindennapi életünkben mindnyájan egy bizonyos szerepet töltünk be. A pincér felszolgálja az ételt, a szerelő megjavítja a gépet, az orvos gyógyítja a beteget: ez a szerepe. Az ügyvéd, a banktisztviselő, az újságárus, a miniszterelnök, mindegyik a maga szerepét tölti be. A különböző szerepekben egy intézmény vagy közösség érdekeit képviseljük. Az egyéni szempontok háttérbe szorulnak. Maga a szerep szó színházi eredetű kifejezés, a színészre vonatkozik. Szerepébe bele kell élnie magát, hogy belemélyedve jól tudjon játszani. Hasonlóképpen a rendőrnek kívánnia kell azt a rendet, amit a törvény nevében megkövetel. De ugyanakkor az illető nem vész el szerepében, és mindig fenntart egy bizonyos távolságot aközt, amit képvisel, és ami valóban ő. A színész nem az a személyiség, akit megjátszik. A képviselő népe érdekeit képviseli, de nem maga a nemzet. Vannak családi ügyei is, és ezért időnkint ellentétet érezhet hivatala és otthonának érdekei közt. Mikor szerepében jár el, mondhat vagy tehet olyasmit, amit belsőleg nem érez. A rendőrnek a törvényt kell képviselnie még akkor is, ha egy bizonyos rendeletet nem tekint igazságosnak. Ilyen esetben személyes véleménye másodrendű. Egyéni megnyilatkozása nem lenne helyénvaló.

Váltakozó mozgás van a szerep és a személyes megnyilatkozás közt. Mindnyájunknak szükségünk van közvetlen, szerepünktől mentes pillanatokra. Az orvos, a szerelő, a banktisztviselő hazamegy, otthon feleségével, gyerekeivel és barátai társaságában minden szereptől mentesen a saját életét akarja élni. Ott beszélhetnek arról, amit éreznek. Kapcsolataik kedvezőek, érdekmentesek, könnyebben tanúsíthatják azt, amit élnek, éreznek vagy gondolnak, ha csak ott is nem akadályozzák az őszinte megnyilatkozást érdekellentétek okozta belső feszültségek.

Megesik, hogy rosszálló értelemben van szó a szerepről, mikor a családban vagy más érdekmentes helyzetben valaki nem tudja magát szabadon kifejezni, és jobbat akar mutatni, mint ami, mert attól fél, hogy lebecsülik vagy nem fogják szeretni. Ilyenkor azt szokták mondani, hogy színészkedik, körülbástyázza valódi személyiségét. De a szerep szó általában véve pozitív jelentésű: egy csoportot vagy intézményt képviselő szociális szolgálat vagy tisztség.

A hit közvetítésének tulajdonképpeni helye az érdekmentes, ellenszolgáltatást nem váró és szerep nélküli helyzet. Az Egyháznak megvannak az intézményei és az apostolkodás gyakran olyan szervezetekbe van beépítve, amik szerepeket tesznek szükségessé. A plébánosnak megvan a maga szerepe. A püspök szerepe a helyi egyház kormányozása. Még a hitoktató sem tud attól a szereptől szabadulni, hogy tanítványjaival szemben az Egyházat képviselje. A katolikus iskoláknak, keresztény egyesületeknek megvan az intézményesített gépezete, ami szerepeket követel. Mikor egy ifjú arról álmodozik, hogy apostolkodni szeretne, arra gondol, hogy közvetíteni fogja Jézus Krisztusba vetett hitét, tanúságot akar róla tenni. Mikor eljut oda, hogy hitoktató, plébános vagy katolikus lapszerkesztő lesz, azt tapasztalja, hogy előre meghatározott célok, szabályok és törvények által megkívánt szerepet kell betöltenie, és az intézménynek szüksége van rá. Teljesen bele kell élni magát a szerepébe. Nemcsak olyan szerepet tölt be, amely az egyéni megnyilatkozást háttérbe szorítja, hanem mikor adott pillanatban végre egyénileg juttathat valamit kifejezésre, a környezetében lévők azt nézik, vajon milyen szándék vezette az egyéni tanúságtételre. Szóval nem tekintik helyzetét érdekmentesnek, úgy érzik, hogy csak szerepének gyakorlása érdekli.

Világos, hogy tanúságot tehet életével, ha azt éli, amit hirdet. De vajon a képviselt intézmény tanítását hirdeti-e, vagy arról tesz tanúságot, amit megél? Jézus Krisztusról tanúságot tenni a szó teljes értelmében azt jelenti, hogy személyesen kell kifejezésre juttatni azt, amit megélünk, amit érzünk és a benne való hitünket minden, sokszor nagyon is emberi körülmény közt. Egy szerep elvállalásának feladata állandóan fennáll, de emellett valamit önmagunkból adva meg kell találni a Jézus Krisztusra vonatkozó személyes tanúságtétel módját is. A tanítás tanúságot tesz az Egyház hitéről. Kétségtelen azonban, hogy van különb-

ség annak a hirdetésében, amit az Egyház hisz, és amit én magam megélek.

2. Tanúságtétel a hit tanításában

Az Egyház tanítása úgy keletkezett, hogy átgondolta és rendszerezte az eredetét előidéző eseményeket. Az apostolok az Úr feltámadásával kapcsolatos kimondhatatlan élményeiket kezdték el hirdetni. Saját életüket is csak ennek a fényében látták. Hitük Jézus Krisztusban, akit az Atya küldött, és a Szentlélekben, aki pünkösdi napján megerősítette őket, kikristályosította a Szentháromság misztériumának jó hírét, evangéliumát. Ebből keletkezett az első rendszerezett tan, vagyis az apostolok hitvallása, amiből fokozatosan fejlődött ki a hiszekegy. Csak később, a középkori arisztotelészi filozófia hatása alatt kapta racionális rendszerbe foglalt tantételek alakját. Kérdezem, nem lehetne-e hagyni, hogy minden keresztény, vagy legalább azok, akiknek erre szükségük van, szintén átéljék azt a folyamatot, amely a megélt eseményekből kiindulva fejlődik tovább, rendeződik és rendszereződik, míg eljut egy szisztematikus hitbeli világnézetre.

Megkíséreltem ezt elősegíteni, és erről szeretnék beszámolni. Több indítók késztetett erre a vállalkozásra. Egyrészt az emberek iránti, a jelen könyv első fejezeteiben tárgyalt tisztelet és bizalom. Másrészt az egyéni és közösségi kapcsolat szükségessége a hit közlése céljából, mert az a meggyőződésem, hogy ezek nélkül az előfeltételek nélkül lehet ugyan tantételekről, gondolatrendszerrel beszélni, sőt Istent is szóba hozni, de nem alakulhat ki vallásos légkör, amiben a hit testvériesen megosztható.

A színhely egy argentinai katolikus egyetem volt, amelyben orvoskari, pszichológiai és szociológiai hallgatóknak adtam teológiai tanfolyamokat. Egyetemi éveim alatt minden hallgatónak három teológiai kurzust kellett lehallgatnia. Részt vettek protestánsok, zsidók, ateisták, de legnagyobb-részt katolikusok. Voltak apácaiskolákból kikerült hallgatók, akik plébániájukon vagy más negyedben hittant tanítottak. Részt vettek katolikus iskolákból kikerült hallgatók, akikben neheztelés, sőt gyűlölet volt az Egyházzal szemben. Voltak ezeken a tanfolyamokon derűs, kiegyensúlyozott és nagylelkű egyének, akik nagyon komoly tanulók voltak és kitűnő kollégáknak számítottak, de komolyan és határozottan állították, hogy a vallás nem érdekli őket, és

voltak vallási felfogásukban nagyon szigorú cursillisták is.* Tanítási éveim elején, amikor még előadásokat tartottam, észrevettem, hogy a diákok közül néhány ellenséges Isten-nel, a hittel, az Egyházzal, a papokkal és apáákkal szemben. Nem hiányoztak olyanok sem, akik Istennel való kapcsolatukat minden látható vallási intézménytől, az Egyháztól elválasztva egyszerűen csak önmagukban élték, és megtagadtak minden kapcsolatot a katolicizmussal vagy bármi más vallással. Másokat viszont roppant nagy vágy töltött el, hogy tanulmányozzák és tisztázzák hitüket. A legtöbb sok vallási adatot ismert, amelyek azonban belső zűr-zavarban forrongtak. Hamarosan megláttam annak a szükségességét, hogy beszélni hagyjam és meghallgassam őket.

A vezetőségnek előadtam a tervet, hogy tízes csoportokra szeretném felosztani az osztályokat úgy, hogy mindegyikben vagy én, vagy egy tanársegéd jelen lehessen. Először nemleges választ kaptam, majd igyekezetemet látva – mert minden előadás miatt kétszer mentem az egyetemre, hogy ketté tudjam osztani az osztályt és külön foglalkozni velük – kaptam tanársegédeket, és a csoportok részére helyiségeket bocsátottak rendelkezésemre. Mindig egymást követő két óra volt előirányozva az előadásokra, így minden összejövetelre két óra állt rendelkezésünkre. Ez a csoportokra osztás alapvető volt. Voltak tanárok, akik követni akarták a példát, de ennek nem tulajdonítottak kellő fontosságot. Tapasztalatom szerint több mint tíz résztvevővel nem igen lehet ilyen munkát megvalósítani.

Egy bevezető előadásban megmagyaráztam a tanfolyam menetét. Tudomásukra hoztam, hogy rendelkezésükre akarok állni. Célom az, hogy ők maguk vessék fel és dolgozzák ki vallási problémáikat, bármilyenek is legyenek. Azután megmagyaráztam módszerem feltételeit és a kurzus elismerésének a formáját. Az egyetemen az előadásokon való jelenlét nagyon szabad volt, és nem olvastak névsort. A vizsgákra vonatkozólag megmondtam, hogy

* A „Cursillos de Cristianidad” Spanyolországban az ötvenes években keletkezett mozgalom. Délamerikában nagyon elterjedt. Tulajdonképpen a lelkigyakorlatokhoz hasonló háromnapos „kurzus”-ból áll, amely a gyakorlati keresztény életbe akar élményszerűen bevezetni. Akik elvégezték, sokáig összetartanak és rendszeren aktív keresztényekké válnak. (A fordító)

„gyakorlati“ tárgynak tekintem a kurzust, ami azt jelentette, hogy nem befejező vizsga által, hanem a részvétel által számítható be. Kilencven százalék jelenlétet követeltem a tanfolyam elismerésére. Minthogy csak tíz hallgató volt egy csoportban, a második alkalommal már név szerint ismertem őket, és megállapítottam a jelenlétet anélkül, hogy ők észrevették volna. Azoknak, akik vallásról egyáltalán nem akartak beszélni, az órákon való jelenlét helyett megadtam a lehetőséget, hogy előre meghatározott program alapján szóbelileg vizsgálhatnak, és így tehetnek eleget az előírt követelményeknek. Még azt a lehetőséget is felajánlottam, hogy előre kiválasztott témáról végezhetnek tanulmányt, ha előzőleg személyes megbeszélés alapján megegyezünk. Ezek fel voltak mentve a csoport gyűlésein való részvételtől. Nem érte el az öt százalékot azoknak a hallgatóknak a száma, akik ezt a két utóbbi lehetőséget választották. Mindenki jelen akart lenni az összejöveteleken. Akik a csoportban részt vettek, kötelesek voltak egy-két meghatározott könyvet elolvasni, amit a kurzus befejezése előtt ellenőriztem, mert a jóváhagyásnak ez is feltétele volt. A kijelölt könyv leginkább a hallgatók részére írt első könyvem volt, aminek rendeltetése, hogy rendezzék és rendszerezzék hitbeli ismereteiket, és tisztázzák a hit értelmét. Ez nagyon hasznosnak bizonyult, mert a kurzuson felmerült kérdéseknek legnagyobb részét rendszerezte.*

Kifogásolták, hogy ha minden órán külön témát választanak, a tanfolyam programja nem lesz egységes. Azt válaszoltam, hogy a csoport munkájának folyamatában lesz meg az egység. A munka vitalitása érdekében meg kell engedni, hogy a témakörök önként adódjanak. Lehetséges – mondtam –, hogy a tantételek szemszögéből jelentéktelen probléma mégis egy egész tárgykör megértését akadályozza. Azért elméleti és elvont rend követése helyett, ami mind a tanárnak, mind a hallgatóknak bizonyos biztonságot adhatott volna, a természetes igényeket követő útra léptünk.

Megmagyaráztam azt is ebben a bevezető előadásban, hogy szabadon megválasztott tízes csoportokban fogunk dolgozni, és azok megszervezésével fejeztük be az első előadást.

* El encuentro con Dios, Buenos Aires, 1977^s, Ediciones Paulinas.

Ily módon minden összejövetelen aránylag kis számú hallgató vett részt. Bemutakoztunk, elmondták, hogy mit várnak a tanfolyamtól, és áttértünk az első téma megválasztására. Nagy fontosságot tulajdonítottam annak, hogy adják elő részletesen vallási problémáikat és érdeklődésüket. Mindenki felvetett több témát, azokat feljegyeztük, majd közmegegyezéssel vagy amennyiben ez nem sikerült, szavazással döntöttünk a sorrendről. A téma megválasztásában nagyon fontos volt mindenkinek a részvétele, mert különben nem érezték volna magukat az összejövetel aktív tagjainak.

Miután a tárgykört megállapítottuk, nekem jutott a döntő fontosságú szerep: a témát újra megfogalmazni. Ha például az istenhitet választották, én konkrét kérdésre fordítottam le: Hogyan hisz vagy nem hisz mindegyikünk Istenben? Milyen események juttatták el jelenlegi álláspontjához? Ezzel a témát az elvont síkról a tanúságtétel síkjára veztettem át. Egyidejűleg kirekesztettem a vita lehetőségét. Ha a bűnbánat szentségéről akartak beszélni, a következőképpen fogalmaztam meg újra: Milyen élménye és tapasztalata van közülünk mindegyiknek a gyónásról? Hogyan ismerte meg, a fejlődésnek milyen szakaszain ment át, mit érez jelenleg vele kapcsolatban? Bármit választhattak, lehetett a téma vallásos vagy attól független. Hat év alatt az összes csoport témája több mint nyolcvan százalékban kifejezetten vallásos jellegű volt. A szabadságnak ez a mozgási lehetősége növelte bennük a tudatot, hogy a munkát saját maguk szabadon irányítják.

Ezután megkértem, hogy mindenki mondja el saját tapasztalatát. Mindenkit hagytunk beszélni. Visszatükröző feleletekkel csatlakoztam útitársul élményeik elbeszéléséhez. Néha kérdeztem csak, hogy jobban ki tudják magukat fejezni: Tudnád kicsit bővebben leírni, amit mondtál? Ki tudnád jobban fejteni . . . Óvakodtam attól, hogy tanúságtételükbe idegen problémákat csúsztassak bele. Kezdetben nehezükre esett megnyilatkozni, ami érthető. Célravezető volt arra kérni őket, hogy időrendben meséljenek el felfogásukat megváltoztató külső eseményeket. Hitükről nem tudtak módszeres megfogalmazást adni, de benyomásokra, eseményekre és élményekre emlékeztek. Miután a kisebb eseményeket leírták, már könnyű volt a belőlük fakadó következményeket levonni.

Néhány percen belül vitatkozni kezdtek. Az ateista kifogásolta a másik hitbeli élményét, vagy viszont. Beleszólás vagy véleménynyilvánítás nélkül egy ideig türelmesen elviseltem a vitát, és hallgattam. Semmit sem cenzuráltam. Miután jó ideig vitakoztak, kértem, hogy folytassák tapasztalataik elmondását. Ha kérdéssel akartak a vitába bekeverni, azt feleltem, hogy előbb mindenkinek meg szeretném hallgatni a tapasztalatát. Körülbelül másfél óra alatt mindenkire sor került.

Az összejövétel utolsó negyedórájában a történetek kiértékelését javasoltam. Megmondtam, hogy ez a gyűlés lefolyásának felülvizsgálata. Őszintén elmondhatják véleményüket, mi nem ment jól vagy nem tetszett. A következő összejövetelnél tekintetbe fogjuk venni. Ha nem vizsgáljuk meg az összejövétel menetét, az elégedetlenség mindvégig megmarad, és nincs mód az orvoslásra. Ismét felszólítottam őket, hogy sorjában mindenki bírálja meg az összejövétel menetét anélkül, hogy visszatérne magára a témára.

A kiértékelés döntő jelentőségű volt. Először azokat hagytam beszélni, akik még nem szóltak hozzá, bár szeretek volna, de még nem voltak rá képesek. Akiknek volt valami panaszuk, megmondhatták. Végül én beszéltem. Percről percre értelmeztem a gyűlés menetét rámutatva, hogy a vitatkozók nem tartották tiszteletben mások élményét. Ezeknek a kiértékeléseknek a fényénél majdnem mindig meglátták a dialógusra való képtelenségüket és mások iránti érzéketlenségüket. Tudatára ébredtek, hogy csak bírálat céljából hallgatták meg a másikat, és mialatt látszólag hallgattak, már készítgették ellenvetéseiket. Hiányzott a másik iránti tisztelet. Rámutattam azokra a pillanatokra is, amikor érdeklődéssel hallgattak. Ez olyankor fordult elő, amikor a tanúság lenyűgöző volt. Utaltam arra is, ha valaki abszolút módon, minden más véleményt kizáróan mondta el tapasztalatát. Az ilyen kiértékelés eredményeként gyakran elhatározták, hogy megtanulnak komolyan hallgatni és mások tapasztalatát tiszteletben tartani. Néhány összejövétel folyamán egymás iránt mély tisztelet fejlődött ki. A viták elmaradtak. Szemelláthatóan növekedett az egymás iránti érdeklődés. Egymást mint személyeket kezdték megismerni, és percről percre nőtt köztük a bizalom. Ez viszont a tanúságok kifejezéséhez lazította a talajt.

A második, harmadik vagy negyedik összejövétel alkalmával gyakran előfordult, hogy először burkoltan, majd

egyre kifejezettebben engem támadtak meg. Ez tulajdonképpen az Egyház vagy annak egy része ellen irányult, de nekem szólt, mivel részükre, abban a pillanatban azt én képviseltem. Elmondtak eseményeket, amelyekben az Egyház képviselői hibásak voltak. Meghallgattam őket. Rám néztek, és várták a reakciómat. Akaratlanul provokáltak. Részükről keresés volt, hogy szóba ereszkedjenek az Egyházzal, amelynek képviselői tökéletes képet nyújtottak róla anélkül, hogy kritikát vagy dialógust engedtek volna meg. Természetesen legtöbbször azt várták, hogy hanyatt-homlok az Egyház hivatalos álláspontját vágjam a fejükhöz. Engem ítélő bírónak éreztek volna, mert sokaknak ez volt az Egyházzal alkotott képe. Ez megakadályozta volna szabad megnyilatkozásukat és vallási problémáik szabad feldolgozását. Hallgattam, és ha megkérdeztek, mikor egyik vagy másik befejezte a kritikáját, azt feleltem, hogy ahogyan megegyeztünk, először mindenkit meg szeretnék hallgatni. Végül a kiértékelés előtt, ahelyett, hogy kivédtem volna a támadást, teljes őszinteséggel elmondtam, amit éreztem. Megmagyaráztam, hogy magamnak is voltak hasonló tapasztalataim, és elmeséltem néhányat. Majd kijelentettem, hogy bár szégyellem az ilyen eseteket, mégis hiszek az Egyházban, és a lehetőség szerint küzdök megjavításáért. Nem léptem ki a tanúságtétel keretéből. Ez meghatározta helyzetemet és fontos szempont volt a kiértékelésben. Megmondtam, hogy szolgálatukra állok, segíteni akarok vallási problémáik közös feldolgozásában, és hogy magatartásom nem tekintélyre vagy tantételekre van alapítva. Ezáltal segítettem őket, hogy az Egyház egyik képviselőjével pozitív kapcsolatot létesítsenek. Ugyanez a tény közöttük való helyzetem kérdését is felvetette. Megmondtam, hogy ez teljesen tőlük függ. Amilyen mértékben tudatára ébrednek feladatuknak és egyre kevesebb irányításra szorúlnak, mert közösen veszik át munkájuk irányítását, én szabadon illeszkedhetem be, mint egy közülük. Tőlük függött, hogy mit várnak tőlem. Ez nagy mértékben levezette a feszültségeket. Egyházi személyekre sokan merev erkölcsi és doktrinális tekintélyt vetítenek ki. Képtelennek tartják őket, hogy szerepük ellenére mint személyek mutakozzanak. Aki viszont egy szintre helyezi magát velük és hajlandónak mutatkozik hitét megosztani, az már nem tartozik abba a kategóriába. Érdeklődésük növekedett. Ez a támadással szembeni magatartás annyira fontos, hogy az ötödik fejezetben visszatérek rá.

Ettől a pillanattól kezdve rendszeren az én tapasztalataim iránt kezdtek érdeklődni. Az érdeklődés jelét mindig megvártam. Ha nem volt szükséges, soha sem voltam hajlandó megszólalni, mielőtt ők legalább egy óra hosszat nem beszéltek volna saját tapasztalataikról. Mikor a légkör már feloldódott és kértek, én is megszólaltam. Amikor beszéltem, egészen keresetlenül adódott, hogy olyan élményeket mondtam el, amelyek azokat az elemeket tartalmazták, amiket megítélésem szerint kerestek, és amire éppen szükségük volt. Érthető, hogy minden témához volt sok elmondható tapasztalatom. Mindent nem mondhattam el. Csak elvétve beszéltem negyedóránál hosszabban, rendszeren még annyit sem. Leginkább tapasztalatok és élmények jutottak eszembe, és azokat választottam ki, amelyek az előttem elmondottakat legjobban megvilágították. Semmit sem állítottam ellentmondást nem tűrő vagy abszolút módon, hanem mint a tapasztalatok folyamán kikristályosodott véleményyt. Ily módon mégis sok igazságot fejeztem ki, amiből ők könnyen vonhattak le doktrinális következtetéseket. De legalább gondolkodóba ejtette őket. Ha egyesek például azt állították, hogy nem látják értelmét a gyónásnak, elmondtam nekik, hogy gyerekkorom óta mit jelentett nekem, tanulmányi éveim alatt hogyan gazdagodott a jelentése, miket tapasztaltam gyóntatás vagy a bűnbánat szentségének tanítása közben. Természetesen nem mellőztem nehézségeim megemléztetését, a jelen gyakorlatra vonatkozó kritikámat és a szentség gyakorlatának fejlődésére vonatkozó reményeimet sem. Végül kijelentettem, hogy részemre megújulást és Jézussal való találkozást jelent. Mikor hitem növekedett, mélyebb jelentése lett részemre, viszont mikor gyengült, a kifogásolható és nehezebb szempontok jobban kidomborodtak.

Miután az egyetemen évekig így tanítottam, felnőttek hitoktatóinak adtam néhány tanfolyamot, hogy megismeressem őket a tanításnak ezzel a módszerével. Emlékszem, hogy több alkalommal be tudtam nekik mutatni, hogy lehet az egész teológiát tanúságtétel alapján tanítani. Nem akarom tagadni egy alaposabb tanulási módszer lehetőségét. Egyetlen módszerként sem akarom ezt odaállítani. Csak tapasztalatomat akarom elmondani, hogy olyan körülmények közt, ahol a hallgatók nagy részének fel nem dolgozott vallási múltja van, először az előző élmények személyes és közös átdolgozására van szükség. Azt állíthatom,

hogya miután egy óra hosszat vagy annál is tovább hallgattam, minden egyes szavam jól előkészített talajra hullott. Gyakran mohón fogadták, és amit tapasztalat formájában mondtam el, hosszú éveken át emlékezetükbe és szívükbe véseve élt tovább.

Több tanársegédet vezettem be az ilyenfajta munkába. Nem mind követte a módszert. Azt kértem tőlük, hogy kíséreljék meg, és minden összejövetel után mondják el nekem, amit csináltak. Ennek alapján világosan meg tudtam látni, hogy egy közösség vezetésének mik az előfeltételei. Elsősorban legyen közösségi érzéke. Kezdetben majdnem egyik sem állta meg, hogy ne beszéljen, és ezáltal a hallgatók nem jutottak szóhoz. Kértem, hogy az első összejövetelen egy óra alatt legfeljebb öt percig beszéljenek. Ez elég a gyűlést elindítani és levezetni. Ez kemény önfegyelmet igényel, de szükséges. Azt is kértem, hogy amíg a hallgatók egyéni tapasztalataik iránt nem érdeklődnek, hozzászólásaik csak a gyűlés lefolyására irányuljanak. Azt is figyelmükbe ajánlottam, hogy tekintélyi alapon semmiféle véleményt sem szabad nyilvánítani, hanem kizárólag élményeik kapcsán, hangsúlyozva, hogy saját tapasztalatuk. Ez a módszer sohasem sikerült olyan személyekkel, akiknek a könyv első fejezeteiben kifejtettek alapján nem volt gyakorlatuk a meghallgatásban és elkísérésben. Nem technikáról van szó, hanem a másik személy iránti érdeklődésről. Érdekes, hogy a hallgatók a tanársegéd élményeinek és képességeinek megfelelően korlátozták problémáik felvetését. Az egyiknél a problémák nyolcvan százaléka a vallásra vonatkozott. A másikinál, aki maga nem nagyon érdeklődött a vallás iránt, ennek alig volt nyoma. Nagyon sok függött attól, hogy ki tudja-e fejteni saját élményeit, illetve megszokta-e, hogy tanúságot tegyen élményeiről.

Kezdetben, vagy néhány összejövetel után rendszeren felmerült a végső konklúziók kérdése. Összejöveteleink látszólag következtetések levonása nélkül maradtak. A téma kiválasztása öt perctől fél óráig tartott, aszerint, hogy merült-e fel valami nehézség. A tapasztalatok megosztása körülbelül másfél órát vett igénybe. Ha maradt idő, negyedóra alatt megosztottam velük saját tapasztalataimat. Nem mindig, de legtöbbször utoljára beszéltem. Gyakran még kérdezgettek élményeimről vagy az Egyház tanításáról. Végül kiértékeléssel fejeztük be, ami, ha az idő engedte, háromnegyed óráig is eltartott, és mindig jól kihasznált idő

volt. Mikor az összejëvetelek a nap utolsó óráiban voltak, a napi időbeosztásnál sokkal hosszabbra nyúltak. Gyakran azzal fejeztük be, hogy a következı alkalommal térjünk megint vissza a témára. A következı összejëvetelen azután azt szoktam ajánlani, hogy odázzuk el a téma folytatását. Tapasztalatom ugyanis az volt, hogy értelmi tisztánlátás szükségét érezve indítványozták, de az érdekes munka nem pusztán az intelligencia síkján mozgott. Így nem voltak végkövetkeztetések. Türelmüket kértem, hogy az eredmény nem fog elmaradni.

Mi lett az eredmény? Mindenkire nagy hatással volt a többiek tapasztalata. Voltak hallgatók, akik már három – öt évig éltek egymás mellett, és csak felületesen ismerték egymást. Mindegyik élte a maga világát, és a tapasztalat terén bizony nagyon távol álltak egymástól. Minthogy a gyűléseken bizalmas légkör keletkezett, elkezdtek mélyebb, gyakran érzelmi, fájdalmas tapasztalatokat is közölni; időnkint a szeretet figyelemreméltó megnyilatkozásai kerültek felszínre. Kezdték beszélni a saját identitásuk érdekében kifejtett munkájukról, keresésükről, és gyakran belső békéjük nyilatkozott meg. Új világ tárult fel előttük, és gondolkodásra készítette őket. A vallásosak rájöttek, hogy az ateizmus mögött is sok emberi rejtőzhet, az ateisták pedig tudomásul vették, hogy közvetlen környezetükben egyesek, akiket már évek óta mint legjobb társaikat értékelték, vallásosak. Többször megesett – mondták nekem –, hogy az összejëvétel után elmentek egy kávéházba, és folytatták a beszélgetést. Még többször történt meg, hogy a következı összejëvetelen bevallották, hogy az előző témán egész héten rágódtak. Ezek a jelek arról győztek meg, hogy óhajomnak megfelelően elkezdtek gondolkodni és saját teológiájukat kidolgozni. A tanfolyam vége felé vagy a végső kiértékelésen gyakran adták tanújelét, hogy az összejëvetelek folyamán sok minden tisztázódott bennük. Ez azonban nem értelmi tisztánlátás volt, amihez az egyetemen hozzá voltak szokva. Sokkal mélyebb belső megállapítások voltak. Hitük tisztult és tudatosult. Ez a megállapítás alkotta a tanfolyam eredményét. Nemcsak vizsgával lemérhető értelmi tudás volt. Minthogy együtt tettük meg az utat, állítom, hogy valóságos növekedés volt.

A tanfolyamnak volt egyéb eredménye is. Konkrétan érzékelték a vallásos magatartás, a hit és a szentségek élményének mibenlétét. Gyakran a csoport részére mon-

dott misével fejeztük be, ami újabb élményt jelentett nekik. Egymást kölcsönösen meghallgatva vallási tapasztalatokban volt részük. Az Egyházzal emberibb és valóságosabb képet kezdtek maguknak alkotni. Sokan életükben először beszéltek egy pappal. A megélt tapasztalatok alapján meg látták a hitnek a barátsággal való kapcsolatát és viszont. Megtanulták egymást meghallgatni, egymás iránt érdeklődni. Mások azt állapították meg, hogy sokkal közelebb kerültek Jézus Krisztushoz.

Hiszem, hogy ez az eredmény az újszerű légkörnek tudható be és a kölcsönös kapcsolatot teremtő stílusnak, aminek jellegzetessége, hogy az egész közösség meghallgatja azt, aki önmagából nyújt valamit. Jellemző rá a tisztelet is, ami félbeszakítás, vitatkozás, bírálat helyett csak meghallgat, elkísér és megoszt. Jellegzetes az is, hogy a tanár vagy hitoktató beilleszkedése egész különleges, állandóan visszatérve a visszatükröző feleletekhez, hogy mindenki mondanivalóját magáévá tehesse. Ezáltal a beszélgetés ritmusa sokkal lassúbbá válik, mert az értelmi síkon folytatott eszmecsere helyett az élmények közlése természetesen lassúbb. Meggyőződésem szerint a valóságos végeredmény az, hogy ezeknek a tényezőknek a segítségével sikerült a kölcsönös kapcsolatot szellemi vonalról valóban reális és kizárólag élményekre alapított irányba terelni. A gondolkodás és az elméleti szempont nem hiányzott. Nem értékeltük le őket, hanem megszakítás nélkül tapasztalatokból és élményekből táplálkoztak. Nem az elméletek és a vélemények voltak a meggondolás alapja, hanem az élet. Ezért kezdett a tanúságtétel ereje hatni. Hiszem, hogy a hit megosztásának ez eredményes módja.

Még egy utolsó szó a tanúságtétel erejéről. Vannak az életnek olyan problémái, amelyekre vonatkozólag az én tanúságomnak nem volt súlya, de az övének óriási hatása volt. Benyomást tudtam kelteni, mikor a papi nőtlenségről beszéltem, amit mindig felhoztak, de mikor a házasság előtti együttélésről volt szó, az egymás közt adott példa sokkal súlyosabban esett latba. Az én tanúságomnak csak annyiban volt értéke, amennyiben valóságos élményt fejezett ki.

A tanításnak ezt a módját nem tartom kizárólagosnak és teljesnek. Gondolkodásra készítő próbálkozás egészen különleges helyzetekben, főleg olyan fiatalokkal, akik közül többen nagyon negatív módon találkoztak a vallással,

vagy értelmi növekedésük tette szükségessé, hogy hitüket újra átgondolják. Mielőtt ezt megtették volna, kedvük sem volt hittant tanulni. A további rendszeres teológiai tanulmáynak magába kell foglalni a teológiai forrásokkal való kimondott foglalkozást, mint a Szentírás, az Egyház dokumentumai és az egyháztörténelem húsz évszázada teológusainak az írásai. Azonban felvetem a kérdést, hogy maguknak a teológiai források tanulmányozásának nem kellene-e állandó kapcsolatban maradnia az egzisztenciális realitással vagy egy tanúságtévő környezettel?

3. Elmélkedés és a tanúságtétel légköre

Még egy másik példával szeretném bemutatni az olvasónak, hogy a tanúságtétel mennyire áthatja az apostolkodás minden típusát. Papi éveim folyamán sokszor adtam lelkigyakorlatokat. Ezeknek sokféle formája van, kezdve az olyan összejövetelektől, amelyekben főleg emberi és lelki képzésről van szó, egészen azokig, amelyekben a résztvevők az elmélkedésben és az imában keresnek elmélyülést. Az olyan lelkigyakorlatokban, amelyekben képzésről volt szó, nem volt nehéz a tanúságtételt bevezetni, mert csak a beszélgetést kellett az elméleti síkról konkrét alapra helyezni, és megtanítani, hogy hallgassák meg egymást. A tanúságtételek önként adódtak.

Viszont úgy látszott, mintha az elmélkedés céljából végzett lelkigyakorlatokban a tanúságtételnek nem lett volna helye. A résztvevők óhaja csend és magány volt, egyedül lenni az Úrral. A csend feltétlenül lényeges. De ezekben a lelkigyakorlatokban a pap mégis beszélt, és gyakran elég sokat. Általában volt egy meghatározott témasorozata. Gondolatokat adott elő, hogy azokról elmélkedjenek. Emelvénnyről beszélt, és a résztvevők meghallgatták. Ha a szónok jó volt, a beszéden keresztül kapcsolatot tudott teremteni. Mindenki elmehetett beszélni vele, de ezt a lehetőséget nem mindenki használta ki. Sokszor egészen az utolsó napokra halasztották, hogy meglássák, elég bizalomkeltő-e. Hosszú kísérletezés eredményeként eljutottam oda, hogy az ilyen imádságra irányuló lelkigyakorlatokat is a résztvevők közreműködésével vezetem. Ezt szeretném itt ismertetni.

A lelkigyakorlatok rendszeren este kezdődnek és „zárnak”, ha a résztvevők ott laknak anélkül, hogy este hazamennének. Általában lelkigyakorlatos házakban szoktuk

tartani. A résztvevők száma leginkább tizenöt és negyven közt váltakozik, de a nagyszámú csoportokat nem tartom kívánatosnak.

Első este összehívtam a lelkigyakorlatozókat és megmagyaráztam, hogy célom kedvük szerint segítségükre lenni. Ők végzik a lelkigyakorlatot, övék a kezdeményezés és a felelősség. Ők tudják, mit szeretnének csinálni. Ha valaki pihenni akar, megteheti. Ha valaki azzal a szándékkal jött, hogy olvasni vagy beszélgetni szeretne, megteremtjük a lehetőséget. Segíteni fogom valóra váltani, amit el szeretnének érni. Ezért tudnom kell, hogy miért jöttek, és milyen reményeket fűznek ezekhez a napokhoz. Ez részemre alapvető volt. A jelen könyvben eddig kifejtettek alapján érdekelt a mondanivalójuk. Meg akartam őket hallgatni, hogy az első, valóban személyes kapcsolat létesülése által mindegyiket személyesen megismerhessem. Tényleg rendelkezésükre akartam állni. A ház elég nagy – mondtam nekik –, hogy még ha a kívánságok különbözőek is, meg lehet találni mindenki részére a megfelelő megoldást, elkerülve, hogy bárkit zavarna. A választ gyakran írásban kértem, máskor mindnyájuk jelenlétében hallgattam meg, vagy mindkét módon. Célom az volt, hogy kialakuljon az egymás közti kapcsolat, viszont írásban sokan szabadabban tudják magukat kifejezni.

Amennyiben a válaszok nagyrésze azt jelezte, hogy szándékuk imádkozni, a csendben Istent keresni, életüket átgondolni és megvizsgálni, esetleg egy új szakaszra előkészülni, megértettem, hogy tényleg imára alapított lelkigyakorlatról van szó. Nagyon fontosnak tartottam, hogy szándékukat ők maguk juttassák kifejezésre. Hogy mindenki zavartalanul megvalósíthassa szándékát, bizonyos idő- és helybeosztásra volt szükség. Erről gondoskodtam.

A válaszokat nagyon komolyan vettem. A szóban és írásban kapott válaszok megadták az illetőkkel a személyes kapcsolatot. Megtanultam a nevüket, szándékom volt mindenkivel beszélni, hogy célkitűzéseiket lerögzítsük, vagy alkalmat keresni a beszélgetésre, ha egy probléma tisztázásának vágyát olvastam ki feleletükből.

Néhány közös megegyezésre is szükség volt: a napi-
rend, a mise időpontja, az énekek kiválasztása és az egyetlen előadásom időpontja, ami mindenkinek szólt. Nagy fontosságot tulajdonítottam annak, hogy mindez egyhangú

megegyezés alapján történjék, vagy ha nem sikerült, szavazás által, hogy a lelkigyakorlat menetéért mindenki felelősnek érezze magát.

Az első napon az ima különböző fajtáit fejtettem ki és ajánlottam, utalva arra, hogy mindenki a saját lelkigyakorlatát végzi. Mindenki megszokott módján kezdett imádkozni. Az imában kevésbé járatosaknak több konkrét javaslatot tettem. Az első délelőtti szabadon hagytam, hogy elmélkedjenek.

Délután, vagy ahogy a helyzet engedte, csoportokat alkottunk, hogy elmondják tapasztalataikat. Megígértem, hogy nem lesz vitatkozás, és nem fognak felesleges beszélgetésekkel időt vesztegetni. Naponta egy másfél órás összejövetel volt előirányozva. A részvétel önkéntes volt. A résztvevők számának megfelelően két, három vagy négy lehető időpontot adtam meg, hogy mindegyik összejövetelelen résztvehessenek. Minden lehetőségre tíz-tíz résztvevő iratkozhatott fel szabadon.

Az első összejövetelelen megkértem, hogy mindenki mondja el, hogyan imádkozik. Hogyan tanulta meg, milyen fejlődésen ment át, és milyen körülmények hatására változtatta meg imamódját. A nagyobb szabadság és feszültségek elkerülése érdekében szótlánul vehettek részt, akik nem akartak beszélni. Mindenki elmondott valamit imáletéből, ami által tanúságtevő légkör alakult ki.

Érthető, hogy ugyanazokba a nehézségekbe ütköztem, mint a fent leírt esetben: a másik tapasztalatának tisztelete nem volt mindig teljes. Egyesek elkezdték a másikat oktatni, kijavítani, amit mondott, vagy szavába vágtak, mikor kifejezési nehézségekkel küszködött. Többen az elmondottakkal összefüggésben nem levő kérdéseket vetettek fel. Ez saját véleményük kifejtésére volt ürügy. Türelmesen elkezdtem a másik véleményének tiszteletben tartását és elfogadását tanítani, a bizalom növelésére visszatükröző feleleteket adtam stb. Végül megengedtem magamnak, hogy mindenkinek személyesen tanácsoljak valamit az elmélkedés módjára vonatkozólag.

Jobban belemélyedve a lelkigyakorlatokba, új imamódokat ajánlottam. Egyik volt a természetben való szemlélődés. Leírtam, hogyan lehet eredményesen végezni és mik az előnyei. Amit napközben kipróbáltak, anyagot adott az összejöveteleknek; hogyan ment? Így az összejövetelek

napról napra abból táplálkoztak, amit az egyesek napközben az elmélkedés folyamán megéltek. Megosztották tapasztalataikat. A misén, a mindenkinek szóló rövid beszéden és az összejövetelen kívül az egész idő a résztvevők szabad rendelkezésére állt, és imádkozhattak. Elég idejük maradt naphosszat elmélkedni. A lelkigyakorlat alatt mindennap beszéltem mindenkivel, velük éltem meg. Tájékoztatást adtam vagy több témára utaltam, ha hiányát érezték, azoknak pedig, akiknek beszédemre nem volt szükségük, azt tanácsoltam, hogy ne vegyenek részt rajta. Sok élményt mondtak el, és nagyon szép tanúságtételek hangzottak el. Ezek mély egységet és bensőséges áhítatot idéztek elő. A szokásos konferenciasorozatot tehát a tanúságtételen alapuló közös munkával helyettesítettem. Az eredmény határozottan biztató volt, de a sikernek megvoltak a már ismert szabályai: kiküszöbölni a vita minden fajtáját, a bírálatot, a kategórikus állításokat, a félbeszakításokat, a tanácsokat, és felébreszteni a tiszteletet, a másik elfogadását, a másik mondanivalója iránti érdeklődést. Mindezt nagyrészt a jól ismert visszatükröző feleletek segítették elő.

Sok közösség kér papoktól konferenciát, buzdító beszédet vagy más előadást. Meg vagyok győződve, hogy ennek az igénynek tulajdonképpen kielégítése a belső kapcsolatnak ilyen tanúságtételi síkra való áthelyezésében rejlik. Nem tartom lehetetlennek, hogy egy kívülálló új világosságot vagy építő jellegű tanúságot hozzon a közösségnek. Mégis azt hiszem, hogy amíg egy közösség tagjai nem tanulták meg életüket élményeik közlése által megosztani, nem alakult ki hitközösség. A tanúságtétel mindig egyéni gazdagodást jelent, elősegíti az egyén kialakulását, mert az ember megtanul megosztani, és épül a másik példáján.

Pap barátaimmal még ennél egyszerűbb formájú lelkigyakorlatokat is végeztem. Mindenki tetszése és igénye szerint maga végezte a lelkigyakorlatot, azon elmélkedett, ami neki legjobban megfelelt, és annyi időt szentelt imára, amennyire kedve volt. Még előadásokat sem hallgattunk. Az egész napot imában és elmélkedésben töltöttük. Este másfél órára összejöttünk, és mindegyikünk elmondta, mit élt meg aznap, mi történt imája folyamán. A felmerült kétélyeket testvériesen megbeszéltük. Ily módon megosztottuk, ami bennünk végbement. Előfordult, hogy valaki véle-

ményt kért, problémájának vagy helyzetének megbeszélését; azt nagy szeretettel és tisztelettel tettük. A lelkigyakorlatnak ez a módja nagy szabadságot nyújtott, mert mindenki különböző utakon járhatott, saját imamódját követhette, és mégis mindenki részt vehetett mindegyikünk lelkigyakorlatában.

A lelkigyakorlatoknak ezt a módját, valamint az előbb elmondott tapasztalatokat nagyfokú szabadság jellemezte: gondolatszabadság, szólásszabadság és az eljárás szabadsága. Ennek ellenére nem volt szervezetlenség és zűrzavar, mert mindenki egy előzőleg meghatározott és elfogadott módszert követett és tartott tiszteletben. Ez a módszer minden mondatban és mozdulatban a másik iránti tisztelet és érdeklődés konkrét megvalósításának gyakorlását igényelte. Eredménye a bizalom és szabadság érzékelése volt. Abban a környezetben nem volt terhes másokat meghallgatni, és öröm volt megszólalni.

4. Tanácsok

Az elmondottakat néhány javaslattal fejezem be, amelyek az eddig feldolgozott anyagot összegezik és gyakorlati mederbe terelik.

Tanuljuk meg felmérni és tudatosítani, hogy a velünk beszélgetővel szemben állásunknál fogva milyen mértékig vagyunk olyan helyzetben, ami megakadályozza, hogy szerepünket meghaladó módon nyilatkozzunk, és mennyiben állnak fenn érdekmentes kapcsolatok, amelyek nagyobb lehetőséget nyújtanak, hogy önmagunkból adjunk valamit. Tudatosítsuk azt is, hogy magában véve érdekmentes helyzetekben milyen mértékben vagyunk túlságosan tartózkodók, mert ezzel a baráti kapcsolatot szükségtelenül csökkentjük.

Amikor élményeinkről beszélünk, figyeljük meg, hogy általános értékű megállapításokat használunk-e, vagy merjük-e tanúságtétel formájában kifejezni. Jobban mondva: figyeljük meg, hogy egy élményből levont elméleti következtetést mondunk-e el, vagy magát az eseményt és az annak kapcsán megélteket adjuk-e elő. A kettő közt ropant nagy a különbség, mert akik hallgatják, csak a második esetben osztoznak az élményben. Az első eset vitára hívja fel őket.

Figyeljük meg a hallgatóinkkal szemben érzett bizalom fokát. Sohase mondjunk többet, mint amit érzésünk sze-

rint egész természetességgel tudunk velük közölni. Ha nem érzünk elég bizalmat, ne mondjunk el semmilyen személyes élményt. Foglalkozzunk inkább a légkör megváltoztatásával, mert ha az nem megfelelő, úgyis hiábavaló volna megnyilatkozásunk. Olyankor más sem képes önmagából adni. Amíg a beszélgetés hangja meg nem változik, kezdjünk el komolyan hallgatni, és kérjük ehhez a testvéries magatartáshoz a többiek csatlakozását is.

Ha általában túl kevésre értékeljük magunkat, szokjuk meg, hogy valami pozitívat is mondjunk magunkról, viszont ha csak jó színben szoktuk magunkat beállítani, ismerjük el valami tökéletlenségünket. Az élet nemcsak rózsás, de nem is csak pusztá balsors.

Tanuljuk meg, hogy vallásos élményeinkből is felszínre jusson valami. Találjuk meg a módját, hogy hitoktatásunkban, összejöveteleinken vagy bármilyen apostoli jellegű tevékenységünkben felkeltsük a tanúságtevő szellemet, még akkor is, ha a jelenlevőket hosszadalmasan kell előkészíteni, hogy megtanulják mások meghallgatását és elfogadását. Tanuljunk meg Jézusról beszélni.

Ötödik fejezet

NÉHÁNY BESZÉLGETÉS

Naponta beszélgetünk emberekkel. Nemcsak napokkal előre lerögzített hosszabb tanácskérésre gondolok, vagy a hittanóra folyamán kialakult párbeszédekre. Néha a beszélgetés az utcasarkon vagy az autóbuszban kezdődik. Máskor egy ünnepségen vagy baráti összejövetelen társalunk. Megesik az is, hogy valaki egy jelentéktelen eseményt mond el, számolva azzal a lehetőséggel, hogy amennyiben bizalomkeltő megértésre talál, valami komolyabbra tér át. Ha partnerünk ösztönösen megsejti a személyes érdeklődést és azért teljesen elfogadottnak érzi magát, valamikor folytatni fogja a beszélgetést, még ha abban a pillanatban le is kell szállnia az autóbusról. Hozzá tartozik a keresztyén szellemhez, hogy észrevegyük, mi-

kor a másik olyasmit szeretne mondani, amit mások előtt nem mer felhozni.

Az előző fejezetekben azt vizsgáltuk, miképpen kell a tanúságot befogadni, és hogyan kell kifejezni. Most a kettő összhangba hozásáról lesz szó. Mindkettő megegyezik abban, hogy a racionális és általánosító állításokat kiküszöböli. Másrészt kiegészítik egymást, mint az adás és a vétés. A következőkben felhozott példák fontos lelkipásztori helyzeteket érintenek, de sok más eset közül csak a módszerek illusztrációja kedvéért választottam ki őket. A másokra összpontosított gondolkodásmód elsajátítása a lényege, vagyis: nagy tiszteletben tartani az egyén misztériumát, és valóságában teljesen elfogadva engedni, hogy megnyilatkozzon, kapcsolatba kerülni vele, és ugyanakkor magunkból is adni valamit. A másinak az ő tapasztalatából kiinduló bensőséges megértését, ezt a kontemplatív magatartást szeretném jellegzetes példákkal szemléltetni, és hogy miként lehet embertársunkkal a hit élő tanúságtétele által kapcsolatba lépni.

1. A túlbuzgókkal

Vannak keresztények, akik eltúlzott vallási követelményeket és túlhajtott vagy súlyosan rájuk nehezedő vallási felelősséget éreznek. Nagyon buzgók, gyakran szentelik magukat az apostolkodásnak, nagyon szolgálatkészek és roppant nagy a jóakaratauk. Istenhez nagyon hűségesek óhajtanak lenni, követelményeinek eleget akarnak tenni, de aggályoskodva teszik, és végül mindig elégedetlenséget éreznek. Isten akaratáról nagyon szigorú az elgondolásuk, és saját maguknak folyton akaratuk gyengeségét vetik a szemükre. Azt gondolják, hogy régi hibák és felvett rossz szokások következtében akaratuk legyengült. Megvalósíthatatlan célokat tűznek ki maguknak, és mivel nem bírják elérni, hibásnak érzik magukat. Akaratuk megerősítése érdekében egyre nagyobb erőfeszítést igyekeznek kifejtteni. Ezt látszólag vallási indítékok alapján teszik, és azt hiszik, hogy mindezt Isten várja el tőlük. Erőfeszítésük lényege Isten követelményeinek eleget tenni, vagyis hűnek lenni iránta. Szabályokat, parancsokat, törvényeket, tanácsokat vagy az apostoli tevékenység követelményeit akarják betartani; mikor nem képesek rá, rossz véleményt alkotnak önmagukról.

Tegyük fel, hogy olyan személlyel van dolgunk, akinek ilyen feltétlenül buzgó a vallási beállítottsága, az apostoli együttműködése és nagy odaadás van benne, de magatartásában feszültséget, aggodalmaskodást és állandó lelkiismeretfurdalást lehet érezni. Az apostolkodás terén természetesen nagyon tevékeny, de aggodalom árad belőle, hogy nem tud eleget tenni Isten igényeinek. Az ember azt kérdezi magától, hogyan lehetne neki segíteni.

Ilyenek nagyon hálásak, ha meghallgatjuk őket. Ezért az első lépés meghallgatni és éppen a buzgóságára vonatkozó megnyilatkozásait visszatükrözni, majd pedig az érzelmeit. Ennek hatására lassankint felszínre jön élményeinek másik oldala: a hűség tudata helyett előtérbe kerül a letörtség érzése. Ahelyett, hogy Isten akaratáról beszélné, észreveszi, hogy emiatt kínozza magát. Az evangélium követelményeire irányzott jóakarata helyett figyelme a lelkiismeretfurdalást veszi észre. Jóakarátú erőfeszítése helyett az állandó elégedetlenség és tehetetlenség érzése kerül előtérbe. Ez már lényeges eredmény, mert közelebb érzi magát a valósághoz.

Ha hosszas beszélgetés folyamán már ráeszmélt érzelmeire, egy összefoglaló visszatükrözésre kerülhet sor. Rá lehet mutatni például, hogy kezdetben a hűség iránti vágyát fejtegette, és végül tudomást vett saját lelkiállapotáról.

Ilyen esetekben a szülőkhöz való viszony át szokott tolni Istenre. Lehetnek túlságosan igényes szülők, akik mindent állandóan kifogásolnak. Ezáltal gyerekeikben folytonos lelkiismeretfurdalást fejlesztenek ki. Minthogy meg szeretnék nyerni szüleik szeretetét, elfogadásra és elismerésre vágnak. Hibáik jóvátétele érdekében semmilyen erőfeszítéstől sem riadnak vissza, eleget akarnak tenni követelményeiknek, vagy állandó szolgálatukkal kedvükben járni. A remélt eredmény nélkül túlságosan sokat tesznek, majd akarathiányról panaszkodnak. Minden feltétel nélkül vállalják a szülők javát szolgáló követelményeket, és mindenért magukat vádolják.

Ez a körülmény vallási életükre is rányomja bélyegét. Istent feltétlenül jónak tartják. Javunkat akarja. De követelményei, mint az evangélium, a parancsolatok, a tökéletesség elérése stb. részükre elérhetetlennek tűnnek fel. Kínozza őket a rosszalásától való félelem, aggódnak, hogy

elveti őket. A büntetés, de különösen a pokol gondolata bántja őket. Erőfeszítésük egyre növekszik, hogy hibáikat jóvátegyék és bocsánatot nyerjenek.

Mindennek az az oka, hogy Istenről alkotott képük a szülőkről kialakult kép következtében eltorzult. A szülők objektív magatartását nem akarom tárgyalni. Csak azt mondom, hogy az otthon követelményeit túlhajtott módon élték meg, és következményeit szenvedik. Azt sem akarom állítani, hogy a gyerekekkel szemben nem szabad követelményeket támasztani. Itt istenképük elferdüléséről van szó. Istenről alkotott képük látszólag nagyon jó. Szerintük javukat akarja, és azért kíván annyit. Kiváló Isten. De emögött a jóság mögött rejtőznek el hibái: nem hagyja őket még csak lélegzethez sem jutni, hibáztatja őket, követelődző, letapossa őket, kisebbségi érzést kelt bennük, büntetéssel vagy végül pokollal fenyeget. Élményük szerint nem olyan jó, mint mondják, bár pillanatnyilag nem képesek bírálni, mert azt káromkodásnak tartanak. Az első parancsolat elleni bűnnel vádolnák magukat, ami szerint teljes szívünkkel kell Istent szeretnünk. Tudat alatt mint rossz Istent élik meg.

Hogyan lehet ilyeneknek segíteni? Tegyük fel, hogy visszatükröző feleletek hosszú folyamata eredményeképpen a mértéktelen lelkiismeretfurdalás és a túlzottan megélt követelmények már tudatosultak. Nagyon óvatosan lehet továbbmenni. Nem szabad könnyedén pszichológiai értelmezéssel a vallási állapotot közvetlenül az otthoni helyzettel hozni kapcsolatba. Önkéntelenül támadásnak minősítené. Az apostolkodásnál a szeretet és a szívélyes légkör mindennél fontosabb, mert Isten, a mi Urunk, a szeretetben nyilvánkozik meg, kíméletlen és zord légkörben távol marad.

De ha a viszony jó és elég bizalmas, lehet valamit megkísérelni. Meg lehet kérdezni, hogy szülei nem voltak-e túl igényesek. Rá lehet vezetni tények elmondására. Ha ez tudatossá válik, lehet a párhuzamra utalni: igényes apa, igényes Isten, vádoló apa, vádoló Isten. Meg lehet kérdezni, hogy nem lát-e az apjával szemben fennálló és Istennel kapcsolatban megélt körülményekben valami hasonlóságot. Nem baj, ha a válasz tagadó. Csak vissza kell tükrözni: „Nem látsz semmi kapcsolatot.” A mag el van vetve. Időt kell hagyni, önmagának kell rájönnie. Nem szabad,

hogy bírálattal találja magát szemben. Azonfelül, még ha az ember gyanít is valamit, mindig megmarad a személy misztériuma, amit tiszteletben kell tartani.

Amennyiben a bizalom légköre megengedi, meg lehet kérdezni, hiszi-e, hogy Isten szereti. Igenlő válasz esetében feltehető a kérdés, hogy egy annyira igényes Isten, aki lelkiismeretfurdalással kínozza, valóban szereti-e. Ez a kérdés tulajdonképpen már az interpretáció határán van. Ugyanis bizonyos ellentmondás van abban, ha azt mondjuk, hogy Isten szeret, mégis gyötör vele szemben a bűntudat, bármennyit tettünk érte teljes jóakarattal. Az interpretáció ezt az ellentmondást kidomborítja és megvilágítja. Ha viszont arról vesz tudomást, hogy nem hisz Isten személy szeretiében, már valami lényegeset pillantott meg.

Eddig a pontig az evangéliumra való hivatkozás nélkül kell eljutni, és el kell kerülni az illető személyes helyzetére vonatkozó legcsekélyebb megjegyzést is. Csak ezután érkezett el a tanúságtétel ideje, amikor helyet lehet adni Isten megváltó szavainak, mert saját gyöttrő lelkiállapota és istenképének eltorzulása már tudatossá vált. Az evangélium azt hirdeti, hogy Isten a szeretet. Ő szeretetét nemcsak színleli; nem lép fel túlzott követelményekkel, hanem valóban szeret. Ezt azonban nem lehet általánosított formában állítani, mert ítélet volna. Tanúságot kell tenni, ami az illetőnek több szabadságot biztosít, és sokkal személyesebb. A tanúság elsősorban Isten jóságában való hitből áll. Valahogyan így lehetne megfogalmazni:

— Hiszem, hogy Isten jó. Követelményeivel nem terhel, szeret és hagy élni. Elfogad olyannak, amilyen vagyok. Még ha rosszabb volnék is, elfogadna. Érzem, hogy nem akar eltaposni. Azt óhajtja, hogy boldog legyek, magam irányítsam életemet, és ő elfogadja, amit az életemmel csinálok. Ha jobb akarok lenni, mert arra van kedvem, örül neki, de nem siettet, neki van ideje.

Ha voltak negatív tapasztalataink, azokról is tanúságot lehet tenni. Az ember elmondhatja, hogy Istent szintén kicsit igényesnek érezte, de rájött, hogy a követelmények saját múltja behatására önmagában gyökereznek. Felül tudott-e kerekedni rajtuk vagy nem. Most már nem Istennek tulajdonítja, amit azelőtt őrá vetített ki, tudja, hogy saját érzelmein alapszik. Azt is lehetne mondani, hogy az

ember büntudata ellenére hisz Isten személy szerinti szeretetében; ha nem is érzi, de hiszi, mert az evangélium hirdeti.

Azután kerülhet sor a másakra vonatkozó tanúságtételre:

– Hiszem, hogy Isten szeret téged, elfogad és értékeli. Elfogad olyannak, amilyen vagy. Nem sürgős neki, hogy megjavulj, vagy egyre tevékenyebben szolgálj neki. Örül, ha boldog vagy. Ha egyáltalán kíván valamit, hát azt, hogy boldog légy. Meg vagyok győződve, hogy még akkor is érdektelenül szeret, ha gyenge az akaratod, vagy ha egyes követelményeknek nem tudsz megfelelni. Egyetlen gyengesége, hogy szeret téged, más semmi.

Meg lehet említeni, hogy Jézus ellenszolgáztatás nélkül bocsátott meg a jobb latornak, és már aznapról ígérte neki az örök élet közösségét. Jézusnak a bűnös asszony iránti nagy szeretetére is lehet emlékeztetni, mikor Simon házában világosan kijelentette, hogy elég szeretni, mert a szeretet eltörli a vétkeket. Azt is fel lehet hozni, hogyan bocsátott meg Jézus Péternek, és hogyan hangsúlyozta állandóan, hogy az Atya nem tart haragot, nem bosszúálló, hanem megbocsát, és mérhetetlen szeretete meghaladja a tékozló fiúról szóló példabeszédben említett atya szeretetét.

Hiszem, hogy az ilyen tanúságtétel az evangélium jó hírének hirdetése. Így lehet Isten megváltó ígéit egy beszélgetésben a másikkal közölni. Gyónatáskor Jézus Krisztus nevében közvetlenebbül szoktam a gyónónak kijelenteni, hogy szereti, és – amennyiben úgy érzem – meg van vele elégedve. Ennek azonban sohasem szabad rutinszerűvé válni. Ez szent dolog, és az evangélium jó hírének az igehirdető szívéen át kell a másikhöz eljutni.

Képzelnék el most ugyanazt a találkozást más módon. Mielőtt az illető személyt meghallgatta volna, valaki azt mondja neki, hogy Isten jó, és „minden embert szeret”. Ezt, minthogy az illető maga is apostolkodik, úgyis tudja, és talán már sokszor mondta másoknak is. Részére nem lesz Isten szeretetének életet adó hirdetése. Hiányzik az előzetes emberi kapcsolat. Előzőleg nem volt alkalma kifejezni magát és életkörülményeit elmondani. A meghallgatás által döbben rá, hogy nem hisz Isten iránta való szeretetében és jóságában. A tantételekről, hogy „Isten a szeretet”, „Isten minden embert szeret”, meg van győződve,

de vétkeiségének tudata, a túlzott követelmények érzete és a kisebbségi érzése azt mutatja, hogy nem hisz Istennek iránta való személy szerinti szeretetében. Mielőtt az evangéliumot fel lehetne említeni és a hitben részesíteni, ezt a realitást kell meglátnia. Ezért kell neki alkalmat adni, hogy őszintén kibeszélje magát, és minden napfényre kerüljön. Akkor Isten szeretetének Jézus Krisztusban kinyilatkoztatott jó híre új kilátást nyit meg előtte, nem is véve számításba az emberi kapcsolat létesülése által okozott nyereséget. Így lehet hitünket másokkal megosztani.

2. A szenvedélyesekkel

1. Gyakran megessik, hogy barátok társaságában, étkezésnél, tanácskozás közben vagy beszélgetés folyamán valaki indulatosan néhány agresszív állítást enged meg magának, vagy kritikus és kihívó módon kezd vitatkozni. Az ember önkéntelen reakciója, hogy kiállva a harcmezőre védekezik, vagy ellentámadásba megy át. Ezáltal ugyanazon a síkon üti fel táborát, és aláveti magát az ellenszegülés szellemének. Ilyen légkörben vallásos dologról szó sem lehet. Vajon mi ilyen helyzetben a helyes magatartás? Véleményem szerint még igazságtalan támadás esetében is nagyon ritkán helyénvaló a védekezés. Ha ugyanis a támadó szenvedélytől fűtött, nincs gondolkodásra képes állapotban.

Habár nem dolgoztam tudományos céllal, sokszor szerettem volna beszélgetéseket hangszalagra felvenni. Azért nem tettem meg, mert összeférhetetlennek tartom a közvetlen személyes kapcsolattal. Így hát nem állnak rendelkezésemre hangszalagra felvett beszélgetések. Azonban sikerült egy pszichológus és kliense közti hűségeen visszaadott beszélgetést találni.* Az illető hölgy közvetlenül a pszichológia ellen kel ki. Támadja magát a pszichológust, valamint foglalkozását. A pszichológust nem lehet kihozni sodrából. Tény, hogy a köztük levő viszony egészen különleges, ilyesmi az életben sohasem ismétlődik meg ugyanúgy. Mégis megfigyelhetjük, hogy a pszichológus befogadó magatartásával hogyan fordítja meg türelmesen az érmet.

Kliens: 1. Tudom, hogy erre a pontra vonatkozólag nem fog velem egyetérteni. Tudom azt is, hogy a pszichológusok és a pszicháterek nem helyeslik az ilyen véleményeket. Minden, ami

* Psychothérapie et relations humaines Vol. II. 83—87.

a pszichológia terén megjelenik, azt hirdeti, hogy az emberekre mindent rá kell hagyni, csináljanak amit akarnak. Tehát erkölcsi relativizmust tanítanak. Jól tudom, hogy az én eszméim nem divatosak, de ez nem érdek

Pszicho-

lógus: 1. Önnek az a benyomása, hogy minden pszichológiail kiadvány valamiképpen az erkölcsöt igyekszik aláásni.

Kl.: 2. Az a benyomásom? Azt hiszi, hogy pusztán benyomásról, merő véleményről van szó?

Psz.: 2. H-hm. Ez nem benyomás . . . Itt tényekről van szó.

Kl.: 3. Természetesen.

Psz.: 3. H-hm.

Kl.: 4. Vegye kezébe bármelyik könyvet. Menjen el az egyetemi könyvkereskedésbe, mutasson nekem csak egy könyvet, amelyik erkölcsi szempontból többé-kevésbé nem romboló.

Psz.: 4. Minden, amit ön olvasott, többé-kevésbé romboló.

Kl.: 5. Van ok azt gondolni, hogy nem minden reprezentatív a maga terén, ami az egyetemi könyvkereskedésben található?

Psz.: 5. Ön nem lát semmi okot.

Kl.: 6. Ha az egyetemi könyvkereskedésben kapható könyvek nem reprezentatívok, kérдем, hol árulnak ilyeneket?

Psz.: 6. Ha azok a könyvek nem adnak képet az egész helyzetről hol kellene keresni.

Kl.: 7. Persze.

Psz.: 7. Erre az ügyre vonatkozólag önnek olyan biztos értesülései vannak, hogy további kételkedésre nincs oka.

Kl.: 8. Jól van, hallgasson meg, ezen a téren nem vagyok szakember. De figyelemreméltó, hogy valahányszor egy pszichoanalízissel foglalkozó könyv kerül a kezembe, célzásokkal vagy közvetlen burkolt támadással van tele a hagyományos erkölcs ellen.

Psz.: 8. Ami könyvet csak kezébe vesz, ugyanazt a lázító irányt képviseli.

Kl.: 9. Határozottan.

Psz.: 9. H-hm.

Kl.: 10. Értem, ön nyilvánvalóan nem látja ugyanúgy. Minthogy pszichológus, nem láthatja a támadást ott, ahol én látom. A tény, hogy ebben a szakmában specialista, befolyásolhatja a szempontját. Be kell ismernünk, hogy szakmánknak mindnyájan valahogyan rabjal vagyunk. Értsen meg helyesen. Nem azt akarom mondani, hogy ön saját maga — teóriái és írással — erkölcsromboló.

Psz.: 10. Ön nem sorol engem az erkölcs ellen lázító írók közé, de azt hiszi, hogy szakmám káros hatásából nem tudom magam kivonni. Akik egy körön belül vannak, kevésbé képesek a körön belüli dolgokat meglátni.

Kl.: 11. Igen, helyes . . . Ön, mindennek dacára, nem képes kivonni magát szakmájának befolyása alól.

Psz.: 11. Jobban mondva, aki nem specialista, tárgyilagosabban tudja a dolgokat megítélni.

Kl.: 12. Bizonyos szempontból, Igen. Nem minden tekintetben. Előrebocsátom, hogy műszaki szempontból nem vagyok szaktekintély.

Psz.: 12. De más szempontból előnyösebb helyzetben van.

Kl.: 13. Valóban, ez a véleményem.

- Psz.: 13. H-hm.
- Kl.: 14. Tudatában vagyok, hogy állításom alapján nagyon önhittnek látszom. Ennek ellenére azt hiszem, hogy tényekről van szó.
- Psz.: 14. Nem szeret önhittnek látszani, mégis úgy látja, hogy tagadhatatlan tényekről van szó.
- Kl.: 15. Természetesen — ahogy már mondtam — sokan nem lesznek velem egy véleményen, ez kikerülhetetlen.
- Psz.: 15. Hogy más-más személy különbözőképpen látja a dolgokat.
- Kl.: 16. Egyesek nem találnak semmi rosszat ezekben a könyvekben. Sőt igazolva látják helytelen viselkedésüket.
- Psz.: 16. Akik . . . azaz a rosszak természetesen fogják találni. (Szünet)
- Kl.: 17. Nem mondom, hogy mindenki rossz, aki ezeket a könyveket másképp látja.
- Psz.: 17. Nem pontosan ezzel a szóval nevezné meg őket.
- Kl.: 18. Nem tudom minek minősíthetném őket. Akik a könyvet olvasák és akiknek tetszik, nem mind romlottak. Természetesen az íróik sem.
- Psz.: 18. H-hm.
- Kl.: 19. Feltételezem, hogy az emberek nagyrésze naív. Nem vesznek tudomást annak burkolt jelentőségéről, amit mondanak és hisznek. A legtöbb ember tudatlan és felületes, nem szükségszerűen rossz. Orruknál fogva hagyják magukat vezetni. Ennek tulajdonítható az erkölcsi katasztrófa, amiben élünk.
- Psz.: 19. A világ jelen helyzetét szemlélve ön azt látja, hogy tele van hiszékenyekkel, tudatlanokkal, felületesekkel . . . és egyesek talán még annál is rosszabbak.
- Kl.: 20. Nem hiszem, hogy ez csak a jelenre vonatkozik. Tudomásom szerint mindig így volt.
- Psz.: 20. A jók és az igazak mindig kisebbségben voltak.
- Kl.: 21. Elenyésző kisebbségben.
- Psz.: 21. H-hm.
- Kl.: 22. Önhittség lenne, ha az ember ebbe a kisebbségbe tartozónak képzelné magát.
- Psz.: 22. Ha jól értettem, ön nem akar önhittnek látszani . . . mégis kénytelen a kisebbségbe sorolni magát.
- Kl.: 23. Jó,jó, doktor úr, most már látom, hogy dilemmába kerültem.
- Psz.: 23. Dilemmába.
- Kl.: 24. Ha igent mondok, önhitt vagyok. Ha nemet, ellentmondok magamnak.
- Psz.: 24. Nehezebbre esik választani a két rossz közt.
- Kl.: 25. Ó, talán meg tudom oldani a dilemmát.
- Psz.: 25. H-hm.
- Kl.: 26. Nem tudom, hogy megoldás-e. Attól tartok, hogy következtetés. Talán helyes következtetés. Lehet, hogy önhitt vagyok, persze nem szándékosan: anélkül, hogy tudatos lett volna, anélkül, hogy egészen tudatos lett volna.
- Psz.: 26. Ez nehéz következtetés . . . de . . .
- Kl.: 27. Ó, ön jól tudja.
- Psz.: 27. Úgy látja, hogy nem lehet elkerülni.
- Kl.: 28. Legcsekélyebb szándékom sincs, hogy elkerüljem. Szembe akarok nézni tévedéseimmel. Hajlandó vagyok felismerni őket. Azonban nem vagyok hajlandó beismerni olyan dolgokat, ami nem az én hibám. Ami mások hibája . . . (Szünet) . . . Igen,

ez . . . talán az én hibám . . . Ez az, ami főnökömmel szembeállt . . . és a társaimmal . . . Gőgösnek látszom, az is vagyok.

Psz.: 28. Úgy látja, hogy ez saját helyzetének a nyitja. Valami, aminek nem volt teljesen tudatában.

Kl.: 29. Igen, . . . azaz . . . alapvető probléma. Nem is egészen új meglátás. Valahogyan . . . öntudatlanul . . . jól van . . . nem is teljesen öntudatlanul . . . úgy láttam . . . hogy sajátmagamat előtérbe kellett helyeznem, úrnak lenni a helyzeten, jobbnak látszani a többinél. Első akartam lenni. Mindig megvolt bennem ez az igény. Már mikor iskolás voltam — ahol minden fegyelem és emlékezet volt — . . . nem is volt minden fegyelem, hanem egy bizonyos fegyelem, az előírások pontos betartása. És most! Jaj! Messze vagyok attól, hogy első legyek. Első vagyok a kudarcban. Nem lennék itt, ha nem úgy lenne. És talán ez az, ami annyira kritikussá, néha mintegy bárdolatlaná tesz. Minduntalan ez történik!

A minap például egy hölgy járt körbe a kerületünkben, az iskolában egy úszómedence létesítésének ügyében. Én kiálltam vitatkozni azzal az asszonnyal, akit még sohasem láttam, és valószínűleg nem is fogok többé látni. Egy tervbevett uszoda miatt! Érti? És képzelje, nem is a pénz miatt, mert csak a háztulajdonosoknak kell majd fizetni. És még ha mindenkit kényszerítenének is a fizetésre, valószínűleg mi már nem is fogunk ott lakni, mikor ennek a kivitelezésére kerül sor.

Psz.: 29. Ön rájött, hogy egyrészt kritikus magatartása, elsőbbségi vágya, sajátmagának előtérbe helyezése és másrészt a munkahelyen fennálló nehézségei közt összefüggés van.

Kl.: 30. Igen, ez világos. Rögeszmévé vált bennem. Mielőtt ráeszmélnék, már akár közvetve, akár közvetlenül támadást indítok valaki ellen. Másrészt, mit csináltam most a beszélgetés alatt? . . . Bocsánat, látom, hogy letelt az idő . . . Ahelyett, hogy a saját problémáimat, saját egyéniséget vitattuk volna meg, mit csináltam? Haszontalan támadást indítottam a pszichológia ellen. És nemcsak a pszichológusok, vagy egy meghatározott képviselőjük ellen, hanem maga az egész pszichológia ellen. És ezt a szakma egyik képviselője előtt. Aprópó, Ön nagyon udvarias volt. (Felkel) Mert . . . a furcsa az, hogy az egész beszélgetés alatt tudatában voltam helytelen magatartásomnak . . . De nem tudtam megállni. Olyan voltam, mint egy megszállott. Az egész mintegy automatikusan következett be. (Távozás közben az ajtóból) De mindennek dacára a pszichológiára vonatkozó véleményem mégis ugyanaz. Jól van, ez nem fontos. A viszontlátásra.

Ebben a beszélgetésben a kliens támadása dacára állandóan jó a kommunikáció. A pszichológus sohasem reagál a támadásra, hanem csak visszatükrözi a kapott közlést.

A kliens egy általános érvényű állítással kezdi a beszélgetést, amiben a pszichológiát erkölcsstelennek bélyegzi meg. (Kl. 1.) A pszichológus (Psz. 1.) a mondottakat mint

az illető hölgy „benyomását“ ismétli meg; minden pszichológiai kiadványt erkölcsstelennek tart. A kliens felfogja a különbséget (Kl. 2.), de belső élményeivel nem akarja kapcsolatba hozni, és egy kérdéssel rámutat objektív állítására. A kliensnek ez volt a mondanivalója. Ezért a pszichológus ezt megismételve átsiklik felette. (Psz. 2.) A (Psz. 3.) „H-hm“-je azt jelenti, hogy megértette, elfogadja mint közölnivalót, és nem akar vitatkozni, de pillanatnyilag véleményét sem akar nyilvánítani. Ez tudomásulvétel. Jegyezzük meg, hogy a kliens egy kérdést vetett fel (Kl. 2.). Kérésre az ember igyekszik felelni. A mindennapi életben ragaszkodunk gondolataink kifejezéséhez. Itt a pszichológusnak más az álláspontja. Érdeklődése kliensére összpontosul. Ettől sem a pszichológia, sem saját személye, sem a kérdés, de még a tárgyi igazság sem tudja eltéríteni. Csak arra hajlandó figyelni, amit a másik ki akar fejezni. Ez (Kl. 5.)-ben megismétlődik:

– Van ok azt gondolni, hogy nem minden reprezentatív a maga terén, ami az egyetemi könyvkereskedésben található?

– Ön nem lát semmi okot – mondja a pszichológus. A kérdés értelme valójában egy pozitív állítás: semmi ok sincs erre. A pszichológus tudomásul veszi és visszatükrözi, csak annyit tesz hozzá, hogy a kliens nem lát semmi okot, ami által újra saját belső világához vezet vissza.

Kl. 8-ban a hölgy ismét észreveszi, hogy a pszichológus az objektív tényre vonatkozó véleményre vonatkozólag nem nyilvánít véleményt. Ő maga viszont kitart a pozitív tények mellett, és nem akarja elismerni, hogy az ő egyéni kritikájáról van szó. A pszichológus továbbra is visszatükrözi a mondottakat. (Psz. 8.)

Kl. 10-ben a hölgy kezdi észrevenni a két állítás közti ellentétet. Előző támadó véleményét megismétli, de ugyanakkor mentegeti magát, mondván, hogy a pszichológus írásait nem akarja erkölcsrombolóknak bélyegezni. A pszichológus viszont megismétli a két állítás közti ellentmondást. (Psz. 10.)

– Ön nem sorol engem az erkölcs ellen lázító frók közé, de azt hiszi, hogy szakmám káros hatásából nem tudom magam kivonni.

A kliens újra hangsúlyozza a specialistákra vonatkozó véleményét. (Kl. 11.) Ezután a pszichológus rámutat az

érem másik oldalára. Ha a specialista előnytelenebb helyzetben van, az azt jelenti, hogy a laikus jobban ért hozzá. Ez az első megvilágító visszatükrözés. Ez a válasz konkrét formáinak harmadik csoportjába tartozik, a megismétlésen és az érzelmekre vonatkozó utaláson kívül. Psz. 12-ben még világosabban mutatja, hogy a hölgy hozzáértőbbnek nyilvánítja magát.

– De más szempontból előnyösebb helyzetben van.

A kliens jóváhagyja (Kl. 13.), és azután közvetlenül ráébred, hogy önmagáról fölényes képet adott. (Kl. 14.)

– Tudatában vagyok, hogy állításom alapján nagyon önhittnek látszom . . .

A pszichológus megismétli, hogy a páciens fenntartja ellentmondásának mindkét pontját. (Psz. 14.) A kliens észreveszi, hogy vádolt, és enyhíteni próbálja a dolgot. Az emberek tapasztalatlanságának és tudatlanságának tudja be a rosszat. (Kl. 15-21) Ezáltal másokhoz hasonlította magát és akaratlanul ismét kiemelte fölényét, legalább is az okra, az „emberek“-re vonatkozólag. Ez alkalommal már az emberiség nagy részénél különb. A pszichológus válaszában leszögezi az új helyzetet. (Psz. 22.)

– Ha jól értettem, Ön nem akar önhittnek látszani . . . mégis kénytelen a kisebbségbe sorolni magát.

Ebben a mondatban a pszichológus állítása feltételes: „ha jól értettem“. Ennek oka az, hogy most szembesíti előző állításával, ami szerint önhitt. Minthogy ez énjének le kicsinyítését jelenti, valószínűleg nem képes beismerni és más kibúvót fog keresni. A feltételesség szabadságot ad neki, hogy ha ki akar bújni, megtehesse. Másrészt jelezni akarja, hogy megállapítása csak visszatükrözés akar lenni. Ez sikeres, mert Kl. 23-ban a páciens határozottan elismeri ellentmondását.

Kl. 25-től kezdve a hölgy magatartása teljesen megváltozik és Kl. 28-tól kezdve olyan tényezőket kezd felsorolni, amelyek felismert gőgjét segítenek feldolgozni. Mikor a kliens azt kezdi feldolgozni, amire szüksége van, a pszichológus kevesebbet szól bele, és ő felismerve a múlt eseményekkel való kapcsolatot, elmondja azokat. Psz. 29-ben a pszichológus még rávilágít azoknak az elemeknek viszonylagos összefüggésére, amelyek önként nyilatkoztak meg.

Figyeljük meg, hogy távozóban megismétli a pszichológusokról való véleményét. Nem bírja türtőztetni magát.

Lehetetlen, hogy a pszichológus ne vette volna észre, de mégsem tesz rá észrevételt. Kedvezőtlen volna. Majd ráébred, ha egyedül lesz, talán az éjszaka folyamán. Másik említésre méltó körülmény, hogy bár a pszichológust általa nem képviselt véleményekkel támadta, ő mégsem esett bele a csapdába, és nem tér ki rájuk. A hölgy Kl. 30-ban azt mondja: „Ön nagyon udvarias volt.” Ez bizonyosság arra, hogy nem érzett ellentámadást. Ellenkezőleg elismeri, hogy megértésre talált. A pszichológus teljesen leszerelte agresszivitását.

Ez pszichológiai kezelés volt. Eközt és a mi vallásos jellegű munkakörünk közt különbség van. A pszichológus elvből nem tér le a visszatükrözés útjáról. Gyógyítani akar, és meg van győződve, hogy amennyiben kliense megfelelően kifejezésre tudja juttatni problémáit, azokat tudatosítva képes sajátmaga meg is oldani. Mi nem szorítkozunk kizárólagosan a meghallgatásra és a visszatükrözésre. De van egy körülmény, ami jelzi, hogy mikor térhetünk át a pusztá visszatükrözésről a tulajdonképpeni párbeszédre. Valahányszor partnerünk nem egészen nyugodt, közléseit meg kell érteni, és közléseit visszatükrözni. Mindegy, hogy milyen a lelkiállapota: zavart, panaszos, túlrad az örömtől vagy gyűlölettől, dühös vagy levert, szenvedélyes vagy fájdalommal teli. Bármilyen érzés tartja uralmában, megértésre szorul, és mindaddig társul kell szegődni hozzá, amíg érzelmeit kifejezésre nem juttatta, és meg nem nyugodott. Csak ha ez már megtörtént és hangulata békés, változtathatjuk meg magatartásunkat, és térhetünk át külső megnyilvánulásokra: a párbeszédre, a tanúságtételre vagy az emberi kapcsolatba lépés bármilyen más formájára. Ezeket előbb még megkísérelni sem érdemes.

2. Papok, szerzetesek, hitoktatók vagy azok, akik kifejezetten katolikus magatartásukról ismertek, gyakran vannak az Egyház, vagy Isten és általában a vallás elleni támadásoknak kitéve. Talán azért, mert az Egyház követeli a gyónást, amit az illető igazságtalannak és kellemetlennek tart. Máskor egy elvált ember ítéli el az Egyházat „lehetetlen törvényeiért”, mert nem érti, miért nem engedi meg a második házasságot. Az egyetemen sokan allergiások voltak minden iránt, ami katolikus, mert a középiskolában igazságtalanságokat szenvedtek el vagy szigorú, régi-módi nevelést kaptak. Állandóan találkoztam olyanokkal is, akik ugyanazokban az intézményekben kimondhatatlan

sok jót élveztek, de most az előzőkről beszélünk. Nagyon gyakran keletkezik összeütközés az Egyház intézményeivel egyik vagy másik képviselőjének tapintatlan bánásmódja miatt. Egyesek nehezményezik az Egyházban megvalósult változásokat, mások szerint pedig még nem volt elég újítás. Számtalan különböző eredetű panasz és kritika adódik.

Rendesen az első és spontán reakciónk a kritikát igazságos mederbe terelni: „Rendben van, de nem minden pap olyan“, vagy: „Sajnálatos, hogy ez megtörténhetett, de tekintetbe kell venni mindazt a jót, amit mások csinálnak.“ Ez a válasz szájalomkeltő hiba, mert védekezés. Bármily békés is a hangnem, a harcmezőn elfoglalt állás olyan, mintha visszavonulást akarna fedezni.

Sokkal józanabb reakció kicsit távolabb maradva azt keresni, vajon hol rejtőzik a beszélő problémája. Az első támadás rendszeren más okra mutat rá, nem az igazira. Ösztönösen kell megérezni, hogy mi van mögötte. Akivel egy pap rosszul bánt, a „papok“ vagy az „Egyház“ ellen fog beszélni. A panaszok rendszeren túl általánosak. Szükséges, hogy többet mondjon, részletekbe bocsátkozzék és elmesélje a konkrét eseményt, ami megbántotta. Meg kell hallgatni, és a mondottakat visszatükrözni, hogy az Egyház elleni düh helyett megértést érezzen, és bizalommal tudjon beszélni. Mindig érvényes marad a már említett szabály, hogy amíg valaki a szenvedélyek uralma alatt áll, kíséretre van szüksége. Ez türelmet és sok időt igényel. Sok, sok időt.

Mikor már kibújt a szeg a zsákból, azaz előkerült, ami az illetőt tényleg bántja, akkor lehet tanúságot tenni arról, hogy ugyancsak találkoztunk hibákkal az Egyházban. Ha valaki akár társaságban, akár egyénileg egyházi intézmények valóságos gyengeségeit hozza fel, meg szoktam említeni a nehézségeket, amelyekkel magam kerültem szembe. Ügyszintén az egyházi életre vagy személyekre irányuló kritikámat sem titkolom, amennyiben azt a diszkreció megengedi. Ilyesmihez soha sem hiányzott kellő anyag. Utána megmagyarázom, hogy harcolok a hibák ellen. Elismerem, hogy az Egyháznak, a papoknak, az intézményeknek, a törvényeknek és szokásoknak vannak fogyatékságai, és hogy adott esetben szenvedek alattuk. Ez emberileg sokkal inkább érthető helyzetet teremt. Akkor az Egyház már nem érinthetetlen, én pedig nem vagyok

tökéletes lény. Leszálltam a lóról, de megvan a lehetőség emberibb kapcsolatok felvételére. Szegény embertárs kezdek lenni, aki esetleg hibákat követett el, aki nehézségekkel küzd, és ha szorult helyzetbe kerül, egy segítő kézre is rászorulhat. Ilyenkor az, akivel beszélgetünk, könnyebben megérti az Egyházat, és általunk kerül vele kapcsolatba.

Ezután kerülhet sor a tanúságtételre: az Egyház gyengeségei által okozott szenvedés dacára hiszem, hogy Jézus Krisztus él benne. Hiszem, hogy ez az általa alapított Egyház, és hiszek az egyházi hierarchiában. Imádkozom érte. Elfogadom hibáival együtt. Harcolok megújulásáért, elfogadva, hogy nem tökéletes. Tanúságot teszek arról, hogy ismerek egészen kiváló papokat, rendkívül épületes példákna voltam tanúja, ami nagy segítséget jelent.

Megfigyelhetjük, hogy ezideig nem volt szükség általános vagy doktrinális kijelentésekre, amelyek természetükkel fogva vitára vezetnek. Ehelyett kölcsönös megértés és emberi kapcsolat létesült, ami az események és tantételek értelmezésének megközelítésére alkalmas alap. Csak ennek létesülése után szoktam tárgyi adatokat szolgáltatni vagy amennyiben szükséges, véleményt nyilvánítani. A megbeszélésnek ezen a fokon a másik befogadóképesége már biztosítva szokott lenni. Ilyenkor a kritika már az Egyházon belülről, megértéssel és mérséklettel jön.

3. Gyakorlati útmutatást a következőképpen fogalmaznék meg: Figyeljük meg, mikor merül fel környezetünkben az Egyház bármely részlege ellen irányított kritika. Ez bíráló jellegű kérdés is lehet. Vegyük komolyan, és mondjunk le arról, amit tenni vagy mondani szeretnénk. Tante remben vagy összejövületen ne folytassuk azt, amit magyarázni akartunk. Figyeljük meg, hogy az Egyház ellen intézett támadás mennyire érint személyesen. Ha igen, az nem rossz jel, mert az Egyházzal való szorosabb kapcsolatunk bizonyítéka.

Mellőzzünk minden véleménynyilvánítást, és csak visszatükrözéssel válaszoljunk, hogy a másik egészen ki tudja magát fejezni. Ehhez sok időre van szükség, esetleg húsz percre, de egy óráig vagy még tovább is eltarthat. Kíséreljük meg beleélni magunkat a másik élményébe: méltatlankodás, gúny, elégedetlenség vagy bármi más. Figyeljük meg, mikor mondott el már mindent, ami nyomja, hiszen azáltal nyugszik meg. Helyes nem azonnal megszó-

lalni, még egy kis szünetet tartva várni, hátha még felszínre kerül valami más is. Csak azután tegyünk tanúságot, lehetőleg valami hasonló jellegű egyéni surlódásról, de hangsúlyozva, hogy ennek ellenére hiszünk az Egyházban és hierarchiájában. Persze csak ha tényleg így érezzük, és az adott körülmények közt lehetségesnek tartjuk. Hagyjunk megint egy kis szünetet. Kérdésekre lehetőleg tanúságtétel formájában feleljünk, vagy kiemelve, hogy csak meggyőződésünkről van szó. Ez utóbbi biztosítja a másik szabadságérzésének megőrzését, és segíti, hogy teljesen biztosnak tartott véleményét esetleg meg tudja kérdőjelezni.

Csak ezután szabad tévedésekre rámutatni, vagy tárgyi eseményeket megtárgyalni. De ezzel nem kell sietni. Ha valakit meghallgattunk, amíg mindent el nem mondott, és azután el tudtuk mondani neki, ami velünk történt, kétségtelen, hogy kérdezni fog. Amit akkor mondunk, jól előkészített talajra fog hullani, és hosszú ideig elevenen fog megmaradni emlékezetében. Nem kell túl sokat magyarázni. Mondanivalónk már benne van testvéri szeretetünkben, mert kérdés nélkül meghallgattuk, emberi tanúságtételünkben, ami bizonyosságot tesz arról, hogy mi is alá vagyunk vetve a mindennapi élet nehézségeinek, és az Egyházban való hitünkben. A tények a szavaknál sokkal többet tanítanak.

3. Beszélgetés a szenvedőkkel

A legtöbb vallási bonyodalmat a rossz okozza. Konkrétan: a fizikai szenvedés, az igazságtalanságokkal szemben való tehetetlenség, a szerelmi bánat, a munkahelyen és az otthonban egymáshoz közel álló személyek közti megoldhatatlan feszültségek és a halál problémája. Egyszer-mászor találkozunk egy haláleset alkalmával levert barátokkal vagy rokonokkal. Talán egy beteg ágyánál állunk, aki most tudta meg, hogy gyógyíthatatlan. Esetleg rákos, pedig még fiatal és több gyereke van. Vannak megrendítő események, amikor az embernek majd megszakad a szíve. Más alkalommal fájdalomukban, méltatlankodásukban, felháborodásukban jönnek emberek tanácsot kérni. Hogyan irányítsuk a beszélgetést ilyen esetekben?

Elsősorban mindig a tényeken kell lehetőleg segíteni. Ha valaki vízbe esik, ki kell húzni, és csak azután lehet az eseten sajnálkozni. Szerencsétlenség esetében először a

mentőket kell hívni. De ha nem külső segítségről van szó, a leghatásosabb segítség, ha mi magunk elfogadjuk a másik fájdalmát. Elfogadjuk, hogy szenvednie kell.

Egy ízben egy baráti házaspárral beszélgettem. Elmondták, hogy utolsó gyerekük születése igen fájdalmas volt. Kezdetben nem volt orvos a közelben, és nem adtak fájdalomcsillapítót. Az asszony ismét várandós volt, és nagyon félt az újabb szüléstől. Beszélgetés közben megemlítettem, hogy újabban az orvosok megengedik, hogy a férj is jelen lehet a szülésnél. Ez szorosabban összefűzi a házastársakat, és együtt teljesebben tudják az apaságot és anyaságot megélni. Az asszony kijelentette, hogy a férje jelenlétét semmi körülmény közt sem szeretné. Ez a határozott állítás furcsának tűnt fel nekem. Magyarozatképpen azt mondta, hogy Gyuri, az ura annyira szereti őt, hogy szenvedését nem bírja nézni. Ő az utolsó szülésnél oly erős és tartós kínokat szenvedett — mondta —, hogy egészen ki-merült. Utána olyan sírógörcsöt kapott, hogy az orvosok nem engedték kivinni a műtőből, amíg meg nem nyugodott. Beengedték az urát. Nagy benyomást tett rá; mikor meglátta, megfogta a kezét és meggyőző erővel azt mondta: „Alice, ne sírj!”

— Gyuri nem bírta ki, hogy szenvedni lásson — ismételte az asszony —, annyira szeret, hogy ezt nem képes elviselni.

A férj óhaja, hogy ne sírjon, fájt az asszonynak. Belsőleg nem fogadta el felesége szenvedését. Ez annyira rossz hatással volt a feleségére, hogy újabb szenvedés alkalmával nem akarta őt kísértőül látni.

Tovább beszélgetve azt mondtam, hogy határozottan nagy szeretet jele jobban szenvedni a másik kínja miatt, mint a sajátjáért. A megosztás a szeretet mértékét mutatja. Mégis a legjobb az lett volna, ha szelíden megfogja a felesége kezét, érezteti jelenlétét, és belsőleg elfogadja, hogy azt a fájdalmat el kell viselni. Az asszony érezte volna a megértését, társaságát és a támaszát. A sírás elleni tiltakozást hallva úgy érezte, sem önmagát, sem pedig a fájdalmát nem fogadják el, ami pedig pillanatnyilag önmagának szükségszerű részét alkotta. Neki magának is igen nehezebbé esett szenvedését elviselni. Ha a férje elfogadta volna, mint egy fészekben megpihenve ő is könnyebben fogadhatta volna el. A férj az ő szenvedése miatti lázadást éreztetve növelte benne a fájdalmat és a magány érzetét.

Szűz Mária példája ugyanezt tanítja nekünk. Az Úr Jézust földi élete alatt feltűnés nélkül bizonyos távolságból követte, de megjelent a Kálváriára vezető úton. Várta az út szélén, szemébe nézett és megölelte. Jelen volt és elkísérte. Szégyenletes halálát már előzőleg elfogadta, ezért jelenléte már nem növelte fia fájdalmát. Az Egyház „Fájdalmas Anyának” nevezi, de nem gyötrődőnek vagy aggodalmasnak. A nem elfogadott fájdalom gyötrelmet okoz. Elfogadva is fáj, de lázadás nélkül. Ez az elfogadás volt az egyetlen segítség, amit Jézus abban a pillanatban az emberektől kapott.

Mikor az ember elfogadja a másik baját, megszűnik lázadni. Akkor képes tekintetét a szenvedőn rajta tartani anélkül, hogy zavarában kibúvókat keresne, anélkül, hogy megakadályozná a szenvedő önkifejezését vagy elűtné a témát. Panasz, tiltakozás, tanácsosztogatás vagy semmitmondó szólások nélkül, mint: „Majd elmúlik!” vagy „Felejtsd el!” vagy „Nem olyan rettenetes az!” — pusztán jelenlétével társul szegődve, hozzásegíti a másikat, hogy sorsába belenyugodjék.

Jézus Krisztus ugyanezt tette velünk. Sokan megkérdeztek már, hogyan magyarázza az evangélium az életben előforduló igazságtalanságokat, az ártatlanok meg nem okolható szenvedését, mikor annyi gonosztevő boldogan él. Néha azt felelem, hogy nem tudom. Csodálkoznak. Hogyhogy, egy pap nem tud magyarázatot adni? Nincs rá magyarázat, mondom alkalomadtán. Az egyetlen, amit tudok, hogy Jézus magyarázatok és a szenvedés megindoklása helyett szenvedéseinkben társunkul szegődött. Csatlakozott hozzánk. A Getszemáni kertben gyötrődött, míg lassan elfogadta szenvedését. Meg akarta osztani a mi szenvedésekkel telt sorsunkat.

Emlékszem, hogy papságom első éveiben számtalan emberi tragédiával találkoztam, főleg a gyóntatószékben. Néhány kivételes esetet leszámítva az események folyását nem tudtam megváltoztatni. Egyes esetekben lehetett volna segíteni, ha sok időt tudtam volna rászánni. Tanulmányaim és kötelezettségeim teljesen lefoglaltak, ezért képtelen voltam rá időt szakítani. Újabb és újabb tragédiák mindjobban bántottak és nyugtalanítottak, mert saját tehetetlenségemet egyre kevésbé tudtam elviselni. A szerencsétlenekkel szemben nem akartam érzéketlen lenni.

Nagyon jól ismertem egyes tanácsadók rutinját, akik gépiesen tudtak elcsépeelt szövegeket újra és újra változtatva megismételni. Példájukat nem akartam követni, de másrészt a belső gyötrődés sem volt megoldás. Néhány év alatt megtanultam, hogy a mások iránt érzett részvétel miatt nem kell gyötrődni. El kell fogadnunk, hogy nem tudunk minden szenvedést megszüntetni, és hogy vannak emberek, akiknek szenvedniük kell, bár szeretnénk fájdalmukat öröme fordítani. Ezzel a magatartással sokaknak tudtam segítséget nyújtani. Úgy érzem, hogy sok szenvedőnek, sőt még haldoklóknak is igen hasznos testvéri szolgálatot tettem. Csatlakoztam hozzájuk, melléjük szegődtem.

A legfőbb nyomorúság az elhagyatottság. A pokol az örökre magukba zárkózottak szenvedése. Örökre el vannak zárva minden Istennel való érintkezési lehetőségtől, minden emberi részvételtől és barátságtól, a szeretetnek legkisebb jelét sem tudják adni vagy kapni. A legfőbb jó viszont a kapcsolat teljessége: a mennyei lakoma. Mikor valaki érzi, hogy nincs elhagyatva, keserősége elolvad, mint a hó a tavaszi napsugárban.

Hogyan nyilvánul meg ez a társul szegődés? Nem szóbeli kifejezése a másik bajában való részvételnek. Nem magyarázatra, hanem tettekre van szükség. A szenvedés elfogadásának tanácsolása sem nyújt megoldást, mert megértés helyett ítélet érezhető ki belőle. A tanács gyakorlatilag azt a véleményt foglalja magába, hogy a másik nem fogadja el szenvedését. Bár ez rendesen megfelel a valóságnak, a bírálattal fájdalmat fájdalomra halmoz. Ezért az érintett aligha fogadja el. Akkor hát hogyan lehet a társul szegődés vágyát kifejezésre juttatni? Mondjuk azt, hogy csak sírjon nyugodtan? Sokszor megtettem, de nem járt sikerrel. Azonfelül a színlelés látszatát is keltheti. Ha az ember a kísértő szerepét akarja játszani, hősnek tünteti fel magát. Jobb a háttérben maradni. A szenvedőt egyszerűen és őszintén a középpontba kell helyezni: őt, a fájdalmát, a mondanivalóját. Mint már láttuk, türelmesen vissza kell tükrözni, amit a másik megél és közöl:

- Fáj neked — ha ez az amit kifejez.
- Sokat szenvedtél — vagy ehhez hasonlót lehet mondani annak megfelelően, amit kinyilvánít.
- Nehéz ezt elfogadni.
- Lázadsz ellene.

Elkísérni annyit jelent, mint tekintetünket a másik keresésére, felháborodására, megpróbáltatására összpontosítani anélkül, hogy bírálánk, tanácsolnánk, aggódnánk. Ez baráti magatartás. A nyugodt tekintet addig kell az illetőn és a szenvedésén tartani, amíg ez a tekintet az el nem fogadásból származó gyötrelmet el nem oszlatta. Mindaddig, amíg az elfogadást jelentő megnyugvást nem észleljük, túl korai a kísérő magatartást megváltoztatni és bármi mást mondani, mint ismételten arról biztosítani, hogy közölnivalóját hűségesen tudomásul vesszük, és szeretettel elfogadjuk. Minden egyéb eltér a tárgytól, hiábavaló elkalandozás, mert véget vet a kapcsolatnak és a bizalomnak. Egyszersmind önmagunk belső békéje hiányának is jele volna. Amíg a szenvedő meg nem oldotta gyötrelmét, fájdalmával és szenvedésével szemben nyugodt józanságot kell tanúsítani. Csak azután lehet bizonyosságot tenni arról, hogy az Úr Jézus szereti, elkíséri, vele van. Ha a szenvedő megérzi a baráti megértést, fogékonyabb lesz hinni Jézus jelenlétében. Akkor el tudja hinni azt is, hogy szereti, és fájdalmában bensőségesen kapcsolódik össze az Ő szenvedésével. Ez a barátság megtapasztalása következtében válik hihetővé. Ennek megérzése előtt az ilyen állítás annak a veszélynek volna kitéve, hogy sablonos kijelentésnek minősül. A hit közlésének a megértés, az elfogadás és a szenvedő melletti kitartás az alapfeltétele.

A tanúságtétel élményeink kifejezése. Ebben az esetben élményünk a hit. A hit, hogy az emberi szenvedés rejtély, hogy a szeretet a szenvedésben növekszik, és hogy Istennek mindent meghaladó szeretete érthetetlenül a kereszten teljeseedik be. Azért kell az Úr halálába megkeresztelkednünk, mert meg kell halnunk Jézussal, de ez a halál az életre vezet. Erről kell tanúságot tennünk, és nem arról, hogy mi is szenvedünk. Aki szenved, nincs abban az állapotban, hogy meghallgassa a másik megpróbáltatásait. Erről beszélve újabb követelményt állítunk fel vele szemben, holott pillanatnyilag a saját helyzete veszi teljesen igénybe. Elég kísérőül szegődni, és megosztani vele a hitet, hogy Jézus velünk van.

4. A keresőkkel

Mikor valakinek határoznia kell, de még nem lát tisztán, szívesen megbeszéli helyzetét barátjával. Ezért kellő megértéssel gyakran lehet olyanoknak segíteni, akik gon-

dolataikat akarják rendezni. Lehet, hogy valakinek kecsegtető munkaalkalom kínálkozik, ami azonban talán túlságosan nagy áldozatokba kerülne, el kellene adni házát, megváltoztatni társadalmi környezetét, az ország másik részébe költözni stb. Nem tudja, elfogadja-e vagy sem. Egy másod- vagy harmadéves hallgató nincs megelégedve szakjával és más pályára szeretne átmenni, de még nem tud határozni. Akadhat valaki, aki néhány évi házasság után a válás gondolatával foglalkozik, mert otthoni helyzete kétségbeejtő és reménytelen. A válásban azonban szintén nem lát megoldást. Felkereshet egy fiatal lány vagy fiatalember, aki hosszú évek után fel akarja bontani eljegyzését, mert bár szeretik egymást, fél, hogy mégsem egymáshoz valók, de a család már nagyon beleélte magát házasságuk gondolatába.

Ilyenkor nagyon sok tanácsadó tájékoztatást ad és a döntésre való kritériumokat, mint például: fontos számbavenni ezt vagy azt a körülményt, minden ettől vagy attól függ, tárgyilagosan tekintve jobb ezt vagy azt választani, ilyen és olyan okok miatt stb.

Kétségtelen, hogy egyes esetekben, pl. pályaválasztásnál vagy munkalehetőség eldöntésénél a tájékoztatás főbenjáró fontosságú. Mégis azt hiszem, helytelen ezzel kezdeni, mert ha egy barátunk beszélgetni jön, egészen más jellegű segítséget vár.

Aki egy választás kérdésében beszélgetni szeretne, annak tudatosan vagy öntudatlanul kétféle lehet a szándéka. Ha saját felelőssége alól keres kibúvót, a tanácskérés által barátja véleményére akar támaszkodni. Ebben az esetben a vélemény, a tájékoztatásra szolgáló adatok vagy bármiféle tanács által a másakra támaszkodva találja meg a biztonságát. Valószínűleg észlelhető a sóvárgása, hogy tanácsot, adatokat, tájékoztatást és védelmet találjon. De ez a biztonság tanácsadójától teszi függővé. Ezért helytelen egyszerűen kielégíteni.

Ha viszont az illetőnek egészséges felelősségérzete van, saját maga akar határozni, és minden tanácsot kellenül fogad. Sok embert hallgattam már meg, akik lehetőségeiket senkivel sem akarták megbeszélni, mert még sohasem találkoztak valakivel, aki felelősségükbe való beavatkozás nélkül képes lett volna segítségükre lenni. Ebben az esetben nem a szavak számítanak, hanem a tények:

– Nem akarlak befolyásolni, de úgy látom, hogy ez vagy az volna neked a legmegfelelőbb.

Szükségtelen tagadni, amit az illető valóban csinál. Barátja azért jött hozzá, mert becsüli, hisz barátságában, hiszi, hogy javát akarja, meg van győződve józanságáról. Ezért véleménye súlyosan esik a latba. Teljesen felesleges hozzátenni, hogy nem akarja befolyásolni, ha ugyanabban a mondatban meghazudtolja, amit állít. Mások azt mondják:

„A te helyedben én így és így tennék.”

Ez szintén illúzió. Aki így beszélnek, látszólag igen szoros kapcsolatról akarnak tanúskodni, mintha a másik bőrébe tudnák magukat helyezni. Pedig éppen fordítva tesznek: magukat helyettesítik be a másik elhatározásába. A másik helyét foglalják el, de nem tanulnak, hanem parancsolnak.

Meg kell értenünk, mi ilyenkor a helyes állásfoglalás. A segítség célja a barát teljes értékű felelősségteljes és önálló emberi ténykedésének a megvalósítása, önmaga megtalálása. Nem az elhatározást kell a figyelem középpontjába állítani, hanem magát a barátot. Nem az a lényeges, hogy mit határoz, hanem hogy az elhatározás belőle kiindulva, mint sajátja szülessen meg. Minden helyes, ami ezt előkészíti. Nem igazi segítség, ami az egyik vagy a másik lehetőség választását támasztja alá. Az indítékok kiegyensúlyozása helyett a megfontolás folyamatát kell serkenteni. Ezzel életét gazdagítjuk, és nem tőrjük ki a saját feladatából.

Tételezzük fel, hogy tanácsot kell adni egy ifjúnak, akinek a küszöbön álló házassága körül vannak aggályai: „Neked kell választanod, mert te fogsz vele élni.” Ebben a felszólításban kifejezetten kidomborodik, hogy az elhatározásnak az illető lénye mélyéből kell kiindulni. A választás alapja az ő kedve és érzelmei. Ez minden választásra érvényes. Ismertem valakit, aki pályaválasztásban volt tanácsadó. Megvizsgálta az érdekelt képességeit, és az eredmények alapján eléggé határozott véleményt adott, hogy milyen szakmában helyezkedjék el. Hogy az illetőnek mire volna kedve, az iránt nem érdeklődött. Azt nem tartotta fontosnak. Valószínűleg azt gondolta, ha megvan a kellő képessége, idővel a kedve is megjöhet. Helyesebbnek tartom, ha valaki előbb téved, és azután megváltoztatja

a hivatását, amennyiben ezáltal felelősségtudata növekszik, megtanulja lemérni a helyzetét, vállalni a kockázatot, sőt az esetleges tévedést, mert a szó szoros értelmében ez által válik egyéniséggé. Ennek ellenére nem akarom a jó tájékoztatás felmérhetetlen hasznosságát tagadni.

Csak egyetlenegy esetet tudok, amikor helyes magára az elhatározásra vonatkozó tanáccsal közbelépni. Ez akkor áll fenn, amikor valaki szenvedéllyel telve olyan elhamarkodott elhatározás előtt áll, amelynek végzetes következményei lehetnek. Ilyen például egészen rövid és átmeneti jegyesség után megházasodni, vak szenvedély hatása alatt határozni, egy hirtelen és talán jelentéktelen veszekedés miatt elválni. Azt hiszem, hogy kevésbé súlyos esetekben a meggondolás elősegítésére kell magunkat korlátozni. (Természetesen nem beszélek olyan esetekről, amikor elmebaj játszik közre.) Barátunknak azt kell számbavennie, amit érez, és leszűrni az indítékokat. Valószínűleg már sokszor meggondolta és újra átgondolta a lehetőségeket, a körülményeket és a motívumait. Az érvek és ellenérvek egyre bonyolultabban kavarnak a fejében. Ha a meggondolást egy bezárt spekulációból igazi élmények vonalára tudja átvinni, lassankint tisztábban fog látni. Ezért kell elősegíteni, hogy kifejezze magát. Meg kell hallgatni, és keresésében elkísérni. Tudjuk már jól, hogy ezt visszatükröző feleletekkel érhetjük el.

Ha a meghallgató barát ilyen figyelmet tud tanúsítani, akkor adhat tanácsot, tájékoztatást, adatokat, de csak hosszas meghallgatás után.

A visszatükrözést sok esetben kérdésekkel egészítettem ki, amikor a tisztán látás sokkal tovább késett, mint ahogy azt a helyzet megkívánta. Nagyon hasznos az után érdeklődni, mire van az illetőnek hajlandósága, mi okoz neki örömet. Tételezzük fel, hogy egy fiatalember az orvosi vagy a papi hivatáson tépelődik. Meggondolja a tárgyilagos követelményeket, keresi Isten akaratát, a tökéletesebbet stb. Szükséges és helyes az után is érdeklődni: „Mire volna nagyobb kedved?” A kedv és az öröm a természetes hajlamok és a belső erők összességének irányát fejezi ki. Ezért Isten akarata megnyilvánulásának tekinthetjük, feltéve, hogy beleértjük az emelkedettebb hajlamokat is, nemcsak a kényelmet és a lustaságot. Végeredményben ez a kedvnek nevezett hajlandóság összesíti mérlegelésünk eredményét. Ezé az utolsó szó a felelősségteljes ha-

tározat meghozatala előtt. Ezért hasznos fontosságot tulajdonítani neki, és felvetni a rá vonatkozó kérdést. A kedv adja meg a határozatnak a biztonságot és gyarapítja a szabadság érzését.

Ugyanazt a célt szolgálja egy másfajta, a képzelőtehetségen alapuló segítség. Két lehetőség közt vívódó barátomnak azt tanácsolom, hogy válassza ki az egyiket, és napokon keresztül képzelje magát bele. Hagyja képzeletét szabadon barangolni, élje magát bele a gondolatba, hogy már határozott. Tervezgesse a részleteket. Ha például a közt kell határozni, hogy menjen-e külföldre vagy ne, képzelje el, hogy elfogadta az utat. Gondolja el, milyen hatással volna élettársára, hogyan lehetne házukat értékesíteni, vagy mi mást csinálnának vele. Milyen lenne búcsúzásuk szüleiktől és barátaiktól? Az új ország nyelvén kell majd naphosszat beszélnie. Hogyan él az új környezetben, meg lenne-e elégedve, milyen az új haza, milyen új kapcsolatokat tud felépíteni, minek örülne és mit sajnálna? Bizonyos idő elteltével figyelje meg, milyen érzéseket vált mindez ki benne, tetszik-e, meg van-e elégedve, jó érzései vannak-e? Hagyja mindezt kibontakozni magában. Azután tételezze fel ugyanúgy a másik lehetőséget. Képzelje el a jövő körülményeket és figyelje meg, hogy mit érez. Tudatosítsa érzését, és hogy mennyire van ezzel az eltökélt szándékkal megelégedve. Végül hasonlítsa össze mindkét esetre vonatkozó érzéseit, és próbálja eldönteni, hogy a két közül melyik tenné boldogabbá, melyiknél érez nagyobb békét, melyiket érzi megfelelőbbnek. Ez a beleélés a kétféle lehetőségbe kikristályosíthatja és tudatosíthatja a lélekben élő motívumokat.

Ha valaki egy választással küszködik, nehéz döntés előtt áll, akkor teljesen belemerül önmagába. Szükségtelen beavatkozás arról beszélni, ami velünk történik. A tanúságtételre sem alkalmas ez a pillanat. Legfeljebb megkérdezhetjük, hogy mit érez Isten jelenlétébe helyezkedve a lehetőségekről.

5. A csend

Mielőtt ezt a fejezetet befejezném, a csendről, a beszélgetés lényeges mozzanatáról szeretnék néhány szót szólni. Az intenzív belső feldolgozás pillanataiban nagyon szükséges. A Szentírás is igen jól ismeri. Helye és jelképe a sivatag. A keresztény kinyilatkoztatásban a sivatag

csendje közvetlen kapcsolatban van a nagy belső változásokkal, megtérésekkel és isteni küldetések befogadásával. Keresztelő szent János megtérésre hívja fel a népet a Holt tenger közelében levő sivár helyen. Mózes a Sinai sivatagban kapja megbízatását. Jézus küldetésének kinyilatkoztatása és megvalósítása közt negyven napot tölt a sivatagban. Mindez teljes magány közepette hosszú hallgatással jár. Mi most a beszélgetés folyamán előálló csennel fogunk foglalkozni. Hasonlóképpen fontos és gyakorlatilag ugyanaz a szerepe.

A párbeszédben háromféle szünet lehetséges. Lehet kapcsolat hiánya, eleven kommunikáció és lehet a feldolgozó elmélyülés csendje.

Emlékszem, hogy a háború alatt a katonák mennyire féltek a csenneltől. Az állandó ágyúdörgés, a géppuskák zaja pontosan elárulta az ellenség hollétét és szándékait. A csennel viszont félelmet keltett. Az ellenség helyzetét nem lehetett megállapítani, és azt sem, hogy mit akar. Az ellenséges érzületen alapuló szünet a párbeszéd folyamán is félelmet kelt. Ha beszélgető társunk bizalmatlanságot érez vagy nem akar további adatokat szolgáltatni, néma hallgatásba burkolódzik, de belsőleg bírál, és mások előtt fog beszélni. A kapcsolat hiányán alapuló csennel legjobb esetben a kifejezés képtelenségének kínos jele. Minthogy az emberi kapcsolatok romlását idézi elő, mindig ártalmas. Az ilyen jeget meg kell törni. Legegyszerűbb feloldása a szünet tényének említése, pl.:

— Hallgatunk.

Ebben nincs kritika, az ok sincs meghatározva. Mint-hogy elősegíti a tudatosulást, különösen feszült közösségekben jó szolgálatot tesz. Ha nem támadó jellegű, egy tréfás megjegyzés is feloldhatja a feszült légkört.

Az intenzív kommunikáció csennelje nem igényel magyarázatot. Mikor az ember otthonosan érzi magát, mikor már mindent elmondott, amit akart, mikor már nincsenek korlátok, hanem a légkör szívélyes, akkor a csennel bőséges kapcsolatot jelent. Szerető harmónia tölti be a légkört, és a szívek szavak nélkül is megértik egymást. Ebben az esetben a csennel a szeretet hordozója.

Vallási dolgokról beszélgetve vagy más emberi közlés folyamán alapvető az elmélyülés és belső feldolgozás csenneljének helyes alkalmazása. A másik személy iránti

tisztelet és megértés követeli. Minden gondolkodás, de főleg amikor az ember személyes ügyeinek feldolgozásán fáradozik, introspektív pillanatokat igényel. Amikor valaki rájön valamire, még ha a világosság kívülről jött is, átgondolásra van szüksége, és az szünetet igényel. Abban a pillanatban minden szó megzavarhatja a belső feldolgozás folyamatát, és azért vagy nem talál meghallgatásra, vagy eltereli a figyelmet a fontosabb tárgyról. A másik személyes jelenléte azonban nem közömbös. Jelenlétében a meg-gondolás hathatósabb. Szavak nélkül tiszteletteljesen működik közre. Fontos, hogy tudjon hallgatni, és a másik gondolatmenete iránti türelmetlen kíváncsisággal ne törje meg a csendet. A másokra összpontosított magatartás szükséges annak a tudatosításához, hogy az illetőben történik valami. Aki elhallgat, nem értelmi levezetésekét csinál, érzelmi dimenzióját kell felfogni. Ösztönszerűen meg kell érezni, ami benne történik. Ennek elérésére a gondolatok világát elhagyva, a személy világába kell bejutni. Saját élményeinket mellőzve a másik belső folyamatának üteméhez kell alkalmazkodni. Ezt a magatartást igényli tőlünk a csend, mialatt a másik feldolgoz valamit magában. Különösen szent dolgokról beszélve fontos, hogy ilyenkor ne siessünk, hanem türelmesen hallgassunk.

Amennyiben valakit közelebbről érdekel, néhány gyakorlati tanáccsal szeretnék szolgálni. Figyeljük meg beszélgetésünkben a szüneteket, valamint a gyors beszélgetések ritmusát. A gyors beszélgetések rendszerint értelmi síkon mozognak, mindennapi dolgokra vonatkoznak, amelyeknek nincs szükségük belső feldolgozásra. Azok a beszélgetések, amelyek az érzelem világát érintik, rendszerint sokkal lassúbbak: mondjuk részvétnyilvánítások, tévedés beismerése vagy bocsánatkérés, azaz olyasminak a felhozása, ami nehezebbre esik az embernek. Figyeljük meg vallásos tárgyú beszélgetések ritmusát és szüneteit. Próbáljuk megérezni, hogy egy pillanatnyi szünet alatt beszélgető társunk vagy a társaság unott-e, feszült-e vagy belső munkával van-e elfoglalva. Az ilyen szünetek alatt lehet az egymás közti kapcsolat fokát lemérni. Miután a beszélgetés újra megkezdődik, ezt a mondottak alapján ellenőrizni lehet. Ha egy állításunk vagy kérdésünk a másikat tényleg érintette, hagyjuk nyugodtan, amíg újra el nem kezd beszélni. A feszült szüneteket oldjuk fel egy kedves vagy kellemes mondattal. Istenről vagy Jézusról csak akkor beszél-

jünk, ha a másik képes meghallgatni. Igyekezzünk ilyen befogadóképes légkört teremteni. Figyeljük meg magunkat, meg szoktuk-e érezni, mikor van a másinak egy kis szünetre szüksége, hogy befelé tudjon tekinteni. A szemlélődő magatartás még akkor is felkelti ezt a fogékony-ságot, ha elég beszédek vagyunk.

6. A szónok

A jó előadó vagy keresett hitszónok kapcsolatban van hallgatóságával. Ennek feltétele, hogy kölcsönösen néz-zék egymást. A szónok részéről a személyek iránt érdeklődő magatartást is igényel. Az emberi kapcsolatokban van valami titokzatos, jelenlétét meg lehet érezni. Tulajdonképpen a prédikációkban és bármilyen előadásban a hallgatósággal folytatott párbeszédnek kellene lenni. Ugyanis ilyenkor fennáll az elv, hogy a szónoknak előbb meg kellene hallgatnia a közönséget. Azért egyesek véleménye szerint a szentbeszédben is meg kellene lenni a kölcsönösségnek, vagyis az egyes jelenlevők hozzászólási lehetőségének. Erről nem akarok vitába bocsátkozni. Azonban a közönség megnyilatkozása elérésének van egy talán még mélyebb módja is. A jó szónok ismeri hallgatóságát, és az érzelmek lüktetését pontosan követi. Azonosítja magát velük, és ösztönösen megérzi, kitalálja és tudja, mit élnek meg. Emberi életük drámájának megértéséről van szó. A világban mindig nyitott szemmel jár, hogy belelásson a lelkekbe. Mikor prédikál, azzal kezdi, hogy leírja élményeiket és problémáikat, mintha ők maguk mondták volna el előzőleg, és csak visszatükrözné az általuk mondottakat. Úgy adja elő időszerű problémáikat, hogy kifejezve érzik magukat, és ráismernek saját helyzetükre. Mikor egy szónok megrója híveit, mindenkinek külön-külön eszébe jut szomszédjának vagy rokonainak minden hibája, és rosszmájúan derül annak felsorolásán, ami őt zavarja. Viszont ha az ember saját élményeit látja lefestve, és érzi, hogy a szónok őrá beszél, kapcsolat keletkezik köztük. Mindig nagy dicséretnek tartottam, ha egy előadásom vagy egyik könyvem elolvasása után valaki azt mondta: „Úgy érzem, hogy könyved azt fejezi ki, ami bennem él. Tudatára ébredtem sok mindennek, amit már régen érzek, de nem tudtam magamnak megfogalmazni.” Ha valaki úgy érzi, hogy a másik azt fejezi ki, ami benne él, és megérti, akkor megnyílik és fogékonyvá válik. Ezért, ha a szónok a

hallgatóságának lelkében sarjadó kis virág életét tükrözte vissza, meg is locsolhatja az evangélium áldásos esőjével. Nem technikáról van szó, csak a másokra összpontosított magatartásról, szociális megérzésről, amivel a hívek, a hallgatóság vagy a vele beszélgető ütőerén tartja az ujját. Ha a szónok tekintete mindig az élményekre irányul és nemcsak a törvény megtartására, sohasem lesz téma híjával, de nem is fog a szószékről korholni. Ugyanakkor az evangélium megértésében is nagy előrehaladást fog tapasztalni, mert az ugyancsak hallgatói emberi létét értelmezi. Hiszem, hogy ez a magatartás a valóban jó szónok titka.

Hatodik fejezet

KÉPESSÉG A KÖZÖSSÉGI MUNKÁRA

A keresztény hit közösségi jellegű. Az Egyház a keresztények által alkotott titokzatos test. A nagy keresztény közösség megszámlálhatatlan kisebb közösségből áll. Ezek élük és közlik a hitet. A mise alatt a résztvevők egy közösséget alkotnak. A család is az, a hitoktatók, hittanulók, az egyházmegye vagy az esperesi kerület papjai, egy kongresszus vagy lelkipraktikum résztvevői, sőt ha baráti összejövetel alkalmával kellemes társaság keletkezik, akkor a jelenlevők is közösséget alkotnak. Ahol emberek kapcsolatba kerülnek egymással, közösség létesül, még ha csak néhány óráig, pár percig vagy egészen felületes okból jöttek is össze. De amikor és ameddig kapcsolat áll fenn köztük, a közösségi törvények érvényesek rájuk nézve. A közösségek jó működése a hit közlésének nélkülözhetetlen alépitménye. Amennyiben jó a közösségben az egymás közti viszony és célja szempontjából helyesen működik, a hit közlésének tág tere van. Ha viszont nincs összhang, még akkor sem tudják egymást a hitben segíteni, ha együttlétüknek ez az egyetlen célja. Ezért azoknak, akik hitüket másokkal közölni szeretnék, ki kell fejleszteni a közösségi fogékonyságot, mindig meg kell érezni az egymás közti kapcsolat állapotát, hogy aszerint tudják megállapítani a hit közlésének lehetőségét. Ha a kapcsó-

latok nagyon feszültek, értelmetlen volna a hit átadására sok erőt fordítani. Előbb meg kell javítani a hit szabad folyásának az aléptímenyét. Szeretném itt a saját tapasztalataimat elmondani, hogy a közösségi fogékonyság kifejlesztésére felkeltsem az érdeklődést.

Mint ahogy a szeretet szent, úgy a közösségekben is van valami szent. A szeretetben az Úr van jelen, A közösség több személy egymás iránti szeretetének megnyilatkozására alkalmas hely. A hagyományos megfontolás sokat beszélt a szeretetről, de rendesen mint két személy egymáshoz való viszonyát vette tekintetbe: egy pohár vizet nyújtani a szomjazónak. Ma úgy látjuk, hogy a szeretet sajátosabb helye a közösség. Az evangélium az Egyház végcélját a mennyei lakoma formájában írja le: társaságban. Végső rendeltetésünk tehát közösségben szeretni. Ezért minden közösségi élet lépcsőfok a szentség kiteljesülése felé. Amennyiben azt elősegítjük, az Úr közénk való eljöveteleért dolgozunk.

1. A közösségi öntudat megteremtése

1. Hallgassunk meg három hitoktatót, akik évi munkájukat vitatják meg:

Pál: Ebben az évben a hitoktatás nem ment jól.

Péter: Nem, ne légy annyira pesszimista.

Pál: Nem, nem vagyok pesszimista, de miért ne lehetne beismerni, hogy nem jól dolgoztunk.

Péter: Nem az a baj, hogy rosszul dolgoztunk, hanem hogy későn kezdtük.

András: Kezdes vagy nem kezdes, a baj ott van, hogy kevesen voltunk.

Péter: Nem a hitoktatók száma a lényeges, hanem Józsi távolléte, aki mindig jókedvvel biztatótt minket.

Pál: Azt hiszed, hogy Józsi nélkül nem lehet jó a hitoktatás? Ez csak a te agyrémed.

Péter: Nem akarod elismerni, hogy ő nagyon lelkesített bennünket?

Pál: Igen, de azt történt, hogy mindegyikünknek több gyerekkel kellett foglalkoznia, ezért a csoportok nagyobbak voltak, a munka pedig több és nehezebb.

András: Világos, előre megmondtam, de nem hittetek nekem. Végre elismeritek.

Péter: Igen, de a több gyerek dacára is jobban ment volna, ha szorosabb kapcsolatban álltunk volna egymással.

András: Már félévkor megmondtam, de senki se hederített rá.

Ebben a beszélgetésben a személyek szemben állnak egymással. Senki sem fogadja el, amit a másik mond, sőt ellenérveket hoznak fel. Nem közösen építenek téglát tég-

lára rakva, hanem mindenki eltolja a másik által lefektetett téglát, és a sajátját rakja helyébe. Kölcsönösen bírálják egymást:

- Ne légy annyira pesszimista.
- Azt hiszed, hogy Józsi nélkül nem lehet jó a hitoktatás?
- Nem akarod elismerni . . .

Egymást okolják:

- Világos, megmondtam előre . . .

Egyes mondatok tagadással kezdődnek:

- Nem, mert . . . – Nem az a baj . . . – Nem a hitoktatók száma . . . – Ne légy pesszimista . . . – Nem vagyok . . .

Mások látszólagos igenléssel kezdik: „Igen, de . . . Ennek jelentése kétségtelenül az szokott lenni: „Helyes amit mondasz, de nem fontos. Neked végeredményben nincs igazad, mert a probléma nem ott van, ahol gondold. A fontos az, amit én fogok mondani.”

Ha a résztvevők közti viszonyt vesszük fontolóra, meg kell látni, hogy mindegyik meg van győződve a maga igazáról, és azért azt hiszi, hogy a másik véleményét joga van helyteleníteni. Mindenki tanítani akar, senki sem akar tanulni. A vélemények ütköznek, és a másik véleményét mindegyik akadálnak, fenyegetésnek, tévedésnek tekinti, ami ellen harcolni kell. Azonfelül mindegyik abszolút biztonsággal állít. Arra gondolnak, amit igaznak vélnék, de nem gondolnak a személyekre. Jobban mondva, önmagukat, saját véleményüket tartják szem előtt, és megfedkeznek a többiekről.

Mit kellene velük csinálni? Arra kellene tanítani őket, hogy a beszélgetés tárgyát és az egymás közt fennálló kapcsolatokat egyidejűleg vegyék tekintetbe. Mikor beszélnek, teljesen megfelelkeznek kölcsönös kapcsolataikról. Észre sem veszik, hogy egymást sértegetik, bírálják és visszautasítják, mert mindegyik a saját világában él, és nem figyel arra, ami a közösségben történik. A kiértékelés által lehet tudatosítani a történeteket, és hatást gyakorolni. Az említett beszélgetés után kiértékelés formájában kellene a beszélgetés módját kielemezni. Így ébredhetnek rá, mennyire képtelenek barátságos gondolatcserére.

A kiértékelés segítségével lehet egymás meghallgatását tanítani. Tudatosítani kell, hogy amíg mindegyik nega-

tív beállítottságú a másikkal szemben, nem lehet eredményesen beszélgetni. Egymás meghallgatása és visszatükröző válaszok adása a lényeg. Még ha a beszélgetés tárgyát nem is segíti elő, mégis nagyon építő mozzanat lehet. Csak így tudnak egy eseményt tárgyilagosan megbeszélni, mint például az említett hitoktatás felülvizsgálását. Egy beszélgetés nem folyhat le jól, ha a résztvevők nem szeretik egymást, vagy legalább témájukkal párhuzamosan nem tartják szem előtt a köztük fennálló viszonyt is. Képzeljük el az előző beszélgetést más formában:

Pál: Ebben az évben a hitoktatás nem ment jól.

Péter: Valóban, voltak nehézségeink.

András: Bennem is maradt valami elégedetlenség.

Pál: Ki kellene értékelni a munkánkat.

Péter: Igen, ki kellene elemezni a történeteket.

Pál: Tapasztalatokat nyújtana a jövőt illetően.

András: Úgy látom, hogy ebben az évben a körülmények nagyon nehezek voltak.

Péter: Igen, nagyon későn kezdtünk.

András: Hamar elmúlt az idő, és amikor ráeszméltunk, már késő volt.

Pál: Azonfelül több gyerekkel volt dolgunk, mint az előző évben.

Péter: És éppen ebben az évben kevesebben voltunk.

András: Igen, néhány hitoktató elment.

Péter: Érezni lehetett Józsi távollétét, aki mindig vidám légkört teremtett maga körül.

Pál: És sok kezdeményezés volt benne.

Péter: Úgy is van, ezért kevesebb kapcsolat volt közöttünk.

András: És csak az év közepe felé eszméltunk rá.

Péter: Valóban sokat késlekedtünk, mert csak februárban beszélünk erről először.

Pál: Világos, mindegyikünk a saját problémáiba volt elmerülve.

András: Minthogy a létszám nagyobb volt, több volt a nehézség.

Ebben a beszélgetésben ugyanazokat a tényeket említik meg, de a légkör teljesen más. A köztük levő viszony nagyon jó. Mindegyik elfogadja, amit a másik mond és hozzáad valami újat, egy adatot, ami az előzőleg mondottakat megvilágítja, igazolja vagy kiegészíti. Téglát téglára helyeznek, hogy közösen építsenek. Egymás szempontjait megosztva és kölcsönösen gazdagodva kapcsolatban állnak egymással.

2. A felhozott példában nem volt lényeges véleménykülönbség. Amennyiben lenne, még más tényezőt is szem előtt kell tartani. Közülünk halandó emberek közül senki sincs az abszolút igazság birtokában. Csak Isten maga az igazság. Csak egy valóság van, de mi különböző szempontokból látjuk. Még egy dombot sem tudunk elképzelni

anélkül, hogy ne egy meghatározott szemszögből néznénk. Az egyik előlről közeledik, a másik oldalról, a harmadik repülőgépről vagy helikopterről veszi szemügyre. Mind-egyik más képet alkot magának róla. Ha az ember meg-
feledkezik arról, hogy csak egy bizonyos pontból lát vala-
mit, ellentmondást nem tűrő kijelentéseket tesz. Azt hiszi,
hogy csak úgy lehet látni, ahogy ő látja. Aki például előlről
közeledik, nem lát meg egy bokrot a domb hátsó oldalán,
és azt mondja, hogy nincs rajta bokor. A másik viszont,
aki hátulról látja, azt állítja, hogy van, és megoldhatatlan
vitába keverednek, amíg az első alázatosabb magatartás-
sal el nem ismeri szempontjaik viszonylagos voltát.

A valóság egy, de a szemszög sokféle. Hogy a teljes
valósághoz mindig közelebb jussunk, ismereteinket kölcsö-
nösen ki kell egészíteni és összegezni. Mindegyikünk az
igazság egy részének van a birtokában. Mindenki tanulhat
valami újat. Még ha valaki mindent tudna is – tételezzük
fel, bár lehetetlen –, szükséges megadni a lehetőséget
beszélgetőtársának, aki keres és tanulni akar, hogy saját
szempontjait kifejezésre juttassa.

Ezzel olyan ponthoz érkeztünk, amit csak hosszú évek
alatt sikerült megtanulnom. Időnkint szememre vetették,
hogy megállapításaim túl határozottak. Én azonban ennek
nem voltam tudatában. Elméletileg meg voltam győződve,
hogy minden megállapításom viszonylagos, és hogy csak
véleményemet adom elő. Kifejezésük azonban egyszerű
és általános jellegű volt: „Ez így van“, vagy „Ebben az
esetben így áll a helyzet.“ Ha megkérdeztek, azonnal elis-
mertem állításom viszonylagos voltát, de azok a beszél-
getések folyamán túlságosan határozottak és kizárólagos-
ak voltak. Végre rájöttem, hogy miért keltették ezt a lát-
szatot. Mikor többen szólnak hozzá valamihez, és valaki
túlzott magabiztossággal mond véleményt, a többi úgy érzi,
hogy az úgy ezzel a határozott állítással már be van fejez-
ve, nincs már miért szólniuk, hiszen már mindent egész
határozottan megtárgyaltak. Rájöttem, hogy egy magabiz-
tos és határozott kijelentés mások szabadságára olyan
hatással van, hogy a még bizonytalanok és magyarázatot
keresők nem merik véleményüket előhozni. Ha ki tudnák
fejezni, az gondolataik tisztázását szolgálná.

Ezért kellene a beszélgetésben mások szabadságát
korlátozás helyett inkább növelni. Elő kell segíteni, hogy
a másik gondolkodjék, és addig még ismeretlen szempon-

tokat kifejezésre juttathasson. Ezért ki kell emelni, hogy az előadott vélemény pusztán magyarázat, és az ember más szempontokat is szeretne hallani. Mikor egy tényre vonatkozó magyarázat alakulóban van, és mindenki igyekszik valamit hozzátenni, helyes, ha véleményünk feltételes voltát enyhítő bevezetéssel látjuk el: „Afelé hajlok . . .“, „Valószínűleg . . .“, „Nekem úgy tűnik fel, de nem vagyok benne biztos . . .“. Határozottan meg is lehet kérdezni: „Te mit gondolsz?“ Azonban vallásos kérdésben nem szükséges a hithez való ragaszkodásunkat csökkenteni. A tanúságtétel magában véve is relatív, nem általános, tehát nem gátolja a másik szabadságát.

Az így leírt beszélgetésmód a hit közlésének alépménye. Hányszor lehet elkeseredett vitákat hallani vallási témákról, a szentségekről, lelkipásztori eljárásmodokról, egyházi intézkedésekről, az apostolkodás módozatairól vagy a liturgia és egyéb egyházi intézmények megújításáról! Saját igazságukban körülzáncolt, felsőbbségüket fitogtató és mások iránt süket személyekkel folytatott harcias vita tönkreteszi a vallásos légkört. Ilyen környezetben az Úr hallgat. A jó emberi kapcsolat olyan, mint a folyamnak rendesen kivájt medre, amelyben a víz szabadon folyik. Nélküle nem lehet a hitet közvetíteni.

2. A célkitűzés

Évekkel ezelőtt meghívtak, hogy adjak egy lelkigyakorlatot papoknak és szeminaristáknak. Az előjáró, aki meghívott, megmagyarázta, hogy a körülbelül harminc személyből álló csoport szent Ignác lelkigyakorlatát szeretné végezni. Évente jönnek össze, és az utóbbi alkalmakkor a reformok megismerésén és az új felfogás elsajátításán fáradoztak. Ezért — folytatta — ismét megjött az igényük a szentignáci lelkigyakorlatok végzésére. Első este az egész csoport előtt kijelentettem, hogy rendelkezésükre állok, és az előjáró által kifejezett óhajuknak megfelelően, örömmel fogadom el, hogy a lelkigyakorlatot a szentignáci módszernek megfelelően vezessem. Beleegyeztek. Minden nagyon jól kezdődött, de a harmadik napon értesültem, hogy elégedetlenség ütötte fel a fejét, és kritikák hangzanak el itt is, ott is. Úgy hallottam, hogy egyesek nem akarják az elfogadott módszert követni. Mikor meggyőződtem, hogy ez megfelel a tényeknek, összehívtam a résztvevőket, és megkérdeztem, hogy mi a helyzet. Emlékeztettem őket

szándékomra, hogy rendelkezésükre álljak, és hogy kérésükre választottam ezt az utat, amit ők első este jóvá is hagytak. Tudtukra adtam azt is, hogy kész vagyok a lelki-gyakorlat menetének módját megváltoztatni. Kisült, hogy majdnem senki sem óhajtott a megkezdett módszert. Ragaszkodtam ahhoz, hogy mindegyikük személyesen fejezze ki óhaját. A lelki-gyakorlat menetét hamarosan sikerült át-szervezni. A továbbiakban minden zavartalanul folyt le, és nagyon jó eredménnyel végződött.

Ez a tapasztalat a célkitűzés fontosságára hívta fel figyelmemet. Az előjáró, aki meghívott, nem ismerte a résztvevők személyes célkitűzéseit. Ő maga azt óhajtotta, hogy szentignáci lelki-gyakorlatot tartsunk, de ahogyan később biztosított, semmiképp sem akarta rájuk erőszakolni. Ennek következtében a csoport valóságos szándékaira hoztam tévedésben voltam. Első este egész természetesen hoztam fel a feltételezett célkitűzést. Ők ellenkező vélemény nyilvánítása nélkül helybenhagyták. Lehet, hogy én túlságos határozottan fejeztem ki magamat, és azért nem mer-tek ellenkezni. Az is lehet, hogy ők maguk sem tartották fontosnak a dolog tisztázását, és nem is tudták világosan, mit keresnek. Az sincs kizárva, hogy elvben előjárójuk óhajának akartak eleget tenni, de alapvető vágyuk más volt. Végeredményben anélkül kezdtünk dolgozni, hogy a cél eléggé tisztázott lett volna.

Egy közösség célja az összes tagok közt fennálló kezdeti megegyezés. Meghatározza, amit keresnek, amit el akarnak érni, és amire mindegyik résztvevő elkötelezi magát. Egy személyhez lehet hasonlítani. Az embernek tudnia kell, hogy mit akar. Ha nem tudja, zavarba jön, és egész munkája fejtelten, vagy belső feszültség emésztli. A közösség célja az, amiért mindenki közös erővel dolgozik. Mit várnak tőlünk? Hová akarunk eljutni? Az ezekre a kérdésekre adott felelet jelzi a célt. Ez annyira fontos tényező, hogy a csoport meghatározásának alkotó eleme. A csoport ugyanis személyek társulása egy közös cél elérésére. Az állam polgárainak egyesülése a közjó érdekében. Az Egyház célja a mennyei lakoma, vagyis a végérvényes, közös lelki jólét. Vannak haszonra alapított egyesületek, minden tevékenységüket a nyereség irányítja. Minden közösségi munkának kiindulópontja a célkitűzés, mert az határoz meg minden további ténykedést. Ha működési zavarok jelei mutatkoznak, az eredeti cél megvizsgálásához kell

visszatérni. A fenti példában megfigyelhettük, hogy kezdetben a célkitűzést nem állapították meg kielégítően. Ennek következménye volt a nézeteltérés. Ezen csak úgy lehetett segíteni, hogy újból meg kellett vizsgálni a résztvevők célját, hogy annak alapján új megállapodás jöjjön létre.

A közösség célja két tényezőből tevődik össze. Egyik az, amit megbeszéltek és közös elhatározással tűztek ki célul. A másik tényező, amit az egyesek szeretnének tényleg elérni. Ez a kettő nem mindig azonos. A célkitűzés megállapítása abból áll, hogy a mindenki által külön-külön kifejtett óhajt a közösség közös nevezőre igyekszik hozni, és azt végül mindenki elfogadja. A közösség saját magáról alkotott képét a benne működő elemi erőkkel kell összhangba hozni. Ennek stratégiája nem abból áll, hogy elhatároznak valamit, és mindenkit kényszerítenek annak elfogadására, hanem olyan körülményeket kell teremteni, amelyekben a valóságos szándékok felszínre jöhetnek, és a közösség saját valódi helyzetét tudatosíthatja.

Laza közösségekben nem annyira az a fontos, hogy mindenkit meggyőzzünk a közös célról, hanem hogy észrevegyük a célkitűzések között a tudatalatti különbségeket, és az adott helyzet realitását számon tartva érzünk el minimális együttműködést. Senkitől sem szabad elvárni olyasmit, amit nem tud vagy nem akar nyújtani. A valódi helyzetének tudatában levő közösség éppen úgy egészséges, mint az a személy, akinek önmagáról alkotott képe azonos azzal, ami.

A kitűzött cél megváltozhat. Ha például egy nős embernek megtetszik a titkárnője, kapcsolat fejlődik ki közöttük, az a családjával szemben fennálló célkitűzéseit lényegesen megváltoztatja. Családjába vetett reménye láthatóan megfogyatkozik, gyerekeit kibírhatatlannak tartja, ő maga pedig idegessé válik. Az egész család szenved. Ez talán különleges példa, de rámutat arra, ami minden közösségben előfordul, ha a résztvevők egyikének érdekei megváltoznak. Ilyen változás lényegesen meggyöngíti az összetartást. Azért fontos mindig szem előtt tartani annak fokát.

A vasárnapi mise ugyancsak közösségi összejövetel. Van, akinek az a szándéka, hogy kötelezettségének eleget tegyen. Ez határozza meg lelkesedését és közreműködését. Ha azért megy, hogy jó prédikációt hallgasson, és a pap

középszerűen beszél, elégedetlen lesz. A másik Istent akarja imádni. Az ő részvétele a liturgiában és az énekben egészen különböző. Ha a misében Isten imádására nem alakul ki nagyon testvéries légkör, az indítékokat kell felülvizsgálni. Világos, hogy egy misében a célkitűzéseket nem lehet csoportosan kidolgozni, bár léteznek. A minden egyes résztvevőben közösen meglevő szándék és annak öntudata a közösség valóságos célja.

Egy ipari csoportban, amelynek termelési és jövedelmezőségi célkitűzései vannak, viszonylag könnyű a célok azonosságának hiányát kiküszöbölni. Vallásos közösségekben viszont a barátság igen nagy szerepet játszik. Rendszerint előmozdítja a célok elérését, de gyakran gátolhatja is. Ismétlem, a lényeges nem az összhang hiányának a kiküszöbölése. Meg kell engedni, hogy az összhang hiánya kifejezésre jusson, azt számba véve választani kell, előre elfogadva az ilyen döntések hátrányait, legyen az egyes személyektől való fájdalmas elválás, vagy a kitűzött célok elérésének eredménytelensége. A közösségnek kell a választást megejtienie, és utána szembenézni saját sorsával.

A közösség célkitűzései életrevalóságának mértéke szerint él. Akkor születik meg, amikor van közös célja. A szándékok egybeesésének növekedése erősíti. Mikor szívvel-lélekkel egyetértenek, jól folyik a munka. Az érdeellentétek legyengítik. Ha a szándékok rúdja egészen különböző irányba mutat, a közösség meghal. Szép, ha valaki életútját kijárva hal meg. Szívfacsaró, ha túl fiatalon törik meg az élet, de kínos, amikor egy életképtelen ember agóniája végeláthatatlanul kihúzódik. Életünk nem mindig függ az akaratunktól. Néha annak ellenére is véget ér. A halált elfogadni nagy lélekre vall. Az orvosok időnkint vegetatív életben igyekeznek emberi szervezeteket fenn tartani, anélkül, hogy a felépülésre remény lenne. Egyes közösségek ugyanazt teszik. Összegyűlnek és igyekeznek lelket önteni olyasmibe, ami már végérvényesen meghalt. Megesik, hogy már semmi sem fűzi őket egymáshoz, csak érvényüket veszített szabályok vagy az elmúlt idők kedves emlékei. Ennek semmi értelme sincs.

Rendesen a közösség célkitűzése határozza meg, hogy hány személy vehet benne részt eredményesen. Ahol nagyon őszinte, személyes kapcsolatot akarnak elérni, sok nehézséget okozhat, ha a résztvevők száma nagyobb. Azonban rövid időre, mint például egy kongresszuson, amikor

az emberek csak néhány napra jönnek össze, az élmények alapján sokkal több résztvevővel lehet aránylag mélyebb kapcsolatokat elérni. Hitoktatás keretében, ha tényleg valóságos és egyéni élmények alapján akarnak dolgozni, a résztvevők száma legyen lehetőleg csekély. Nagyon szomorú, ha egy fiatal, kezdő hitoktatónak a hit közlése helyett fegyelmi problémákkal kell küszködnie, mert csoportjának száma nagyobb, mint amivel könnyen tud boldogulni. Ezzel nem akarom tagadni azt, hogy nagy népies mozgalmak ne tudnának a hitben fontos növekedést eredményezni, vagy ne lenne szükség rá, hogy a nagy világegyház tagjának érezzük magunkat.

3. A vezetés dinamikája

Egy hitoktató mondta el nekem, hogy két különböző iskolában tanított hittant. Az egyikben vasfegyelem volt. Ami nem volt előírva, az meg volt tiltva. A folyosókon és az osztályokban tökéletes rend uralkodott. Nagyon kényelmes volt a tanítás, mert fegyelmi problémák nem adódtak. A másik iskola viszont a spontán megnyilatkozások és költői rendetlenség tanyája volt. Sok idejét vette igénybe, míg minden tanuló leült a helyére, és ha egyszer elérte, nem tartott sokáig. És mégis – mondta – jobban szerettem az utóbb említett iskolában tanítani.

– Miért? – kérdeztem csodálkozva.

– Hát igen, – felelte – mert mikor kértem őket, hogy rajzoljanak le egy evangéliumi jelenetet vagy jegyezzenek fel valamit a füzetükbe, kitűnt a különbség. Az első iskolában megkérdezték, hogy melyik füzetbe rajzoljanak, melyik oldalra, milyen színekkel, és semmit sem csináltak, amire kifejezetten nem utasítottam őket. Felhatalmazás nélkül féltek minden egyéni kezdeményezéstől. A másik iskolában viszont minden csupa élet. Alig mondom ki, hogy rajzoljanak valamit, veszik a füzetet, dolgozni kezdenek, és eredeti dolgokat alkotnak. Ez nekem örömet szerez. Inkább küszködöm a fegyelemmel, de szeretem, hogy van bennük kezdeményezés, vállalkozó szellem, leleményesség és együttműködés.

Figyelmesen meghallgattam, és nagyon örültem a mondottnak. Azt bizonyította, hogy jó viszonyban van tanítványaival. Olyan gyerekekkel, akikben sok a kezdeményezés, személyes kapcsolat által lehet rendet tartani. Akik

valóságos személyes kapcsolat nélkül csak az objektív rendet keresik, soha sem lesznek képesek egy dinamikus, eredeti és erős közösséget vezetni.

De ebből a végletekig túlzott példából láttam a gyakorlatban egy minden közösségre érvényes törvényt. Akiket szerfelett irányítanak, kezdeményezési képességük elvesztése veszélyének vannak kitéve. Akikben viszont megvan ez a képesség, nem jól érzik magukat, ha túlságosan parancsolgatnak nekik. Minél függetlenebbek a tagok magánéletükben és munkájukban, annál inkább igénylik a demokratikus bánásmódot. A demokratikus vezetésnek megvannak a maga törvényei. A vezetés és irányítás a közösség minden egyes tagjából indul ki. Nevezzük az irányításra vonatkozó indítványt javaslatnak. Ha a megvitatás alatt valaki a témának vagy a megbeszélés menetének megváltoztatását ajánlja, az javaslat. Demokratikus közösségekben mindenkitől egyformán jönnek javaslatok. Ezzel mutatják meg a tagok, hogy a munkában részt vesznek, felelősséget éreznek menetéért. Egy javaslat elhangzása után a közösség egy pillanatra megfontolás tárgyává teszi, hogy elfogadják-e vagy nem. Ezáltal részt vesz a vezetésben. Egy irányított közösségben nem javasol senki a vezetőn kívül, vagy csak ő dönt az elfogadás vagy visszautasítás ügyében. Mindjárt kitűnik ez, ha megfigyeljük, hogy egy javaslatnál egymásra néznek-e a hatást figyelve, vagy mindenki a vezető arcát figyeli. Ez azonban nem zárja ki egy vezető létezését.

Tapasztalatom alapján néha azt gondolom, hogy nekünk papoknak — anélkül hogy tudatos lenne — erős hajlandóságunk van a közösségeken uralkodni. Az illetők rendszeren nem merik bírálatukat kifejezésre juttatni. Lehetőséges hogy tiszteletből, vagy mi nem tudjuk felismerni a burkolt célzást.

Egy barátom papokról, illetve olyanokról beszélgetve, akiknek hivatásuk alapján a hitet kellene sugározni, azt mondta nekem, hogy fél a papoktól, mert nagyon nehéz érdekmentes viszonyba kerülni velük. Előbb-utóbb — mondta — valamit akarnak az embertől. Például pénzre van szükségük, valami jótékony célra szeretnének közreműködést. Azután — így mondta a barátom — az ember belekerül az illető működési körébe, és úgy érzi, hogy kihasználják. Ez gondolkodóba ejtett. Talán van benne valami igazság. Az apostolkodásra hivatottaknak a hitet kell su-

gározni. Ennek érdekében azonban sokféle tevékenységben vesznek részt, és különösen elfoglaltak a hétvégeken, mikor mások pihennek. Sokkal több tevékenységet kell kifejteniük, mint másoknak. Ezért nehéz nekik érdekmentes kapcsolatokat fenntartani, és abban a veszélyben forognak, hogy mint ügyvezetők parancsolgassanak, és uralkodjanak a helyzeten.

Vannak erős kezű irányítást igénylő közösségek. Világos, hogy egy néhány napig tartó, nagyszámú résztvevővel tartott kongresszusnak élénk és gyors irányításra van szüksége. Egy közösség megalakulása sok időbe kerül. Rövid tartamú közösségnek több vezetésre van szükségük. Fiataloknak eszmények kellene és útbaigazítás. Rendszeresen erősen irányító vezetést kérnek, bár egyidejűleg kifejezetten igénylik a szabadságot, amire képesek, és követelik a lehetőséget, hogy kifejezzék magukat. Minden tevékenységen alapuló csoportnak több irányításra van szüksége, ilyen például egy gyár, különösen ha határidőre kell szállítania. Az irányítás fokát a körülmények határozzák meg. Bizonyos rendszeresség állapítható meg. Ha felelősségteljesen magukra tudják vállalni a demokratikusabb vezetést, helyes, ha megkapják. Mikor egy csoport kezébe veszi saját maga vezetését, az önállósulási folyamat alatt veszít valamit külső hatékonyságából. Ezért, ha a vezető nem tűr meg ideiglenes űrt az irányításban és a hatékonyság alkalmi csökkenését, az átvétel nem sikerül. Egyes közösségek keresik a vezetőjük támaszát, és az kielégíti őket. Választási alkalmakat kell nekik nyújtani, hogy ezáltal az önkormányzatot elősegítsük. Az önállóság első lépéseit meg kell beszélni. A közösség választ valamit, és azt véghezviszi. Ha valami nem helyes, hagyni kell, hogy rosszul csinálják, és csak később megtárgyalni, hogy a hibák tudatosuljanak. Akinek nincs lehetősége a tévedésre, sohasem lesz önálló. Fontos, hogy csak helyesbítható hibákat kövessen el, azok tapasztalatot nyújtanak. A függetlenség nem zárja ki a megbeszélést. Minden közösség kész a dolgokat megbeszélni, de nem mindegyik tűri el, hogy valaki magához ragadja a teljes vezetést.

Isten a mi Atyánk. Egy közösség atyaságának gyakorlása Isten atyaságában való részesedés. Az atyaság gyakorlása nagyon különböző aszerint, hogy csecsemőről, gyerekről, ifjúról van szó, vagy élete teljében levő férfi jön nagy tapasztalattal bíró apjától tanácsot kérni. Az öreg

ember türelmesebb és megértőbb; nem siet. Talán mosolyog, ha már felnőtt fia olyasmire vállalkozik, amit ő helytelennek tart. Bölcsessége gyakran abban áll, hogy hallgat, amíg meg nem kérdezik. Ebben az atyaságban a bizalom és az eszmecsere fontosabb a hatékonyságra és objektív eredményekre való közvetlen befolyásnál.

4. Az összejövétel három mozzanata

Azt hiszem, hogy Cardijn bíboros, a J. O. C. megalapítója volt az, aki a harmincas években mozgalma minden egyes összejövételére három lépésből álló módszert állított fel: látni, ítélni, kivitelezni. Ennek alkalmazása gyakorlati jelentősége miatt hamarosan elterjedt és igen népszerű lett. Kongresszusokon és a legkülönbébb összejöveteleken láttam alkalmazni. Megfigyelésem alapján arra a következtetésre jutottam, hogy az összejövetelek működésének fogyatékosága ennek a módszernek mellőzésére vezethető vissza.

Az első megfigyelésem az volt, hogy mind a három lépésnek saját rendeltetésén kívül saját törvényei is vannak, és ennek következtében más-más magatartást igényelnek. Újabb szakaszhoz érkezve nemcsak az összejövétel témája változik meg, hanem minden egyes résztvevő részéről is az előzőtől nagyon eltérő magatartásra van szükség, mert anélkül a remélt eredmények nem érhetők el. Figyeljük ezért meg az egyes részek lényegét, törvényeit és a megkívánt magatartást.

1. Az első szakasz a *látás*. Ebben lényeges az új, tárgyi-lagos információ asszimilálása. Már sokszor megállapították a katolikus beállítottság hibájaként, hogy nem igényel információt. Hisszük, hogy az isteni kinyilatkoztatás megtanít arra, amit tudnunk kell, és amennyiben ez nem elég, a Szentlélek sugallja, ami munkánk jó elvégzéséhez még hiányzik. Ezért fennforog a tájékoztatás figyelmen kívül hagyásának a veszélye. Az egyházi gondolkodás sokkal inkább deduktív, mint induktív. Az idők jeléből vagy a dolgok bonyolultságának megfigyeléséből való kiindulás helyett abszolút tudásra szeret támaszkodni. A meghamisíthatatlanból, a lényegesből indul ki. A lehetőségeket az örök igazságokból vezeti le. Ezért nem hajlandó a konkrét adatoknak nagy fontosságot tulajdonítani és elegendő tájékozódást beszerezni.

A tanúságtétel által szerzett értesülés is elsőrendű fontosságú. Eleget foglalkoztunk a tanúságtétellel, mint személyes élmény kifejezésével, és megtárgyaltuk a hallgatók részéről tanúsítandó egészen különleges magatartást, ami fogékony, érdeklődő, bírálatot nem ismerve tiszteletteljes: nem ad tanácsokat, nem dicsér, de támaszt sem nyújt, csak megérteni, elfogadni és elkísérni akar. Mikor egy összejövétel a látás szakaszában van és tanúságtételre kerül sor, a meghallgatás elengedhetetlenül szükséges. Ennek természetes megnyilvánulása a visszatükröző felelet. Erre a magatartásra való képtelenség okozta az általam észlelt nehézségek kilencven százalékát.

A tárgyi információt a tanúságtételnek meg kell előzni, kísérni és átítatni. Bármennyire objektív az információ, úgy kell elmondani, ahogy az illető rájött és megélte. Egyéni élmények alapján kell előadni, nehogy a légkör túl hivatalossá váljék.

Amennyiben a játékszabályokat megtartják, az összejövételnek ez a szakasza elősegíti a jó viszonyt, növeli a bizalmat, a barátságot és a kölcsönös megértést. Szabad és fesztelen légkört teremtet, ahol a szívek megnyílnak. Ebben a szakaszban lehet hitünket leginkább másokkal megosztani.

2. A második szakasz *ítélés*, azaz értékelés, véleményalkotás. Ebben az első szakaszban kapott információ feldolgozására törekszünk, a megismert objektív helyzet megértésére. A különböző értelmezések szembeállítására folytan megmutatkozik a gondolkodásmód, a vélemények és szempontok különbsége, kölcsönösen megismerik egymást. Természetesen nem a tanúságtételeket kell értelmezni, hanem a tárgyi helyzetet.

Az első szakaszban megosztották a tanúságtételt és az információt. Van tehát egy közös ismeret, egy közös kincs. Ennek alapján ebben a szakaszban megpróbálnak közös véleményre jutni. Az eredmény nagyrészt az első szakasz folyamán létrejött megértéstől függ. Habár kíváncsi az egyetértő értelmezés, nem feltétlenül szükséges. Ezt fontos tudni. Tehát a szakasz szabályait és a magatartást az a körülmény határozza meg, hogy keresik az egyetértést anélkül, hogy feltétlenül el kelljen érni az eredményt. Erről már volt szó, mikor a vitát tárgyaltuk. Nagy tisztelettel kell a másik véleményét meghallgatni, magunkévá tenni, amit

lehet, és elgondolását ellentmondás helyett kiegészítve folytatni. Akkor olyan párbeszéd alakul ki, amelyben mindenki téglára téglát rak, és mindnyájan közösen építik a házat. A vitát el kell kerülni. Azért a véleményeket enyhítő szavakkal kell kísérni, és feltételeességüket jelezve az ellenkező véleményeknek is helyt adni. Ez a szakasz keresés. Értelmetlen vélemények ellen nem kell harcolni, hadd találjanak süket fülekre. Számolni kell az igazság erejével.

A gondolkodásbeli különbségek felszínre kerülnek. Egyesek konzervatívabbak, mások haladóbbak. Minden téma és minden esemény kihozza a különbségeket. Nem kell ellenük küzdeni, sem pedig meggyőzni. Megismerve el kell fogadni és tiszteletben tartani. Ha ezt a szakaszt nem követi közös akció, nem nehéz a véleménykülönbségeket tiszteletben tartani. Ha viszont a döntést készíti elő, sokkal nehezebb a beszélgetést érdektelen és szenvedélymentes fokon tartani, de meg kell kísérelni. A témával párhuzamosan mindenképpen figyelemmel kell kísérni a személyes kapcsolatokat, nehogy kárt szenvedjenek.

Egy film megvitatásánál először mindenki tanúságot tesz élményéről. Utána meg lehet kísérelni az értelmezést. Lehet, hogy közös véleményt alkotnak, de ellenkező esetben is mindenki gazdagodhat a többiek megfigyeléseiből. Egyhangú véleményre jutni nem feltétlenül szükséges.

3. A harmadik szakasz a *kivitelezés*. Az elsőben információt gyűjtöttek. A másodikban közös véleményre próbáltak jutni és most, a harmadikban a közös eljárásmodot kell megállapítani. Ez a legfeszültebb szakasz, mert ebben kell az akcióról dönteni. Ez a két másiktól nagyon különbözik, mert itt az életrevalóság, a vállalkozókedv, a szenvedélyek, az anyagi érdekek és az eszmei különbség kezd szerepet játszani. Megindul a harc és a szövetkezés. Ez igen fontos, mert magáról a kivitelezésről van szó. Különböző csoportosulások, felfogások és érdekek állnak egymással szemben az érvényesülés érdekében. Az első és második szakaszt azért kellett a szenvedélyek kirobbanásától megőrizni, mert az a békés beszélgetés és a közeledés lehetőségét megbénította volna. Figyeljünk meg egy plébániai gyűlést, ahol egy karácsonyi ünnepélyt vagy a pénztáros személyének leváltását vitatják meg. Gondoljunk a rendek káptalanjai által kiváltott feldúlt lelkiállapotra, vagy a Vatikáni Zsinaton lefolyt küzdelmekre, hogy a

szavazásnál melyik irányzat érvényesüljön. Megint más-fajta feszült helyzet alakul ki, ha a plébános vagy az egyházközségi elnök olyan tevékenységet akar a tagokra ráerőltetni, amit a szabály ugyan előír, de ők passzív rezisztenciát tanúsítanak.

A harmadik szakasz kezdetével megváltoznak a játékszabályok. A döntés szavazással történik, vagy esetleg a formaságok mellőzésével egyeznek meg. A határozatot előkészítő tanácskozásban minden motívum világos kifejtése igen fontos. A harc folyamán az ingerültség elkerülése érdekében az eljárás mód tisztázása is nélkülözhetetlen.

A többség véleménye alapján elfogadott határozat dacára mindenkiben megmaradhat a meggyőződés, hogy az általa indítványozott megoldás megfelelőbb lett volna. A véleményeket mindvégig tiszteletben tartják, csak a terv kivitelezésére hozott közös határozatot kell elfogadni. Kétségtelen persze, hogy azonos gondolkodású, közös érdekeltségű, homogén közösségekben a határozat nem vált ki ellenségeskedést és a kivitelezés dinamikusabb, mert mindenki egyetért.

5. Háromféle stílus

Néhány éve meghívott egy szerzetesnői rend vezetősege. Néhány száz apáca általános tanácsáról volt szó. Az általános főnöknő az országban székelt és jelen volt. Majdnem minden apáca tanított. A nyáron két heti általános tanácskozásra tervezték őket összehívni, amit káptalannak neveztek, és a szabályok megújítására lett volna hivatott. Ezt az összejövetelt már évközből állandóan működő bizottságok készítették elő. Megkérdeztek, hogyan osszák be az időt és hogyan szervezzék meg a megváltoztatandó szabályokra vonatkozó pontokat.

— Nézzék — mondtam nekik —, a káptalan más jellegű összejövetel, mint egy találkozás. A káptalan szavazásoktól függő határozatokat akar hozni. Jó értesülésekre van szükség, de nem sok vitára. Röviden elő kell adni a véleményeket indítóokaikkal, és azután áttérni a szavazásra. A kapitulumban a különböző irányzatok és az ellentétes elgondolások közt harc fejlődik ki. A szenvedélyek fellobbannak, és nehéz a feszültségeket és a vetélkedéseket korlátok közé szorítani. Végül vannak győzők és legyőzöttek. Ez magában véve nem segítené elő az egységet. Szük-

ség van rá, mert Önök meg akarják újítani a szabályokat, és biztosítaniuk kell, hogy mindenkinek a véleménye belefolyhasson a határozatokba. Egész év folyamán bizottságok segítségével előkészültek, és az indítékokat töviről hegyire megtárgyalták, ezáltal az együttműködés már megtörtént. Amit most csinálniuk kell, az egy találkozás. Ha Önök a káptalant az összes tagok részvételével valósítják meg, nem találkozás lesz, hanem küzdelem. Helyette hívanak össze egy találkozást, ami egészen más. Beszéljenek tapasztalataikról. Mindenki mondja el élményeit, mit dolgozik, munkájában mik a nehézségei, mesélje el sikereit, és beszéljen terveiről. A kölcsönös megismerés közelebb hozza egymáshoz és egyesíti magukat. Évközben távol vannak egymástól. Most a nyár folyamán olyasmit kell csinálni, ami a nővéreket összehozza, növeli a kölcsönös megismerést, és táplálja a barátságokat. Mellőzzenek minden küzdelmet. Próbálják növelni az egységet és a testvériséget. Szervezzenek meg egy kellemes együttlétet a többiek bírálgatása nélkül. Tanulják meg elfogadni egymást, és tiszteletben tartani a különbségeket. Azután, amikor a találkozásnak már vége van, a hivatalos tisztségek hordozói, és akiknek van szavazati joguk, még néhány napig együtt maradva rövid megtárgyalás után megtartatják a szavazást.

Így tettek, és nagyon meg voltak elégedve. Nagy megkönnyebbülést jelentett az ellentétekkel telített környezetben. Ez a tapasztalat jól illusztrálja a második megfigyelésemet is: A gyűlés három szakasza nem minden közösségben és nem minden gyűlésen egyformán fontos. 1. Vannak közösségek, amelyekben az első szakasz a mérvadó: a megosztás, a tanúság, az információ. Nem fontos a vélemények egységesítése, nincs szükség eszmei következtetésekre és határozatokra. A cél a megosztás, a kapcsolatok elmélyítése, egymás iránti szeretet. Ilyenkor könnyen alakul ki szívélyes légkör, de természetesen csak a szabályok szigorú betartása mellett: ítéletet nem szabad mondani. Ilyen a hangnem ott, ahol a pihenés és a szabadság közös eltöltése a cél. Ilyen jellegűek a barátságon alapuló közösségek, találkozó, lelkigyakorlatok stb. Ez szokott a kongresszusok légköre is lenni. Azokon tájékozódást nyújtanak, vannak konferenciák, de a legtöbbször inkább személyes kapcsolatokat keresnek, és kisebb csoportokban tapasztalataik kicserélését. Tapasztalatcsere jön létre azok

közt, akik ugyanazt a munkát végzik, de még sohasem találkoztak. Rájönnek, hogy problémáik és sikereik azonosak. Érdekes kapcsolatok szövődnek, és közvetlen légkör alakul ki. Nem kell egyetértésre jutni, fontos határozatokat sem kell hozni. Legtöbb résztvevőnek a második és harmadik szakasz, ha egyáltalán sor kerül rá, nem jelent sokat. A légkör érdekmentes. Fontos a részesedés, aminek titka: nem vitázni, nem bírálni, nem ellenkezni, hanem kihasználni az alkalmat, hogy érdekmentesen kapjunk és adjunk tanúságtételt.

2. Más közösségekben aktivitás uralkodik. Az egyházközségi tanács, még ha csak tanácsadó szerepe van is, aktív csoport. Egy iskola gazdasági tanácsa, hitoktatók, sőt még a ministránsok csoportja is tevékeny jellegű. Tevékenykedniük kell, ami előzetes megállapodást igényel, a döntés viszont feszültségeket idézhet elő. Ezekben az aktív csoportokban az összejöveteleknek mind a három szakasza szervesen fonódik össze. Helyes működésük különböző tényezőktől függ. Elsősorban nem szabad ellentétes érdekű vagy összeegyeztethetetlen gondolkodású résztvevőket összehozni, mert belső küzdelmeket idézve elő, csökkentik a teljesítőképességet, ami pedig ezeknek a közösségeknek legfontosabb követelménye. A másik az, hogy pontosan szét kell választani az összejövétel három fázisát, és mind a háromban a megfelelő hangnemet biztosítani. Az a feszültség, ami a vetélkedők különféle érdekei közt fennáll, sokszor megakadályozza a meghallgatást és a befogadást. Mindegyiket a saját elgondolása és akaratától tölti el, amikor hallgatnia kellene. Előre eltökélt céljaik elérése érdekében cserélik ki gondolataikat. Minden állítást saját tervükhöz viszonyítva mérnek le. Nem tudnak érdekmentesen sem meghallgatni, sem pedig gondolatokat asszimilálni, befogadó képességük nagyon csekély. Az összejövétel első szakaszának célja éppen az, hogy kiragadja őket elvakultságukból, befogadóképessé tegye, s ezáltal közelebb hozza őket egymáshoz. Ez a közeledés minden erőlködés ellenére sem tud megvalósulni, amíg a megfelelő magatartást meg nem tanulják, és nem próbálnak meg saját akaratuktól megszabadulva a többiek érdekeinek is megnyílni.

3. Végül vannak gondolkodásra, reflexióra irányuló közösségek. Nagyon különböznek mindkét előzőleg említett

től. Céljuk a megismerés, a gondolkodás, a tagok fejlődésének elősegítése, vagy az idők jeleinek magyarázata. Tudomásom szerint ilyen tipikus elmélkedő csoport a Keresztény Családi Mozgalom. Célkitűzése keresztény módon megérteni és értelmezni a család lényegét, a benne felmerülő kötelességeket és tagjainak lelkivilágát. A tevékenységet nem küszöbölik ki, de az nem a közösség nevében történik. Közösén csak megértést, tudatosulást, egymás támaszát keresik, hogy ennek következtében mindegyik keresztényibb módon tudja megélni saját családi életét. Kitűzött céljuk a gondolkodás, azaz elmélkedés. A tevékenység egyéni. Sok ilyen beállítottságú csoport létezik, mint például a konferenciák utáni viták. A tanulmányi csoportoknak hasonló a célkitűzésük. Ezeknek nagy előnye, hogy ugyanabban a csoportban aránylag igen különböző beállítottságú egyének fesztelenül vehetnek részt, és gyakran kölcsönösen hozzájárulnak új távlatok felfedezéséhez és gondolkodásmódok megértéséhez. Ez tevékeny közösségekben sokkal nehezebben jön létre, mert azoknak közös határozatot kell hozni, ami itt nem szükséges.

Sok panaszt hallottam, hogy ezekben a gondolkodásra alapított közösségekben vég nélkül vitatkoznak, és haszontalanul sok időt vesztegetnek. Ennek is megvan a nyitja. A közös vélemény kialakítása nem szükséges, mert a kölcsönös gazdagodás jelenti a haladást. A vita rombol, mert lerontja az egymáshoz való viszonyt. Nincs rá szükség, mert az eredmény az első fázistól, a tanúságtételtől függ.

Az ember nem általános állításokból, hanem konkrét észlelésekből ért. Az általános igazságokat konkrét példák által érti meg. Abból általánosít. Mindent egyes helyzetekből ért meg, a másik élményének tanúságából, az életben előforduló eseményekből. Azokból vonja le az általános törvényszerűséget. De amikor mással akarja közölni, újra vissza kell helyeznie az életbe, és úgy elmondani, ahogyan ő fedezte fel. Újra életet kell beleönteni, és konkrét eseményként átadni. Egy megélt eseményről tett tanúságnak ereje van és gondolkodásra készíttet. Sok elméleti állítás nem ösztökéli a gondolkodást, hanem vitát kelt. Vita közben ritkán gondolkodik az ember. A gondolkodásra alapított közösségek ereje a megosztott tapasztalat. Ez volt észlelhető az egyetemi munkámban is, mint a tanúságtételről szóló részben már láttuk. Az elmondott egyéni élmény az egész hét folyamán gondolkodásra készítette őket. Nem-

csak gondolkoztatta, hanem megváltoztatta a nézeteket, és módosította a magatartást. Nagy előny, hogy az ellenkezés légkörét ilyenkor könnyű leszerelni, tekintve, hogy nincs szükség közös konklúzióra. Az élmények elmondása azok elfogadásával végződik. Tévedés, ha eszmei következtetéseket akarunk levonni és úgy véljük, meg tudjuk határozni az „igazságot”. A tapasztalatokból levont eszmék és gondolatok véleménynyé alakulnak, és mint véleménynek kell megmaradnia. Véleményem szerint egy gondolkodásra alapított közösségnek idejéből legalább nyolcvan százalékot kellene élmények elmondásával eltöltenie, és akkor a megmaradt húsz százalékban értékes és építő jellegű lesz a gondolkodási folyamat. Mikor vég nélkül kezdenek véleményeket elmondani, idejüket vesztegetik. A tanulmányi csoportoknak gyakran objektív információval is hozzá kell a tájékozódáshoz járulni, de a szubjektív élményt bele kell kapcsolni.

Meggondolásunk befejezéséül szeretném hozzáfűzni, hogy minden közösség személyhez hasonló. Ha ki tudja magát fejezni, tudatosítja helyzetét, és képes problémáit megoldani. Annak a tiszteletteljes magatartásnak a szükségessége, amivel az ember figyelmét érdektelenül összpontosítja a másik személyre, hogy élményébe belemélyedjen, a közösséggel szemben is érvényes. Tiszteletteljes és szemlélődő magatartás megvalósítása által a közösség megfiatalodik és növekszik.

Hetedik fejezet

SZÍVÜNKKELDÁLDANI

1. Szent Pál pontosan a miénkhez hasonló helyzetben beszél a korintusi híveknek a szeretetről, miután a különböző lelkipásztori teendőkre vonatkozó tanítását befejezte. Hallgassuk csak meg:

Szólhatok az emberek vagy az angyalok nyelvén,
ha szeretet nincs bennem,
csak zengő érc vagyok és pengő cimbalom.
Lehet prófétáló tehetségem,
ismerhetem az összes titkokat és mind a tudományokat,
hitemmel elmozdíthatom a hegyeket,

ha szeretet nincs bennem, mit sem érek.
Szétoszthatom mindenemet a nélkülözők közt,
odaadhatom a testemet is égőáldozatul,
ha szeretet nincs bennem,
mit sem használ nekem.

(1 Kor 13,1-3)

Ebben a szövegben, mint ahogy említettük, szent Pál utal a Korintusban gyakorlatban levő lelkipásztori tevékenységekre, amelyekre vonatkozóan éppen bevégezte megjegyzéseit: nyelveken beszélni, jósolni, vallási ismeretekkel rendelkezni, szolgálni a szegényeket. Hozzáteszi a hit kisugárzását és a vértanúság elviselését. Megállapítja, hogy ezek a megnyilatkozások, bár magukban véve a szeretet legjelentősebb kifejezői, nélküle is létezhetnek, de akkor teljesen elvesztik értéküket. A mi helyzetünkre alkalmazva azt mondhatjuk, hogy a meghallgatás, az elkísérés, a visszatükrözés vagy a tanúságtétel, de még a nagyfokú közösségi fogékonyság is értelmetlen, ha nem a szeretet sugallja. Mindez elválaszthatatlanul kapcsolódik bele a szeretetbe, mert valódi mivoltának a kifejezése. Nyilvánvaló, hogy szent Pál egy mély misztériumot érint, ami azonban egyidejűleg konkrét és gyakorlati is. Még részletesebben akarva kifejezni magát így folytatja:

A szeretet türelmes, a szeretet jóságos;
a szeretet nem féltékeny, nem kérkedik, nem is kevésy,
nem tapintatlan, nem keresi a maga javát,
nem gerjed haragra, a rosszat nem rója fel.
Nem örül a gonoszságnak,
örömet az igazság győzelmében leli.
Mindent eltűr, mindent elhisz,
mindent remél, mindent elvisel.

Felsorolja a szeretetnek néhány, a lelkipásztori érdekekkel ellentétben álló jellegzetességét. Ezek a szeretet gyengéd oldalára mutatnak rá, és azt a benyomást keltik, hogy naív és nincs teljesítőképesége. Vajon nem jámbor tapasztalatlanság mindezt elhinni? Ha mindent elviselünk, vajon nem vezet eredménytelenségre? Ennek megértése érdekében bele kell helyezkednünk a lelkipásztori munkák irányítóinak és a buzgó, tevékeny apostoloknak lelkiületébe. Belevetjük magukat a lelkipásztori tevékenységbe vagy egy ügy előrevitelébe. Szorgalmas célszerűséggel és a hatékonyság gyakorlati érzékével teszik, és ezért annak a veszélynek vannak kitéve, hogy szem elől tévesztik a személyeket. Egyeseket szervezetük jó működésének érdekében úgy kihasználnak, mintha holt tárgyak lennének. Mások a kivitelezés lelkesedésében vetélkednek vagy irigygyé

válnak. Meggyőződve érdekeik magasztos voltáról, nagyon is hathatós, de a személyeket semmibe vevő eszközök használatát engedik meg maguknak. Ha valami ellentétben áll célkitűzéseikkel, hatalmukat vetik latba. Elvakítja őket a hatalom saját kezükbe való összpontosításának a szenvedélye. Ezzel a szent buzgósággal és apostoli hatékonysággal állítja szembe szent Pál a szeretet türelmességét, gyengédségét és érdekmentességét. Állítja, hogy a szeretet képes életlehetőséget engedni azoknak a személyeknek is, akik nem egészen illeszkednek bele a tervezett vonalvezetésbe. A szeretet mások érdekeivel szemben megértő és engedékeny. Ez a gyengédsége és a külső teljesítő-képességgel kapcsolatos türelme a naivitás és indokolatlan gyengeség színezetét adja neki. De éppen ez tünteti fel nagyságát. A látszólagos gyengeségben rendkívüli erő van. Azután szent Pál még így folytatja:

S a szeretet nem szűnik meg soha.
A prófétálás végetér,
a nyelvek elhallgatnak,
a tudomány elenyészik.
Most megismerésünk csak töredékes,
és töredékes a prófétálásunk is.
Ha azonban elérkezik a tökéletes,
ami töredékes, végetér.
Gyerekkoromban úgy beszéltem mint a gyerek,
úgy gondolkoztam, mint a gyerek,
úgy ítéltam, mint a gyerek.
De amikor elértem a férfikort,
elhagytam a gyerek szokásait.
Ma még csak tükörben, homályosan látunk,
akkor majd színről színre.
Most még csak töredékes a tudásom,
akkor majd úgy ismerem mindent, ahogy
most engem ismernek.
Addig megmarad a hit, a remény és a szeretet, ez a három,
de közülük legnagyobb a szeretet.

Szent Pál a szeretet és a hit közti különbséget emeli ki. Sőt szembe is állítja őket egymással. Minden írásában központi helyet biztosít a Jézus Krisztusban való hitnek. Hirdeti, hogy a Megváltónkban való hit a hivatásunk, de azt a szeretetnek kell áthatnia, mert elválaszthatatlan kísérője. A hit és a szeretet kiegészíti egymást és a reménnyel egységbe olvad. Az ezáltal kiváltott magatartásban a tekintet és a szív közvetlenül fordul az Úr felé. Szent Pál azonban itt arra törekszik, hogy különbséget tegyen köztük. Úgy látszik, hogy a Jézus Krisztusba vetett hit, ami az üldözések folyamán a keresztényeket még a vértanúság

állhatatosságára is képesítette, a közösségben viszont me-
rev és szeretetlenséget okozó magatartásra vezetett. Ezért
szent Pál a korintusiakat arra tanítja, hogy a szeretet tegye
hitüket gyengédebbé. Azt magyarázza, hogy a szeretet ér-
tékeesebb a hitnél, mert végleges, míg a hit ideiglenes. Mel-
lesleg azt is megemlíti, hogy a nyelveken való beszélés és
a prófétálás teljesen mulandó képességek. Ez magától ér-
tetődik, de a hit, minthogy általa vagyunk megváltva, ter-
mészetes adottságot ad Isten megismerésére, és túl ma-
gasztos ahhoz, hogy egyszerűen mulandó legyen. Nem
lesz vége ezzel az étellel, de módosulásnak lesz alávetve.
Ennek szemléltetésére két képet hoz fel. A hit olyan, mint
a gyerek gondolkodása, ki kell bontakoznia. A felnőtt már
nem gondolkodik gyerekes módon. Hasonlóképpen Isten
megismerése sem teljes és végleges itt a földön. A hit egy
homályos tükörhöz is hasonló, amely csak körvonalakat
tükröz vissza. Az örök életben viszont a napnál világosab-
ban fogunk látni. Szemtől szembe fogjuk Istent megismer-
ni. A szeretet azonban más. Az már maga az érzékelhető
és jelenlevő örök élet. A halálnak nincs hatalma felette.
Ezt kellett a korintusiaknak megérteni, és hitüket a szere-
tettel meglágyítani. Ebben az egész magyarázatban a sze-
retet titokzatos, mély és hatalmas erőként jelenik meg. Az
Énekek Éneke is a szeretet rendkívüli erejéről és a halál-
hoz való viszonyáról ad tanítást:

Tegyél a szívedre pecsétnek,
mint valami pecsétet a karodra!
Mert mint a halál, oly erős a szerelem,
olyan a szenvedély, mint az alvilág.
Nyíla tüzes nyíl, az Úrnak lángja.
Tengernyi víz sem olthatja el a szerelmet,
egész folyamok sem tudják elsodorni. (Énekek Éneke 8,6-7)

Ezek a versszakok kifejezően írják le a szeretet rend-
kívüli energiáját és szenvedélyes erejét. A természet elemi
erőit jelképező folyamok és óceánok sem bírnak a szere-
tet tüzeivel. Még a halál sem képes kioltani. Ez azonos
szent Pál állításával, amely szerint a szeretet már végleges
és nincs szüksége arra az átalakulásra, amelyen az em-
ber halálakor a hitnek kell átmenni.

Az első parancsolat, amelynek megtartásához Jézus
oly szívósan ragaszkodik, szintén tanít nekünk valami újat
a szeretet erejéről:

„Szeresd Uradat, Istenedet, teljes szívedből, teljes lelkedből,
teljes erődből és teljes elmédből.” (Lk 10,27)

Ennek a parancsolatnak gyakran kizárólagos magyarázata szerint Istent úgy kell szeretni, hogy más istenek részére szívünkől semmit sem tarthatunk fenn. De észre kell venni benne azt a buzdítást is, hogy tárjuk fel energiáink lehetőségeit, és irányítsuk őket Isten felé. Benne rejlik az a gondolat is, hogy lehet tehetetlenül és erőtllenül is szeretni, vagy ellenkezőleg erőteljesen és szenvedélyesen. Azt akarja mondani, hogy Istent hatékonyan és erőteljesen kell szeretni. Rámutat a feladatra, hogy tanuljuk meg magunkban az önzetlenség és a gyengéd szeretet energiáit kifejleszteni. Világos, hogy magasrendű és személyes energiáról van szó, ami az érzelmi, értelmi és lelki erők összesítését igényli. Amit az istenszeretetről lehet mondani, nagyon kevés módosítással a felebaráti szeretetre is érvényes. Istent ugyanazzal az emberi képességgel szeretjük, mint felebarátainkat.

2. A szeretet az ember kifürkészhetetlen mélységében ered, de nagyon konkrét tettekben jut kifejezésre. Két pólusa van. Egyrészt olyan láthatatlan, hogy legjellegzetesebb megnyilatkozásaiban is hiányozhat, mint azt a korinthusiakhoz írt levélben láttuk. Másrészt természetes hajlama, hogy nagyon komoly követelményeket támasszon: segítségére lenni a szűkölködőknek, megbocsátani az ellenségnek, helyreállítani az igazságot, elviselni mások hibáit. Ahol ilyen külső tettekben nem nyilatkozik meg, érdemes létezésében kételkedni. Létezhet ugyan mint egészen bensőséges valóság, ha anyagi és lemérhető tényekben nem is tud megnyilatkozni. Ugyanis a szeretet feltűnő tettek nélkül is önzetlenül a középpontba helyezheti embertársát. Amit a könyvben kidolgoztunk, ezt világosan szemlélteti. Az ismertetett magatartásban a szeretet egészen bensőséges, de nem veszít komolyságából, mivel ha a körülmények úgy kívánják, bármely pillanatban kifejezésre tud jutni.

A szeretet láthatatlan ereje messze túlszárnyalhatja a könyvben ismertetett magatartást. Kifejezésre juthat még lelkibb módon az imában. Mi keresztények hiszünk az ima erejében, imádkozunk szereteteinkért, a nélkülözőkért és ellenségeinkért. Imánkban az Úrhoz fordulunk kegyelmek elnyeréséért, sokszor a Szent Szűz vagy a szentek által. Erőteljes hitet tételez fel, hogy az Úr közbelép emberi történelmünkben, és a benne hívők iránti szeretetből csodálatos dolgokat művel. Nagyon is keresztény beállítottság,

hogy számítsunk az Úrra, szükségünkben kérjük a segítségét, vagy hogy másokért való munkánkban eredményét gyarapítsa kegyelmével.

Az ima lényege alapján véve nem a könyörgés, hanem az Úrral való kapcsolat, aminek folyamán ellenszolgáltatást nem várva, nem kérünk tőle mást, mint önmagát. De azért a kérés mégis fontos része imánkban, mert ínségünket és szeretetében való bizalmunkat juttatja kifejezésre. Kérésünket azonban annak az iparkodásnak kell kísérni, hogy a magunk részéről lehetőségeinken belül mindent megtegyünk. Könyörgésünkre a válasz ajándékképpen jön, az eget nem kényszeríthetjük. Alázatosan kérünk, mint a szegények, de ha szükséges, következetes kitartással, mert az Úr maga így tanította.

Akik valamiért könyörögnek, feltétlenül ügyeljenek állandóan szándékuk önzetlenségére. Gyakran megesik, hogy azért imádkozunk valakinek a megtéréséért, mert hibája zavar minket. Az ilyen ima nagyon önző. A másik javát sokkal érdekmentesebben kell kívánni. Tisztább a szándékunk, ha a másik javát nem magunkkal kapcsolatban kérjük, még csak nem is a magunk ítélete alapján, hanem magunkra való tekintet nélkül az ő boldogságáért és a Szentlélek által sugallt legmélyebb vágyódásainak megvalósulásáért könyörgünk.

Sokan nem hisznek az ima erejében. Nem baj: nem képesek hinni az Úr tényleges jelenlétében, és hogy képes szeretetének konkrét jelét is adni. Ha hitük megerősödik, magától értetődően fognak róla meggyőződni.

3. Van a könyörgésnek egy fajtája, amely a kegyelem érdekmentes segítségét az emberben élő erővel egyesíti. Ez az áldás. Mielőtt a kegyelem energiája elérte a vér-folyástól szenvedő asszonyt, ez az energia az Úr Jézus testében és ruhájában volt. Az emberek észrevették, hogy őbelőle ment ki a betegek gyógyító erő. Az az áldás, amiben Jézus részesítette a gyerekeket, az ő szívéből kiindulva érzelmeket keltett fel benne, betöltötte tekintetét, átjárta kezeit, és úgy szállt rájuk. Isten a megtestesülés üdvrendjét vezette be, ez azt jelenti, hogy megtestesült formában akarja kegyelmét közvetíteni, azaz embereken keresztül. A kegyelem így egy emberi lény mélyéből fakad, betölti a lelkét, lánggra lobbantja a szívét, elárasztja mozdulatait és tekintetét, egész lényét átjárva jut el a sze-

mélyhez, akinek szánva van. Mielőtt Jézus meggyógyította a betegeket, szeretettől áthatva ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy saját gazdagságából valamit juttasson nekik. Ettől a szeretettől késztetve érintette meg őket, vagy dugta ujját a fülükbe.

Jézus arra tanította apostolait, hogy kézfeltétellel és kenettel ördögöket űzenek ki és betegeket gyógyítsanak. Ehhez hatalmat is adott nekik. Egy általánosabb módon arra tanította őket, hogy áldást osszanak:

„Ha betértek egy házba, először ezt mondjátok: Békesség e háznak! Ha a békesség fia lakik ott, rászáll békességetek, ha nem, visszaszáll rátok.”
(Lk 10,5-6)

Az apostolok által adandó áldásnak Jézus békét közvetítő erőt tulajdonít. Ezért — ha valakiben még kétség merülne fel, hogy konkrét erőről van szó — hozzáteszi, hogy amennyiben méltatlanság következtében az illető nem tudja befogadni, az energia nem vesz el. Visszaszáll az apostolokra. Ők ezt az energiát sajátjukként bocsátják ki, mert a szívéből indul ki.

Az áldás az ember erejét Isten kegyelmével kapcsolja össze. Úgy kezdődik, hogy valaki belső bőséget, gazdagságot érez. Elönti a szeretet, a béke vagy az öröm, és lelki gazdagsága túlcsordul. Ezért át szeretne adni belőle, éltetni, boldogítani és megszentelni vágyik másokat. Meg van győződve, hogy erőnek, világosságnak, békének vagy bármily más kincsnek van birtokában, amit szívének kívánsága, értelmének ereje és lelkének lényege által másokkal meg tud osztani. Aki áldást oszt, mélységesen meg van győződve arról a képességéről, hogy tud energiákat összpontosítani és másoknak átadni. Tudja, hogy az átadott energia szent. Istentől kapta mint ajándékot, a Szentlélektől a keresztségben, a bérálásban, a papszentelésben vagy esetleg más szentségben. Nincs kétsége, hogy ezt az energiát a feltámadt Krisztus jelenléte folytán birtokolja, és hogy értelmével és a szívéből fakadó szeretettel irányítani tudja. De azt is tudja, hogy Jézus Krisztus ezt az áldást magáévá téve, általa még sokkal nagyobb kegyelmet testesíthet meg. Ezért lényeges részét Isten áldásáért való esedezés alkotja.

Figyeljük meg az áldás szertartását. Az Egyház által alkalmazott két jel az erő átadását jelképezi. Egyik a kézfeltétel. Ezt már az Ószövetségben is gyakran alkalmazták. Jézus gyerekekre és betegekre tette fel a kezét. Az apos-

tolok kézfeltétel által ruházták át a Szentlelket. Manapság a misében az átváltoztatás előtt alkalmazzuk, amikor a pap kezeit az adományok felett kiterjeszti; a papszentelésben a Szentlélek átadásának a jele és része a szentségi jelnek; szerepel a bérálásban, a szentgyónásban és a keresztségben. Természetes jele az átadásnak, mert mi emberek tárgyakat és energiákat is a kezünkkel adunk át. Aki kezét felteszi, koncentrálni, és a kezén keresztül adja át az erőt a megáldandó fejére. Ez a jel hangsúlyozza, hogy az áldást osztó önmagából is ad valamit. Kidomborítja, hogy az átadott kegyelem elsősorban belőle indul ki, és bár ajándék, mint saját energiáját küldi a szívéből. A kegyelem a saját energiát egy nagyobb erő hatásosságával növeli. A jelnek ez a megszentelése a könyörgés és a jel közt fennálló viszonyban van kifejezve.

A kézfeltétel alatt az egyszerű áldást a következő szavakkal kísérik:

„A Mindenható Isten, az Atya, a Fiú és a Szentlélek áldása szálljon rátok és maradjon mindig veletek.”

Az áldás jellegzetessége a kézfeltétel és a mennyei kegyelemért való könyörgés közt fennálló egység. Az ember, aki áld, könyörög, hogy az általa közvetített erő egy magasabb erőből áthatva a kegyelem látható és hatásos jelévé váljék.

A kézfeltétellel kapcsolatban jelenik meg az áldásban a vele természetesen összefüggő második jel, a kereszt. Nagyon hasonló a kézfeltételhez, de még jobban szemlélteti, hogy az áldás a mi Urunk Jézus Krisztustól jön, aki halálával és feltámadásával megváltott minket.

A keresztyén arra van hivatva, hogy áldjon. Vannak szülők, akik esténként lefekvés előtt kereszttel szokták gyermekeik homlokát megjelölni. Mások a kenyeret áldják meg, és asztali áldást mondanak. Mindnyájunknak gyakran kellene áldani. Mikor a főparancsolat értelmében nagy szeretetet érzünk, figyelmünket arra összpontosítva és áldásért könyörögve szeretett testvérünknek kellene átadni. Így, minden külső jel nélkül lehet szívünkkel áldani. Ilyenformán saját energiánkba ágyazva szállna le a könyörgésünk nyomán a kegyelmi áldás. Mint ahogy Jézus áldó és gyógyító energiáját kis gesztusokkal testesítette meg, mi is megtestesíthetjük szívünk áldását apró mozdul-

latokkal, mint egy kézszorítás, egy ölelés vagy egy csók. Az orvos a gyógyszert használhatja jelként. Így az adásnak, a szolgálatnak, a kincseket közvetítésnek, azaz a szeretet kifejezésének vágya csodákat tud művelni. Az anya áldássá változtathatja gyereke pelenkája kicserélésének a ténykedését, a tanár az előadásokat, a kereskedő árujának eladását, sőt még a vevő is a fizetést. Ismertem egy pszichológust, aki naponta elmélkedett, és rendszeresen minden páciensére koncentrált magát, hogy értük könyörögve energiát közöljön velük. Megáldotta őket szívéből, lelkéből. Ki kellene fejlesztenünk képességünket, hogy ilyenformán is tegyünk jót. Akik valamiképpen átéreztek tüdejük teleszívásakor a levegő frissességét, megcsodálták az ég nagyságát, a tenger háborgását, a láthatár végtelenségét, vagy megéreztek az élet szépségét, az Úr közelségét, ellenállhatatlan vágyat érezhettek, hogy szeressenek, jóságot sugározzanak, másokat szolgáljanak. Meg kellene tanulniok az Isten által szívükbe öntött áldással jóságot sugározni. Ez nagyon egyszerű. A hit erejével hegyeket áthelyezni képes szeretet tudja előidézni és a szilárd meggyőződés, hogy a mi Urunk kívánságainkat valóra tudja váltani.

Akik meg vannak győződve az áldás erejéről, amit az Úr az őt szeretőknek a szívébe helyez letétbe, tudják azt is, hogy az embernek megátkozni is van ereje. Akik mondják vagy kívánják, hogy a másik kárt szenvedjen, „pukkadjon meg”, betegedjék meg vagy haljon meg, mérget fröcskölnek szét, ami előidézheti a kívánt rossz megvalósulását. A rossz foka a kívánság és az illető koncentráció képességének erejétől függ. A felidézett baljóslatú erőknek is része lehet benne. A gyűlölet megsebezni, sőt ölni is képes. Talán már valamennyien éreztük életünkben, hogy valakinek szenvedélyes és vak dühe fojtó erőként támadott meg. Láttam embereket, akiknek rossz kívánsága valóra vált. Ezért a kereszténynek állandóan igyekezni kell ártalmas kívánságaitól szabadulni, hogy tudjon áldani, nem pedig átkozni. Az életet nem rombolásra, hanem alkotásra kaptuk. A léleknek és a szívnek erejével meg lehet akadályozni, hogy valaki rosszat tegyen, de átkozni vagy rosszat kívánni sohasem szabad. Az más, ha az ember valami oknál fogva tudatalatt gyűlöletet hordoz magában és felszínre engedi jönni, ugyanis a megérzés által tudatosul, és csak akkor oldódhat fel. De ebben az esetben fel kell

indítani a szándékot, hogy az a rossz, ami eszébe jut, ne valósuljon meg.

4. Ami az áldással történik, a szentségek kiszolgáltatásában is megvalósul. Mindegyik szentség ingyenes ajándékot közvetít, ami közreműködésünk által ölt alakot. A megtárgyalt egyszerű áldáshoz a házasság szentségének kiszolgáltatása hasonlít legjobban. A szentség kiszolgáltatói maguk a jegyesek. A pap megáldja az egybekelést. A jelenlevő hívek elkísérni jöttek a jegyespárt és osztozni akarnak örömeikben. Tanúk akarnak lenni, és jelenlétükkel hozzájárulni az új otthon megalapításához. Szándékuk kimutatni, hogy a fiatal pár életében részt vesznek, mint ahogy jelen vannak családjuk megalakulásánál. Készek lesznek szükség esetén segíteni. Ennek a szándéknak ékes bizonyítéka a házasságkötés alkalmával az új otthon felszereléséhez hozzájáruló ajándékok. De főképpen boldogságot akarnak nekik kívánni. Ez pontosan az, ami az áldáshoz szükséges. Ezért fel szoktam kérni a jelenlevőket, hogy segítsenek leesdeni Isten áldását, vagy hogy ők maguk is szívéből áldják meg a jegyespárt. A pap az Egyház áldását adja, de ezt a jelenlevők könyörgése teljesebbé teheti. Lényegében a pap és a hívek áldása csak teljesebbé teszi a szentséget, amit a jegyesek szolgáltatnak ki egymásnak. Akik szeretnek, a Szentlélek erejét hordozzák magukban, és abból tudnak másokat is részesíteni. Egyezni kell a templomban levő szeretet egész energiáját, és a fiatalokra irányítani. A szentség érvényességének létrejöttéhez a legcsekélyebb szeretet is elegendő, de sokkal teljesebb, kifejezőbb a jel, életerősebb a realitás, ha mindnyájan egyesülve, kívánságukkal és szívük erejével áldják meg őket. A keresztyéneknek áldást osztva kellene a világban járniuk, és meg kellene tanulniuk a szentségek erejével is áldani.

A szentségek kiszolgáltatásában való részvételünket szemléltető másik példa a papszentelés. Szentségi formája legfőképpen az áldás. A püspök felteszi kezét az új papra, jelképezve, hogy a szívében székelő Szentlélek erejét adja át, és könyörgésében az Úr áldását kéri a felszentelendőre. A püspök imádkozik, koncentrálni, óhajt, könyörög, átdad és áld, teljes tudatában annak, hogy azon felül, amit önmagából ad, az őt felülmúló kegyelem eszköze. Amint a püspök elvégezte a kézfeltételt és elmondta az áldást, a jelenlevő papok felállnak és mindegyik külön-külön fel-

teszi a kezét. Sorban mennek, és kezük feltételével azt fejezik ki, hogy a bennük élő Szentlélek teljes erejét szeretnék átadni és mintegy összesíteni az energiákat. Papszentelésre nincs hatalmuk, mégis mint az újonnan felszentelt pap társai és már felszentelt barátai meg vannak győződve, hogy a szertartásban tevékeny részt kell venniük abban a hitben, hogy áldásuk az új papot a Szentlélek nagyobb erejével ruházza fel. Minden szentségben fennáll a lehetőség, hogy a jelenlevők az adott áldáshoz csatlakozzanak.

Minden szentségben van egy érvényességet biztosító lényeges jel, de azonfelül a kiszolgáltatást a jelek egész sorozata egészíti ki a kegyelem jelentőségének kifejezésére. Így például a papszentelésben a kézfeltétel a szentségi jel, de az Egyház a szertartásba egyéb jeleket is belesző a közvetített kegyelem gazdagságának kibontakoztatására. A püspök az újonnan felszentelt papnak átadja a kelyhet és a paténát, felhatalmazva a misemondásra, átadja a misekönyvet, megkeni kezét, hogy áldani tudjon, átadja a bűnbocsátó hatalmat stb. A keresztségben a keresztelendő fejére vizet önteni a lényeges szertartás, de azonkívül a pap megkeni olajjal és krizmával, ami a Szentlelket és annak erejét jelképezi, megjelöli a keresztség jelével, hogy Isten legyen benne jelen, mint a templomban, ami a keresztest hordozza a tetején, kezeit felteszi rá egy kis ördögűzést végezve, gyertyát nyújt át a hit fényéért könyörögve, és fehér ruhába öltözteti a lelki tisztaság jelképekéül. Ezek a jelek hozzásegítenek, hogy a pap az összes jelenlevővel együtt az áldás teljes bőségében részesíthesse.

Az a kívánság, hogy magunkat adjuk, hogy szeressünk, hogy másokat tiszteletben tartsunk és kommunikációt keressünk, szemlélődő magatartás jele. Kétségtelen, hogy ennek a váagnak elsősorban a szeretet hathatós cselekedeteiben kell testet öltenie, vagyis a szükségben levőknek segítségére lenni, megvigasztalni a szomorúakat, kiszabadítani a foglyokat, visszaállítani az igazságosságot, megbocsátani, az életet tiszteletben tartani, és az adott helyzetnek megfelelően még sok más jótettet véghezvinni. De a kontemplatív magatartáshoz tartozik az a vágy is, hogy Jézushoz hasonlóan ezeket belső energiával is gazdagítsuk. Ennek megvalósítása érdekében kell megtanulni erőteljesen szeretni és áldani. A nagyobb áldásokat a szentségek által közvetítjük.

A gyónás szentségében is van áldás. Eredetileg megvolt a kézrátétel, látható jeléül annak, hogy a bocsánatot és a békét a pap közvetíti. Most a pap, ha nem is teszi fel kezét, legalább kicsit felemelve tartja. Mikor gyónni megyek, olyan papokat keresek, akikkel személyes kapcsolatba tudok lépni és akik képesek engem megérteni, ne-hogy gyónásom a kibékülés jelének élő meghazudtolásává váljék. De még inkább olyan papokat keresek, akik a Lélek szent erejéből élnek, Istenben vertek gyökeret, akiknek szívéből és lelkéből béke és istenszeretet sugárzik, akiknek áldása nagyobb béke és bocsánat hordozója képes lenni. A híveknek még a gyónásban is részt kellene venni: mialatt a testvérük gyónik, könyöröghetnek az óhajtott békéért és bocsánatért, és azt áldás formájában közvetíthetik.

5. Jézus az utolsó vacsorán áldást mondott és azt kívánta, hogy mi is hasonlóképpen cselekedjünk. Mikor elmegyünk misére, hogy Jézust magunkhoz vegyük, bizony sokszor elfelejtjük, hogy szeretetünknek megfelelően kapunk szeretetet, hogy bőkezűségünk arányában kapunk, és olyan mértékben részesülünk magunk is az áldásban, amennyire másokat áldunk. A szentmisén való részvételhez hozzátartozik, hogy a pappal és Jézussal együtt mi is adjunk áldást. Azért könyörögjünk, hogy az általunk adott áldás az Üdvözítő ingyenes kegyelme által az eucharisztikus kegyelemnek legyen hordozója.

Mint ahogy az otthonban az apa szíve erejével áldja meg a kenyeret, nekünk is meg kellene tanulnunk, hogy a misében az eucharisztikus kenyeret a bennünk lakó szeretet erejével áldjuk meg. A pap közvetlenül az átváltoztatás előtt áldást mond az eucharisztikus kenyérre:

„Kérünk tehát, szenteld meg ezt az adományt Szentlelked harmatával, hogy legyen ez számunkra a mi Urunk Jézus Krisztus teste és vére.“

Mialatt ezt mondja, az adományok fölé terjeszti kezét, és megáldja a kereszttel. Mint a szentségekben, a misében is körülveszi a szentségi jelet sok más jel is, amelyek hozzájárulnak a kegyelem kibontakozásához. A békeköszöntés is áldás. Erre utaltunk Jézusnak a tanítványok részére adott tanítását idézve, mikor azt a megbízást adta nekik, hogy menjenek prédikálni, és ahová betérnek, a béke köszöntésével üdvözöljék a ház lakóit. Mikor a pap

a végső áldást mondja, könyörgéséhez mindenkinek csatlakoznia kellene, hogy közösen áldják meg a jelenlevőket. Aki a szentáldozást kiszolgáltatja, szívében megáldhat minden egyes hívőt, akinek Krisztus testét nyújtja. A mise könyörgéseihez a hit és lélek erejével kellene csatlakozni. Az olvasmányt ugyancsak az áldás erejében való meggyőződéssel kellene olvasni, mert az abban leszálló Ige a felolvasó szívéből ered, szavaiba öltözik, és fülünk által jut el hozzánk. Azért aki az olvasmány szavait kiejti, tegye azzal a meggyőződéssel, hogy áldást közvetít.

Az olvasó felvetheti a kérdést, hogy a hit átadásával foglalkozó könyv miért végződik az áldásról és a szentségekről szóló fejezettel. Ennek a fejezetnek a témája lényegbe vágó egységben van az egész könyvvvel. A tárgyalt lelkipásztori magatartás bensőséges spiritualitást, emberszeretetet és mélységet igényel. Aki ezeket éli, érezni fogja a vágyat, hogy szeretetszolgálatát és lelkipásztori feladatát mélyebb és erőteljesebb módon is gyakorolja, ha a felületes szemlélő ezt nem is veszi észre.

Egyszerű és hétköznapi esemény elmondásával fejezem be. A Boedonak nevezett városnegyedből jöttem a 75-ös autóbuszon. Mikor már elhagytuk az Once teret, felszállt egy alig tíz éves kislány. Valószínűleg az iskolából jött, egyenruhát viselt, de társak nélkül szállt fel. Csodálkoztam, hogy egyedül utazik. Megvette a jegyét és az álló utasok közé vegyült, mert a kocsi már majdnem tele volt. Visszatértem gondolataimhoz, és szokásom szerint szememmel követtem az embereket, az épületeket, az autókat és az utca forgalmát. Callao körül felkeltem, mert le akartam szállni. Hátra mentem, és megálltam az ajtónál. A kislány hamarabb ért oda, és várta, hogy kinyíljon az ajtó. Még elég sebesen haladtunk a Viamonte utcán. Rio Bambát keresztezve a vezető elkezdett lassan fékezni. Még néhány utas közeledett a kijáráthoz. A vezető már kinyitotta az önműködő ajtót, és akkor hirtelen elkapta a kormányt, valószínűleg egy összeütközés megelőzésére, és beletaposott a fékbe. A hirtelen fordulat a korláthoz lódított. Ösztönszerűen hátulról ki tudtam nyújtani jobb karomat a kislány elé, nehogy kiessen, mert már éppen lelépett a lépcsőre. Ő még időben megfogódzkodott, nem is volt szüksége a segítségemre. Az autóbusz megállt, ő leszállt, utána én is, már megfélemedkezve az eseményről. Nem volt rajtam papi ruha, azt hiszem, gyűlésre vagy órá-

ra mentem. Callao irányában mentem a járdán, mikor észrevettem, hogy valaki mellettem megy, és rám néz. Fejemet arrafelé fordítva tekintetünk találkozott. A kislány volt. Bájos mosollyal és őszinte hálával mondta: „Köszönöm szépen!” Nagyon jól esett. Éreztem a levegő frissességét, az égbolt végtelenségét és az élet szépségét. Szerettem volna megölelni és megcsókolni, de sokkal tapintatosabbnak gondoltam csak egy mosollyal viszonzva mondani: „Nincs miért!” De avval a „Nincs miért”-tel egy szívből fakadó áldást adtam neki, tele azzal a fennkölt érzéssel, ami abban a pillanatban eltöltött. Tudom, hogy Isten áldása leszállt rá.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	3
I. A megértésre vezető úton	6
II. Az önállóság növekedésének elősegítése	15
1. Az „én“ és az embernek önmagáról alkotott képe	15
2. Hogyan lehet az önállóságot elősegíteni?	21
3. Milyen magatartás kedvez a másik önkifejezésének és önállóságának?	27
III. A megértés gyakorlása	32
1. A felelet általános jellegzetességei	32
2. A válasz konkrét formái	42
3. A visszatükröző felelet szerepe a párbeszédben	50
4. Tanácsok	56
IV. A tanúságtétel	59
1. Az élmények kifejezése	59
2. Tanúságtétel a hit tanításában	67
3. Elmélkedés és a tanúságtétel légköre	77
4. Tanácsok	81
V. Néhány beszélgetés	82
1. A túlbuzgókkal	83
2. A szenvedélyesekkel	88
3. Beszélgetés a szenvedőkkel	97
4. A keresőkkel	101
5. A csend	105
6. A szónok	108
VI. Képesség a közösségi munkára	109
1. A közösségi öntudat megteremtése	110
2. A célkitűzés	114
3. A vezetés dinamikája	118
4. Az összefogás három mozzanata	121
5. Háromféle stílus	124
VII. Szívünkkel áldani	128
	143

